

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Darja Prašnikar Cerar

Arhitektura kot tematika v slovenskem dnevnem tisku: kje je njeno mesto

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Darja Prašnikar Cerar
Mentor: doc. dr. Marko Milosavljević

Arhitektura kot tematika v slovenskem dnevnem tisku: kje je njeno mesto

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

*Hvala:
staršem za podporo,
mentorju za svetovanje,
Gašperju, Maji, Simoni za pomoč.*

Arhitektura kot tematika v slovenskem dnevnem tisku: kje je njeno mesto

Z arhitekturo se srečujemo na vsakem koraku, a hkrati o njej težko govorimo, saj pravzaprav ne vemo, kaj arhitektura je. Razpetost arhitekture med tehničnim in kreativnim, obrtjo in profesijo se odraža tudi v medijskem prostoru: arhitekturna tematika namreč nima specifičnega mesta v dnevnem tisku in je prisotna v več rubrikah (malokrat na kulturnih straneh). V osrednjih dveh slovenskih časopisih (Delo, Dnevnik) je s kvantitativnega vidika dobro zastopana, s kvalitativnega pa slabo: prevladujejo članki, ki se arhitekture zgolj dotaknejo in informirajo o samem dogodku nastajanja neke arhitekture. Arhitekturna kritika je tudi zaradi pomanjkanja kriterijev vrednotenja ena izmed težjih oblik pisanja o arhitekturi. Kot je razvidno iz prakse v tujini, ima njena prisotnost v množičnih medijih velik vpliv na samo arhitekturno stroko in na zavest uporabnikov. Vendar v naših časopisih ni arhitekturne recenzije, občasno se pojavljajo kritiško naravnani prispevki. Močno prevladuje informativna zvrst upovedovanja. Novinarski prispevki sicer večinoma obravnavajo teme iz slovenskega prostora, izjema so članki o (arhitekturnem) dizajnu, kjer prevladuje svetovna tematika. Strokovni prilogi preučevanih dnevnikov imata potencial za širjenje zavesti o (dobri) arhitekturi, vendar se bolj posvečata gradbeni stroki in marketingu.

Ključne besede: arhitektura, množični mediji, dnevni tisk, arhitekturna kritika.

Architecture and its role as a topic of discussion in the Slovenian daily press

Architecture is something we encounter everywhere, but at the same time we find it difficult to discuss it, not knowing what architecture really is. The dichotomy of architecture between technical and creative, craft and profession is also reflected in the media: architecture as a theme does not have a specific place in the daily press and is present in various sections (rarely on the cultural pages). In two main Slovenian newspapers (Delo, Dnevnik) architecture is well represented in quantitative terms, but badly in qualitative: the majority of articles only barely refer to architecture as such and inform only of the emergence of it. Architectural criticism is, due to a lack of evaluation criteria, one of the most difficult forms of writing about architecture. As is clear from foreign practice, the presence of architectural criticism in the mass media has a major impact on the architectural profession and on awareness of users. However, Slovenian newspapers do not publish architectural reviews, while critically oriented contributions appear occasionally. The large majority of writing is informative. Newspaper articles mostly deal with topics restricted to the Slovenian territory, with the exception of articles on (architectural) design, where global topics dominate. Both specialized supplements of the discussed newspapers have the potential to raise awareness about (good) architecture, but focus on civil engineering and marketing instead.

Keywords: architecture, mass media, newspapers, architectural criticism.

KAZALO

1 UVOD	9
2 OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV	14
2.1 ARHITEKTURA.....	14
2.2 URBANIZEM	15
2.3 (ARHITEKTURNI) DIZAJN.....	17
3 ARHITEKTURA KOT POMEMBNA JAVNA TEMATIKA	20
3.1 ARHITEKTURA – ŽIVLJENJSKI PROSTOR.....	20
3.2 ARHITEKTURA – ODRAZ ČASA	21
3.3 ODNOS JAVNOSTI DO ARHITEKTURE.....	21
3.4 VLOGA MEDIJEV	23
3.4.1 Podeljevanje statusa.....	23
3.4.2 Utrjevanje družbenih norm	23
3.4.3 Politični vidik pisanja	24
3.4.4 Mit kritične vloge medijev.....	24
3.5 PODOBA ARHITEKTURE V MEDIJIH	25
4 PISATI O ARHITEKTURI	29
4.1 KRITIKA ARHITEKTURE IN NJENA VLOGA	31
4.1.1 Zgodovinski vplivi na arhitekturno kritiko	31
4.1.2 Problematika arhitekturne kritike	32
4.1.3 Kritika in arhitekt.....	34
4.1.4 Dvanajst točk vrednotenja arhitekture po Aristotelovem Organonu.....	35
4.1.5 Šest kriterijev vrednotenja arhitekture po Saundersu.....	36
4.1.6 Štiri točke kritike o arhitekturi po Koširju.....	36
4.2 PRIKRITO OGLAŠEVANJE	37
4.2.2 Prepoznavanje prikritih oglasov	38
4.2.3 Regulacija	39
4.3 PRIMERI PRAKSE IZ TUJINE	39
4.3.1 Arhitektura v nacionalnem tisku v Veliki Britaniji.....	39
4.3.2 Kanada	41
4.3.3 Finska	41
4.4 STANJE V SLOVENIJI.....	43

4.4.1 Pomanjkanje kriterijev vrednotenja arhitekture.....	43
4.4.2 Samopromocija.....	44
4.4.3 Kako približati arhitekturo uporabniku.....	45
5 ANALIZA ČASOPISOV DELO IN DNEVNIK.....	46
5.1 PREDMET RAZISKAVE IN OBLIKOVANJE KATEGORIJ.....	47
5.2 REZULTATI ANALIZE DNEVNIKOV DELO IN DNEVNIK.....	49
5.2.1 Zastopanost kategorij.....	49
5.2.2 Razmerje med zastopanostjo slovenske in svetovne arhitekturne tematike.....	50
5.2.3 Rubrike z arhitekturno tematiko.....	51
5.3.4 Zvrst upovedovanja.....	55
5.2.5 Žanri objave po kategorijah.....	56
5.2.6 Odsotnost/prisotnost arhitekturne kritike.....	63
5.2.7 Navajanje arhitektov.....	65
5.2.8 Prisotnost fotografij oziroma podob.....	67
5.3 REZULTATI ANALIZE PRILOG DELO IN DOM TER MOJ DOM.....	69
5.3.1 Delova priloga Delo in dom.....	69
5.3.2 Dnevnikova priloga Moj dom.....	72
5.3.3 Prisotnost prikritih oglasov v prilogah Delo in dom ter Moj dom.....	75
6 SKLEP.....	76
7 LITERATURA.....	80
PRILOGI.....	84
PRILOGA A: REZULTATI OBRAVNAVANIH ŠTEVILK DELA IN DNEVNIKA.....	84
PRILOGA B: PRIMERI KRITIŠKO NARAVNANIH PRISPEVKOV.....	103

KAZALO GRAFOV

Graf 5.1: Delo – vsebinsko razmerje	50
Graf 5.2: Dnevnik – vsebinsko razmerje	50
Graf 5.3: Delo – razmerje slovenske in svetovne arhitekturne tematike	51
Graf 5.4: Dnevnik – razmerje slovenske in svetovne arhitekturne tematike	51
Graf 5.5: Delo – prenova, arhitekturni vidik	52
Graf 5.6: Delo – novogradnja, arhitekturni vidik	52
Graf 5.7: Delo – arhitektura, splošni vidik	53
Graf 5.8: Delo – arhitektura, osebnostni vidik	53
Graf 5.9: Delo – znanstveni vidik	53
Graf 5.10: Dnevnik – prenova, arhitekturni vidik	54
Graf 5.11: Dnevnik – novogradnja, arhitekturni vidik	54
Graf 5.12: Dnevnik – arhitektura, splošni vidik	54
Graf 5.13: Dnevnik – osebnostni vidik	54
Graf 5.14: Dnevnik – svetovalni vidik	55
Graf 5.15: Dnevnik znanstveni vidik	55
Graf 5.16: Delo – zvrst upovedovanja	55
Graf 5.17: Dnevnik – zvrst upovedovanja	55
Graf 5.18: Žanr objave v Delu – prenova, tehnični vidik	56
Graf 5.19: Žanr objave v Delu – novogradnja, tehnični vidik	56
Graf 5.20: Žanr objave v Dnevniku – prenova, tehnični vidik	57
Graf 5.21: Žanr objave v Dnevniku – novogradnja, tehnični vidik	57
Graf 5.22: Žanr objave v Delu – prenova, arhitekturni vidik	58
Graf 5.23: Žanr objave v Delu – novogradnja, arhitekturni vidik	58
Graf 5.24: Žanr objave v Dnevniku – prenova, arhitekturni vidik	59
Graf 5.25: Žanr objave v Dnevniku – novogradnja, arhitekturni vidik	59
Graf 5.26: Žanr objave v Delu – arhitektura, splošni vidik	59
Graf 5.27: Žanr objave v Dnevniku – arhitektura, splošni vidik	59
Graf 5.28: Žanr objave v Delu – osebnostni vidik	60
Graf 5.29: Žanr objave v Dnevniku – osebnostni vidik	60
Graf 5.30: Žanr objave v Delu – znanstveni vidik	61
Graf 5.31: Žanr objave v Dnevniku – znanstveni vidik	61
Graf 5.32: Žanr objave v Dnevniku – svetovalni vidik	61
Graf 5.33: Žanr objave v Delu – urbanizem	62
Graf 5.34: Žanr objave v Dnevniku – urbanizem	62
Graf 5.35: Žanr objave v Delu – dizajn	63
Graf 5.36: Žanr objave v Dnevniku – dizajn	63
Graf 5.37: Delež člankov s fotografijami v Delu	68
Graf 5.38: Delež člankov s fotografijami v Dnevniku	68
Graf 5.39: Delo in dom – prisotnost prikrith oglasov	75
Graf 5.40: Moj dom – prisotnost prikrith oglasov	75

KAZALO TABEL

Tabela 5.1: Število člankov v Delu (s Sobotno prilogo) in Dnevniku (z Dnevnikovim objektivom).....	47
Tabela 5.2: Število člankov znotraj posameznih kategorij	49
Tabela 5.3: Arhitekti oziroma biroji, ki se pojavijo v člankih v Delu	65
Tabela 5.4: Arhitekti oziroma biroji, ki se pojavijo v člankih v Dnevniku	67
Tabela 5.5: Razmerje med številom svetovalnih člankov in prikritih oglasov v prilogi Moj dom	73

1 UVOD

“Oboje je res: da je svet tisto, kar vidimo, a tudi, da se ga moramo naučiti videti”

(Merleau-Ponty 2000, 5).

Arhitektura je v našem življenju prisotna in hkrati odsotna tematika. Zevi (1959, 38) pravi, da je prizorišče, na katerem se odvija naše življenje. Srečujemo jo na vsakem koraku, v sebi nosi zapis časa, izraža stanje duha neke družbe. Pa vendar v slovenskem prostoru o arhitekturi ne govorimo prav veliko. Ko zjutraj listamo dnevni časopis, se zdi, da arhitektura v njem nima svojega mesta – iz časopisa skačejo zgradbe, predstavljene zgolj z ekonomskega in političnega vidika, na kulturnih straneh beremo gledališke in glasbene recenzije, ne arhitekturnih. Zdi se, da javnost zanimata zgolj finančna vrednost projekta in katero gradbeno podjetje ga gradi, njeno bistvo – arhitektura pa ne. Pa vendar: tisto, kar samo stoji, tistega ni. Zapis o neki arhitekturi presega meje prostora in časa: neko relativno anonimno arhitekturo, poznano le tistim, ki jo neposredno zaznavajo s svojimi čutili, ponese širšemu krogu prejemnikov. Hkrati ohranja védenje o stavbi tudi v prihodnosti, ko ta fizično več ne obstaja (Al-Asad 2005, 11).

Govoriti oziroma pisati o arhitekturi je težko, saj pravzaprav ne vemo, kaj je in kako naj jo opredelimo. Je tehnična veda, umetnost, estetika? Je stroka ali znanost, obrt ali profesija? Zahteva od ustvarjalca tehnično znanje ali kreativnost? Arhitektura je danes v nezavidljivem položaju. V kompleksni povezanosti z različnimi strokami, kapitalom, naročnikom, marketingom je izgubila svoje kreativno polje. V arhitekturi se danes najbolj cenijo tehnični presežek, tehnologija, uporaba modernih materialov, arhitekturni brandi idr., ki nadomeščajo ali preglasijo njeno temeljno idejo. Zanimivo je, da se je danes, kljub temu da je čas razcveta individualnosti, arhitektura ujela v okvire družbenih zahtev in zapostavila svoje ideje. Nanjo prav tako močno vpliva današnje stanje splošne dezorientacije, ki ni naklonjeno močnim, trdnim mnenjem in idejam, temveč pragmatičnosti in vsesplošni fleksibilnosti. Tako arhitektura sledi družbeni realnosti, morala pa bi jo preoblikovati.

Ta razpetost med tehničnim in kreativnim, samopromocijsko in “resnično” arhitekturo se kaže tudi v medijskem prostoru. Zato sem se odločila, da v svojem diplomskem delu raziščem, kako se takšno stanje izraža v slovenskem medijskem prostoru. Rada bi pokazala, kakšno vlogo imajo množični mediji pri pokrivanju tako pomembne javne tematike, kot je arhitektura. Ugotoviti želim, kje je mesto arhitekture kot tematike v slovenskem dnevnem časopisju. Cilj naloge je, da na primeru časopisov *Delo* in *Dnevnik* analiziram in opredelim raven pisanja slovenskega novinarstva na področju arhitekture, ugotovim, kakšne teme se pojavljajo v povezavi z arhitekturo, v kakšni žanrski obliki in kolikokrat.

Zdi se, da dnevni časopisi ne vedo, kam naj uvrstijo arhitekturo kot tematiko: na kulturne ali gospodarske strani, v rubriko znanost, trend ali posel in ekonomija. Hkrati je arhitektura tematika, ki ne ustreza glavnim novičarskim faktorjem o aktualnosti, pogostosti, nepričakovanosti dogodka (nastajanje arhitekture je dolgotrajen proces). Vendar pa gre za družbeno pomembno tematiko, ki mora tako kot ostale javno pomembne teme (znanost, književnost, šport ...) imeti svoje mesto znotraj množičnih medijev. Tako lahko postavimo prvo hipotezo: arhitektura kot pomembna kulturna in javna tematika ima svoje specifično mesto v slovenskem dnevnem tisku.

Druga hipoteza je povezana z žanrskim vidikom člankov z arhitekturno tematiko. Arhitekturna kritika je tako za samo arhitekturno stroko kot za zavest uporabnikov izrednega pomena. Vendar postavljam hipotezo, da je v slovenskem dnevnem časopisju arhitekturna kritika zelo redka.

Tretja hipoteza se nanaša na arhitekte, o katerih se v člankih z arhitekturno tematiko malokrat piše. Če se njihova imena pojavijo, so to t. i. arhitekti zvezdniki (*starchitects*). Arhitekti nosijo odgovornost za svoje projekte; včasih so bili pomembne javne osebnosti, ki jim je družba zaupala. Danes pa se o njih ne piše; le redko je ob novici in celo ob opisu novogradnje navedeno avtorjevo ime, razen če gre za redke arhitekte zvezdnike, ki so postali medijske osebnosti in ustrezajo novičarski vrednoti sklicevanja na elitne osebe.

V teoretskem delu bom z uporabo relevantne domače in tuje strokovne literature opredelila temeljne pojme in oblikovala teoretsko podlago za raziskovanje. Za doseg cilja diplomske naloge bom v raziskovalnem delu kot primerno metodo družboslovnega raziskovanja uporabila t. i. združeno metodo kvantitativnega in kvalitativnega raziskovanja, kot jo je utemeljil Creswell s sodelavci (Lobe 2006). “Komplementaren način kombiniranja kvalitativnih in kvantitativnih metod nam odpira možnosti za bolj celostni pristop k merjenju, analizi in interpretaciji. [...] Kvalitativni (eksplorativni) del lahko služi pri oblikovanju hipotez, ki jih kasneje na primer preverimo s kvantitativnim (konfirmatornim) delom. Kvantitativni del obenem omogoča posplošenje kvalitativnih izsledkov” (Lobe 2006, 64).

V slovenskem prostoru še nisem zasledila družboslovnih raziskav, ki bi opredeljevale mesto arhitekture kot pomembne javne tematika v množičnih medijih. Zato sem se odločila, da bom v diplomskem delu analizirala dnevni tisk – kot najstarejši množični medij, ki ima še vedno pomembno vlogo v javnosti. Poleg tega dnevni časopisi nudijo možnost, da se vzpostavi redna (arhitekturna) recenzija, ki ima pomembno vlogo v odnosu med javnostjo in arhitekturo in je v slovenskem medijskem prostoru skorajda ni. Razlog, da sem izbrala osrednja slovenska časnika *Delo* in *Dnevnik*, je njuna visoka naklada in doseg ljudi: *Delo* doseže povprečno 129.000 ljudi, kar predstavlja 7,5 % vseh prebivalcev (*Delo* 2011a), *Dnevnik* pa 122.000 oziroma 6,9 % vseh prebivalcev (*Dnevnik* 2011). Oba časopisa imata tudi tedensko oziroma štirinajstdnevno prilogo, ki se neposredno dotika naše tematike in ju vključujem v raziskavo. *Delo in dom* doseže kar 17,8 % vseh prebivalcev (*Delo* 2011b), *Moj dom* pa 17,2 % (*Dnevnik* 2011). Čeprav ima *Večer* višjo naklado in doseg bralcev kot *Dnevnik* ter je pred leti začel z redno rubriko Arhitekturna beseda, ga ne bom vključila v analizo, saj ima večinski lastniški delež družba Delo. Poleg tega *Delo* in *Dnevnik* pokrivata isti, osrednjeslovenski prostor, zato lažje iščemo vzporednice in razlike v njuni vsebini.

Pri analizi bom upoštevala naključni vzorec: tri zaporedne tedne v posameznih časovnih intervalih, razporejenih čez vse leto (marec, junij, september, december). Za takšno vzorčenje sem se odločila, ker je arhitektura tesno povezana z gradnjo, kjer je izvajanje del časovno pogojeno s primernimi vremenskimi okoliščinami. Vendar sem ob tem

ugotovila, da so članki o arhitekturni tematiki prisotni skozi vse leto, več pa jih je spomladi in poleti, ko je višek gradbene sezone. Tako bom v raziskavo vključila 72 števil *Delo*, 72 števil *Dnevnika*, 12 *Sobotnih prilog*, 12 *Dnevnikovih objektivov*, 12 tedenskih prilog *Delo in dom* in 5 štirinajstdnevni prilog *Moj dom*.

V drugem poglavju bom nato opredelila temeljne pojme in ločnice: kaj je arhitektura, kje se stika in ločuje s pojmom urbanizem in dizajn.

V tretjem in četrtem poglavju bom z uporabo relevantne strokovne domače in tuje literature pokazala, zakaj je arhitektura pomembna javna tematika in kako naj o njej pišemo. V tretjem poglavju se bom dotaknila arhitekture kot življenjskega prostora družbe in odraza časa, v katerem nastaja. Zanimalo me bo, kakšen je odnos javnosti do arhitekture in kakšno vlogo imajo mediji pri poročanju o arhitekturi kot javni tematiki. Dotaknili se bomo štirih vidikov: kako mediji lahko vplivajo na družbo s svojim pisanjem o določeni tematiki – podeljevanje statusa; utrjevanja družbenih norm; političnega vidika pisanja; kritične vloge medijev. Pisala bom tudi o podobi arhitekture v medijih. V četrtem poglavju se bom spraševala, kako pisati o arhitekturi. Nihanje arhitekture med umetnostjo, tehniko, estetiko se namreč kaže tudi v načinu njenega prikazovanja v medijih. Zaradi svoje estetske komponente je vsekakor pomembna vloga arhitekturne kritike, hkrati pa je arhitektura zanimiva za gospodarstvo in oglaševalce, kar s seboj prinese problematiko prikritega oglaševanja. Na primerih iz Velike Britanije, Kanade in Finske si bomo pogledali, kako o arhitekturi pišejo v tujini, kaj je tisto, zaradi česar je arhitektura postala pomembna javna tematika in je dobila mesto v dnevnem tisku. Poglavje bom zaključila z orisom stanja v Sloveniji (o pomanjkanju kriterijev vrednotenja arhitekture, o samopromociji) in razpravo o tem, kako približati arhitekturo slovenskemu uporabniku.

V petem poglavju se bom posvetila analizi časopisov *Delo* in *Dnevnik* z navedenimi prilogami: kako so pokrivali arhitekturno tematiko v letu 2010. V analizi bom ugotavljala pogostost pojavljanja člankov o arhitekturi in v katerih rubrikah so najbolj prisotni. Zanimalo me bo tudi: vsebinski in žanrski vidik prispevkov, ali se poroča o svetovni arhitekturi ali o domači arhitekturni sceni, kako pogosto se navaja imena

arhitektov in kolikokrat so članki podkrepljeni s fotografijami oziroma podobami. V obeh časopisnih prilogah me bosta zanimala predvsem vsebinski vidik prispevkov in prisotnost prikritega oglaševanja.

V sklepnem šestem poglavju bom povzela glavne ugotovitve naloge, s čimer bom odgovorila na naslov diplomske naloge – kje ima arhitektura mesto v slovenskem dnevnem tisku.

2 OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV

Definirati arhitekturo se zdi precej zahtevna, morda celo nemogoča naloga. Pa vendarle moramo za potrebe analize pisanja o arhitekturi v dnevnem tisku poskusiti določiti, kaj je arhitektura, kje so meje med arhitekturo, urbanizmom, dizajnom.

2.1 ARHITEKTURA

Termin arhitektura izhaja iz klasične grščine, in sicer je sestavljena iz *arhos* (kar pomeni glavni) in *tekton* (tesar). Njen indoevropski koren *tekth* pomeni plesti, vezati, zidati (v latinščini *texere*). Tako Košir pravi, da “koren vključuje pojem detajla (vezati)! Iz njega izpeljana grška beseda *tehne* pomeni izvedenost, umetnost” (Košir 1988, 12). V SSKJ (1998) pod geslom arhitektura najdemo tri razlage pojma:

- umetnost oblikovanja prostora, stavbarstvo: // veda o tem;
- kompleks arhitekturnih stavb, objektov z značilnostmi določene dobe;
- umetniška in tehnična izvedba, gradnja umetniškega dela.

Pri iskanju definicije arhitekture se Vodopivec opre na Vitruvijev triado. Dobra arhitektura naj bi temeljila na treh pogojih: *firmitas* (trdnost/trpežnost), *utilitas* (uporabnost/koristnost), *venustas* (lepota). Od renesanse naprej se v definicijo arhitekture vključuje umetnost (Vodopivec 1987, 13–16). Za Vodopivca se arhitektura kot umetnost “kaže v tisti nameri, ki želi preseči golo tehniko zidave, ki želi seči onkraj utilitarnih in tehničnih zahtev ter pogojev. Umetnost arhitekture je potemtakem prav v razliki med graditeljstvom in samo arhitekturo” (Vodopivec 1987, 16).

Pevsner trdi, da se arhitektura dotika stavb: “Kolesarnica je stavba; katedrala v Lincolnu je arhitektura. Stavba je skoraj vsaka stvar, ki oklepa prostor in je tolikšna, da se v njej lahko giblje tudi človeško bitje; izraz arhitektura pa je primeren samo za stavbe, ki so jih oblikovali zato in tako, da bi učinkovale estetsko” (Pevsner v Vodopivec 1987, 16). Arhitektura se torej ukvarja z notranjim prostorom in za Pevsnerja je to tisto, kar loči arhitekturo od kiparstva in slikarstva. Zanj je torej predmet arhitekture sam objekt. Gre

za t. i. atomistični pogled na arhitekturo, ki je prevladoval vse 20. stoletje¹ (Vodopivec 1987, 28). Za Zevija je “notranji prostor lahko tudi dvorišče, trg, ulica ipd., skratka vsak prostor, ki ga omejuje arhitektura” (Vodopivec 1987, 17).

Na podlagi Vitruvijeve² in Albertijeve³ misli Vodopivec izpelje: “[K]adar koli govorimo o arhitekturi, mislimo tako na posamezna arhitekturna dela kot na mesto, in kadar koli govorimo o arhitekturnih elementih, mislimo tako na posamezne arhitekture kot na elemente teh arhitektur. [...] Tedaj ni le posamezen arhitekturni element del širše celote, temveč je tudi zaključeno arhitekturno delo” (Vodopivec 1987, 27).

Za Loosa mora arhitektura spregovoriti: “Ko se med sprehajanjem po gozdu spotaknemo ob šest čevljev dolgo in tri čevlje široko gomilo, napravljeno z lopato v obliki piramide, se zresnimo in nekaj v nas nam govori: tu je nekdo pokopan. To je arhitektura” (Loos v Vodopivec 1987, 16–17).

2.2 URBANIZEM

Besedo urbanizem je leta 1844 prvič uporabil Ildefonso Cerda. Izoblikoval jo je iz španske besede *urb* (ta izhaja iz latinskega *urbs*, *urbis*). Zanimalo ga je mesto Barcelona s socialnega in političnega vidika (kako zagotavljati vsem prebivalcem enake pogoje znotraj anonimne strukture celote), ni pa ga zanimal umetniški vidik mesta in posameznih stavb. Nastanek besede sovпада z izumom parnega stroja, ki s seboj prinese nove transportne možnosti in posledično rast mest. Tako postane promet temelj oblikovanja anonimnega mestnega prostora (Vodopivec 1987, 24–25). SSKJ (1998) urbanizem označi kot “dejavnost, ki se ukvarja z načrtovanjem, urejanjem naselij: // ved[o] o tej dejavnosti”.

---

¹ Arhitekturno zgodovinopisje in estetika moderne arhitekture 20. stoletja “sta bili orientirani k izoliranemu objektu, k zgradbi kot avtonomni, samozadostni (umetniški) celoti (medtem ko je mestni prostor degradiran na nivo tehnične, prometno komunalne površine)” (Vodopivec 1987, 32). Po tem pristopu je predmet arhitekture objekt, predmet urbanizma pa mestna infrastruktura.

² Za Vitruvija je naloga arhitekture načrtovanje celotnega mesta in posameznih stavb (Vodopivec 1987, 27).

³ Alberti mesto označi kot veliko hišo in hišo kot majhno mesto (Vodopivec 1987, 27).

Urbanizem se je pojavil na začetku 20. stoletja z namenom, da bi obvladal predvsem družbeno-ekonomske probleme (nekontrolirano visoko rast mest, manjko stanovanj, nastajanje slumov, slabe higienske razmere, socialne probleme ...), ki so v mestu nastopili z industrijsko revolucijo. Gre za probleme "politične narave; zaradi tega niso razrešljivi znotraj arhitekture v klasičnem pomenu besede – tj. umetnosti gradnje in urejanja mest. Urbanizem, ki ima nalogo reševati takšne probleme, pa je instrument družbenih sprememb in v rokah arhitektov pomeni preusmeritev njihovega interesa od umetnosti gradnje k socialnim, ekonomskim in političnim vprašanjem življenja v mestu" (Vodopivec 1987, 22). Zaradi uporabe eksaktnih metod si je pridobil status sodobne znanosti, tako da se "danes urbanizem pojavlja kot edina avtoriteta pri načrtovanju in urejanju mesta" (Vodopivec 1987, 23).

Vodopivec ugotavlja, da urbanizem ne ostaja le pri širšem planskem načrtovanju npr. regij, ampak posega tudi v oblikovanje mestnega prostora (trgov, ulic, parkov ...). "Urbanisti oblikujejo najobčutljivejše predele mest ter na ta način odmerjajo arhitekturi podrejeno vlogo pozidave preostalih, za zidavo namenjenih površin z izoliranimi objekti" (Vodopivec 1987, 23). Podrejena vloga arhitekture urbanizmu je za Vodopivca umetna, nelogična in v nasprotju s celovitostjo strukture mesta. "S pojavom urbanizma, predvsem pa z ločitvijo izdelave urbanističnih načrtov na eni strani in arhitekturnega snovanja posameznih stavb na drugi strani, je arhitektura izgubila okvir svoje simbolne moči, okvir, ki bi ga lahko imenovali semiotični sistem mesta" (Vodopivec 1987, 23).

Vodopivec se sprašuje, ali sodobno mesto sodi v arhitekturno stroko. "Ko danes urejamo mesta, se še vedno pogovarjamo predvsem o prometu" (Vodopivec 1987, 25). Z urbanizmom kot znanostjo je "mesto izgubilo značaj umetniškega dela. [...] Arhitekt je po definiciji umetnik, ki je sposoben in dolžan prenesti program v obliko. [...] Vsak program dobi svojo izvirno zasnovo, svojo obliko šele v odnosu do svojega prostora v mestu. Prav zaradi tega arhitekture ni mogoče obravnavati ločeno od mesta. In nasprotno" (Vodopivec 1987, 25). Z atomističnega pogleda je v sedemdesetih letih 20. stoletja kontekstualizem izpostavil vprašanje konteksta kot odnosa zunanosti zgradbe do mesta, okolja. Vzporednico kontekstualizmu pa najde Vodopivec že v Aristotelovi *Poetiki*: "Seveda pa mora biti zgradba ali arhitekturno delo utemeljeno v strukturi

širšega okolja, tako da je nujna ali vsaj verjetna posledica prejšnjih posegov v prostor. Velika razlika je namreč, ali sta dve zgradbi druga v drugi vzročno pogojeni ali pa le časovno oziroma naključno nanizani druga za drugo” (Vodopivec 1987, 32).

Urbanizem je danes interdisciplinarna znanost, ki je odgovorna in zadolžena za “artikulacijo programov, ki jih želi v mestu uresničiti širša družbena skupnost” (Vodopivec 1987, 25). Prevod tega v fizično formo pa je v domeni arhitekture. “Toda arhitektura je umetnost gradnje in v njeni domeni je le, kako se gradi, in le redko, kje se gradi, nikoli pa, kaj se gradi” (Vodopivec 1987, 23).

2.3 (ARHITEKTURNI) DIZAJN

Na začetku 20. stoletja je zaradi novega načina poučevanja arhitekture (ločitev izobraževanja od prakse) dizajn postal čista in samozadostna oblika aktivnosti. Pred tem so se (bodoči) arhitekti učili stroke – arhitekture z delom pri arhitektih na gradbiščih, z učenjem v šolah za arhitekturo pa so produkt svojega ustvarjanja – risbe poimenovali dizajn.

Razlika med arhitekturo kot miselnim izdelkom – kar je bilo naučeno – in arhitekturo kot prakso, ki se nanaša na materialni svet, se sedaj prvič pojavlja kot vidno življenjsko dejstvo. [...] Z ločitvijo izobraževanja od prakse je dizajn treba obravnavati kot čisto in samozadostno aktivnost znotraj samega sebe, namesto da bi mu iskali primeren način koncipiranja kot posebnosti arhitekture. [...] Dizajn dovoli arhitekturi, da ga poučuje, namesto da bi se učil iz izkušenj (Forty 2000, 138).

Sredi 18. stoletja so dizajn pričeli razumeti kot dodano vrednost k obliki. Arhitekt sir William Chambers je v povezavi z izdelki široke potrošnje dejal: “Dizajn prinaša splošne koristi in daje dodatno vrednost najbolj nepomembnim predmetom, potrošniku pa očitno nudi veliko zadovoljstvo.” Chambersova teorija se je za resnično izkazala v Veliki Britaniji v štiridesetih letih 19. stoletja, v Nemčiji v začetku 20. stoletja in ponovno v Veliki Britaniji v osemdesetih letih 20. stoletja, ko je vlada poskušala z elementi privlačnega dizajna dvigniti konkurenčnost gospodarstva.

V Kantovem delu *Kritika razsodne moči* (1790) se dizajn znebi mesta znotraj kategorije arhitekture: “V slikarstvu, kiparstvu in v ostalih oblikah umetnosti, tudi v arhitekturi, je dizajn tisto, kar je nujno.” Z izrazom dizajn Kant meri na odnos med risbo in barvo, poleg tega pa tudi na manifestacijo oblike in v tem smislu utemelji osnovo za ocenjevanje okusa.

Ekonomija 19. stoletja je začela razlikovati med miselnim in ročnim delom, kar je za pojasnjevanje arhitekture uporabil John Ruskin. Ob arhitekturi je redko uporabil besedo dizajn, saj ga je razumel zgolj v smislu risanja. Kljub temu je dizajn cenil in ga definiral kot trenutek, ko človekova ustvarjalnost prikaže svojo moč ob pretvorbi narave v umetnost.

Sredi 20. stoletja je postala uporaba izraza dizajn vse pogostejša. Dizajn je prodril na območje arhitekture in si jo skoraj podredil, arhitekti so postajali dizajnerji, na šolah za arhitekturo so poučevali dizajn, veliko knjig o arhitekturi je v svojem naslovu vsebovalo besedo dizajn. Takšna uporaba besede je privedla do nejasnega pomena samega izraza oziroma do večpomenskosti. Dizajn kot glagol pomeni pripravljati navodila za predmet ali stavbo. Kot samostalniku pa mu Forty pripisuje dva pomena:

- navodila v obliki risbe (načrti) za predmet ali stavbo (izhaja iz italijanske besede *disegno*, ki pomeni risanje, risba);
- izvršeno delo (predmet, stavba), narejeno po načrtih (npr.: Všeč mi je dizajn.) (Forty 2000, 136).

Modernisti so v tridesetih letih 20. stoletja z izrazom dizajn nadomestili termin kompozicija in s tem dopolnili modernistično triado oblika, prostor, dizajn. “Dizajn izpopolnjuje modernistično potrebo po poimenovanju in omogoča razlikovanje med delom arhitekture v materializaciji kot objektom izkustva in delom arhitekture kot ponazoritvijo forme ali ideje” (Forty 2000, 136).

Nejasnosti, ki so se v zgodovini pojavljale ob definiciji dizajna, so vsebovane tudi v današnjih poimenovanjih: npr. *dizajnerska očala* ali *dizajnerska majica*. Obarvana so s prezirom do stvari, ki so očitno razkošne, kljub temu pa izraz hkrati priznava družbeno

sprejemljivost za interes do dizajnerskih predmetov ali celo željo po njihovem posedovanju, saj predstavljajo vrhunec okusa. Pridevnik dizajnerski obenem daje oblikovalcu možnost, da upraviči visoko ceno, ki je daleč od skromnih nedizajnerskih konkurentov.

SSKJ (1998) termin dizajn s kvalifikatorjem *arhit.* uvrsti pod arhitekturo, razloži pa kot “dajanje oblike predmetu z upoštevanjem skladnosti med funkcionalnostjo, estetiko in tehnološkim procesom, (industrijsko) oblikovanje”.

3 ARHITEKTURA KOT POMEMBNA JAVNA TEMATIKA

V tem poglavju ne bomo razpravljali o tem, kaj je arhitektura, kje je njeno mesto med umetnostjo in tehnično vedo ipd., temveč se bomo dotaknili tiste točke, zaradi katere je arhitektura pomembna javna tematika. Zanima nas, kakšno vlogo imajo mediji pri obravnavanju javne tematike in kakšna je podoba arhitekture v medijih.

3.1 ARHITEKTURA – ŽIVLJENJSKI PROSTOR

Zevi o arhitekturi pravi, da “ni samo umetnost, ni samo podoba nekdanjega življenja ali življenja, ki ga živimo mi in ki ga živijo drugi ljudje, ampak je tudi, in to še prav posebej, okolje, prizorišče, kjer se naše življenje odvija” (1959, 38). Frampton (2007) meni, da bi morali v času prevladujoče tehnološke modernizacije na arhitekturo še vedno gledati kot na obrt, ki se posveča pomembnemu oblikovanju človeškega okolja.

Za Vodopivca arhitektura “oblikuje vzdušje prostora in s tem vpliva na počutje ljudi. Arhitektura je le prostorski okvir sveta, v katerem bo živel naročnik. Z vsemi svojimi problemi, željami in sanjami” (Vodopivec 2001, 25). Arhitektura je med vsemi umetnostmi najbolj prisotna v vsakodnevem življenju, saj jo srečujemo na vsakem koraku: “Mesto kot vsakodnevno okolje civiliziranega sveta sestoji iz arhitektur” (Vodopivec 1987, 19). Pri arhitekturi pa je prisotna tudi njena javna funkcija: javnosti nudi prostor zbiranja, center, kamor gravitirajo posamezniki (Fausch 1997, 287).

Za finskega arhitekta in teoretika Pallasmaa se arhitektura “tako kot vsaka umetnost v bistvu spoprijema z vprašanji človeške eksistence v prostoru in času ter izraža človekovo bivanje v svetu in pripoveduje o njem” (Pallasmaa 2007, 38). Zanj je bistvena naloga arhitekture prilagajanje in povezovanje, in sicer med svetom in posameznikom. “Arhitektura artikulira doživljanje bivanja v svetu in krepi naš čut za stvarnost in za samega sebe; zaradi nje ne stanujemo v izmišljenih in domišljjskih svetovih. [...] Arhitektura ne ustvarja le vizualno zapeljivih objektov, ampak sporoča, posreduje in prenaša pomene. Končni pomen katere koli stavbe je onkraj arhitekture” (Pallasmaa 2007, 26).

3.2 ARHITEKTURA – ODRAZ ČASA

Arhitektura je družbena umetnost, ki je z močjo povezana bolj kot druge umetnosti. Njena produkcija je odvisna od kompleksnih socialnih, ekonomskih in političnih pogojev. Arhitektura je tudi kulturna produkcija. Kulturne vrednote namreč artikulira prostorsko glede na obliko in organizacijo zgradbe, tehnično glede na izbiro materialov in konstrukcije ter diskurzivno glede na vrednote znotraj kritike (Gusevich 1991, 18).

Danes je prostor javnosti (*space of public appearance* po Arendt) še vedno demokratični ideal tako za arhitekturo kot za družbo. Arendt je leta 1958 zapisala, da je skupno življenje ljudi edini nepogrešljivi materialni faktor v dobi moči, saj le sobivanje ljudi omogoča njihovo potencialno delovanje, mesta pa so posledično najpomembnejši materialni predpogoj za moč. Kot povzame Frampton, imata družbena forma, pa tudi prostor zborovanja znotraj javnih institucij, latentni politični in kulturni potencial (Frampton 2007, 380).

Frampton parafrazira znani aforizem portugalskega arhitekta Alvara Size, da arhitekti ničesar ne izumljajo, ampak transformirajo realnost: "Arhitektura je vedno odvisna od materialnih pogojev. Je globoko prepletena z realnostjo in hkrati premišljuje njene učinke; čeprav je v veliki meri določena s pristojnimi pogoji, ima še vedno sposobnost spreminjati te pogoje" (Saunders in Levinson 1999, 120).

3.3 ODNOS JAVNOSTI DO ARHITEKTURE

Zevi v svojih *Pogledih na arhitekturo* ugotavlja, da se javnost ne zanima za arhitekturo, zanima pa se za slikarstvo, kiparstvo, glasbo, književnost. Posledično ima vsak "resen časnik" sistematično kroniko za glasbo, gledališče, film in upodabljajoče umetnosti, pozablja pa na arhitekturo. "Ker ni primerne propagande, ki bi širila dobro arhitekturo, tako tudi ni učinkovitih sredstev, da bi z njimi preprečili uresničenje stavbarskih grdobij. Imamo cenzuro za filme in književnost, ne pa za to, da bi se izognili urbanistični in arhitektonski pohujšljivosti, katere posledice so mnogo težje in trajnejše, kakor pa so posledice, ki jih povzroči objava pornografskega romana" (Zevi 1959, 20). Zevi pravi, da nezanimanje javnosti za arhitekturo ni v človeški naravi, ampak so zanj odgovorni predvsem arhitekti, zgodovinarji arhitekture in umetnostni kritiki, ki bi

morali prevzeti vlogo nosilcev stavbarskega poslanstva in širiti ljubezen do arhitekture v množici (Zevi 1959, 19–21).

Doživljanje arhitekture je drugačno kot doživljanje drugih umetnosti, vezanih na konkretnega opazovalca, ki se namensko približa umetniškemu delu. “[A]rhitektura ne more ustvariti lastnega avditorija” (Vodopivec 1987, 19). Arhitektura ima širši avditorij, zato mora upoštevati konvencije in pravila, ki omogočajo čim večjo razumljivost in sporočilnost. Nezmožnost oblikovanja lastnega avditorija arhitekture je povezana tudi s pisanjem o arhitekturi.

Sprva so bili občinstvo arhitekture njeni uporabniki. Vendar se je s pojavom fotografije (in prej litografije), ilustriranih revij in turizma arhitekturna recepcija začela pojavljati tudi kot potrošnja (*consumption*). Občinstvo se je zelo povečalo, posledično pa se je spremenil tudi odnos do stavb. “Občinstvo (turist pred stavbo, bralec časopisa, obiskovalec razstave ali časopisni oglaševalec in celo stranka, ki je po navadi vse od naštetega) vse bolj postaja uporabnik – tisti, ki je dal delu pomen. V zameno pa se je tudi delo samo spremenilo” (Colomina 2002, 209).

Zevi piše, da nam nobena upodobitev arhitekture (tu lahko potegnemo tudi vzporednico s pisanjem o arhitekturi) ne more nadomestiti popolnega prostorskega občutka, ki ga moramo sami doživeti:

Mi moramo hoditi, mi se moramo dati prostorsko zajeti, mi moramo postati in občutiti, da smo del in mera arhitektonskega organizma, mi sami moramo bloditi po prostoru. Vse drugo je koristno kot didaktično sredstvo, je praktično potrebno in intelektualno plodno; je pa samo migljaj in priprava na tisto uro, ko doživimo z vsem fizičnim, duhovnim, zlasti pa čutečim človeškim bitjem prostor popolnoma in organsko. In to je ura, v kateri arhitekturo dojemamo (Zevi 1959, 54).

3.4 VLOGA MEDIJEV

Mediji konstruirajo realnost in “občila odločilno oblikujejo naše življenjske sloge in navade, določajo vrednote in prostorja, v katerih se želimo gibati” (Košir 2003, 67). “Novinarstvo bistveno prispeva k človekovemu spoznavanju in razumevanju sveta in samega sebe” (Poler Kovačič 2005, 231).

3.4.1 Podeljevanje statusa

Po teoriji o medijskem prednostnem tematiziranju množični mediji s svojim izbiranjem določenih tem vplivajo na njihovo pomembnost. Poler Kovačičeva piše, da nam množični mediji ne “govorijo, kaj naj mislimo”, temveč, o čem naj mislimo. “Zadeve oziroma dogodki, ki jim mediji pripisujejo največ pozornosti, so v očeh javnosti najpomembnejši” (Poler Kovačič 2005, 75). “Množični mediji kot ena ključnih institucij vsake družbe ustvarjajo in soustvarjajo dogodke in pomene” (Milosavljevič 2004, 141).

Množični mediji imajo vlogo podeljevanja statusa javnim zadevam, osebam, organizacijam, družbenim gibanjem, in sicer “podarjajo prestiž in povečajo avtoriteto posameznikov in skupine tako, da legitimizirajo njihov status” (Lazarsfeld, Merton 1999, 28). V množičnih medijih kroži prepričanje: “Če si zares pomemben, te bodo občila opazila, če pa te opazijo, to prav gotovo pomeni, da si zares pomemben” (Lazarsfeld, Merton 1999, 29). Slednje lahko apliciramo na pojav arhitektov zvezdnikov (*starchitects*).

3.4.2 Utrjevanje družbenih norm

Po Lazarsfeldu in Mertonu množični mediji utrjujejo družbene norme tako, da “izpostavijo precej znane deviacije javnemu pogledu in kot pravilo to izpostavljanje do določene mere pomeni tudi javno akcijo proti stvarim, ki so morda v zasebnosti tolerirane” (Lazarsfeld, Merton 1999, 30). Takšno moč množičnih medijev bi lahko izkoristila arhitekturna stroka za večanje informiranosti oziroma izobraženosti na področju arhitekture. “Medijska kampanja lahko neposredno vpliva na javnost” (Lazarsfeld, Merton 1999, 30). Množični mediji “lahko pomembno vplivajo na zavest in razmišljanje posameznikov in hkrati družbe” (Milosavljevič 2004, 141).

Kako se piše o arhitekturi v dnevnem tisku, kje in koliko je sploh prisotna, kaže na stanje odnosa med družbo in arhitekturo. “Vpliv, ki ga imajo občila na svoje občinstvo, se ne kaže le v tem, kaj povedo, ampak pomembneje v tistem, česar ne omenjajo. Ta občila namreč ne le nadaljujejo *status quo*, marveč v enaki meri ne uspejo načeti bistvenih vprašanj o strukturi družbe. Tako torej vodijo v konformizem in le malo pripomorejo h gradnji kritičnega ocenjevanja” (Lazarsfeld, Merton 1999, 32).

3.4.3 Politični vidik pisanja

Burger vidi poglavitni problem slovenske arhitekture v “nerazviti neposredni demokraciji, ker vest stroke, vezane na posege v prostor, nima teže” (Burger 2008). Situacijo bi lahko izboljšali “skozi različne oblike pisanja in kritike o urejanju prostora, različne oblike javnih tribun, forumov, spletnih strani in še novih oblik, ki jih bo prinesel razvoj interaktivne komunikacije” (Burger 2008). Tako bi glasovi stroke oziroma “vest stroke” vplivali na izboljšanje pogojev za ustvarjanje kvalitetnejšega prostora.

Tudi za razpravljavce na okrogli mizi *Arhitekturna kritika in teorija*⁴ ima dnevno časopisje pomembno vlogo – tudi izobraževalno – pri poročanju o arhitekturi in urbanizmu. “O prostoru premalo razpravljamo, čeprav se vse dogaja v njem” (Zupančič 2001, 103). Razpravljavci opažajo, da je pisanje velikokrat zreducirano na komunalna vprašanja ter da morajo biti arhitekturni zapisi jasni, razumljivi in podprti s fotografijami (Zupančič 2001, 103).

3.4.4 Mit kritične vloge medijev

Rattenbury piše, da obstaja velika razlika v tem, kako novinarji sami vidijo svoje delo in kako njihovo delo vidijo (medijski) raziskovalci. Novinarji sami sebe vidijo kot neodvisne, avtonomne ljudi, ki oblikujejo informacije glede na novičarske vrednote, ki jih zahteva javnost, ter so dolžni podati kritiko in izzivati sistem. Raziskovalci pa vidijo medije predvsem kot del sistema, ki ga novinarji ocenjujejo, z institucionalnimi, s

---

⁴ Okrogla miza *Arhitekturna kritika in teorija* je bila organizirana decembra 2000 v Hrvaškem muzeju arhitekture v Zagrebu v sklopu mednarodne potujoče razstave *60 arhitekturnih revij v Evropi* (Zupančič 2001, 103).

komercialnimi in z osebnimi interesi, ki bolj ali manj nevidno ovirajo željo oziroma sposobnost za ocenjevanje sistema (razen v manjšini primerov). “Raziskovalci opisujejo medije kot vez sistemov in vrednot, ki skoraj neizogibno proizvajajo omejen, delen in pristranski pogled na svet” (Rattenbury 2002, 138). Ta pogled občasno sicer ponuja površen izziv za različne oblike moči, v večini primerov pa skrivaj in konsistentno promovira interese vladajoče baze. “Resnični primeri aktivne kritičnosti s strani medijev – čeprav so zelo prepoznavni in nepozabni, ko se pojavijo – zgolj kažejo postopen premik v vezi sistemov in vrednot. Kljub temu je kritičnost pogosteje dejansko simbol: navidezno udrihanje, ki v resnici v sebi skriva krepitev pozicije moči” (Rattenbury 2002, 139).

Koširjeva piše, da “pisana mavrica medijskih podob ne oblikuje kritične zavesti demokratičnih državljanov, temveč predvsem ‘demokracijo okusov’” (Košir 2003, 67). Dodaja, da je danes bistvo množičnih občil pozornost – biti znan. “Vzbujanje pozornosti je nujno za preživetje” (Košir 2003, 68). Kot Baudrillard: “Ne več: jaz eksistiram, jaz sem tu; temveč: viden sem, sem podoba, *image – look, look*” (Baudrillard v Košir 2003, 68). Za Koširjevo je javno komuniciranje pogosto (samo)reklamiranje ljudi, dogodkov, stvari.

3.5 PODOBA ARHITEKTURE V MEDIJIH

“Temeljni dogodek sodobnosti je zavzetje sveta kot slike” (Heidegger v Pallasmaa 2007, 45). Pallasmaa piše o prevladi vida, ki so jo v današnjem času spodbudili tehnološki izumi ter neskončno množenje in izdelovanje podob. “Arhitektura ni situacijsko telesno srečanje, ampak je postala umetnost tiskane podobe, kakor jo ujame urno oko kamere. V naši kulturi slik se je pogled sploščil v sliko in izgubil plastičnost. Svojega bivanja v svetu ne doživljamo, ampak ga gledamo od zunaj kot gledalci podob, projiciranih na površino retine” (Pallasmaa 2007, 58). “Podobe ne predstavljajo samo svojega predmeta/snovi, ampak sugerirajo pogled na svet” (Rattenbury 2002, 59).

Eisenman se sprašuje, kaj se dogaja z arhitekturo oziroma s pogledom na arhitekturo v času po drugi svetovni vojni, ko se je mehanična paradigma obrnila v elektronsko (izpelje primerjavo dveh načinov reprodukcije – fotografije in telefaksa). “Elektronska

paradigma predstavlja za arhitekturo velik izziv, saj določa realnost s pomočjo medijskih pojmov in simulacije, s tem da poudarja pojavnost namesto vsebine, da torej postavlja vidno pred tisto, kar naj bi zares bilo. /.../ Gre za ‘gledanje, ki več ne interpretira’” (Eisenman 2001, 54).

Vodopivec opaza, da medijska resničnost dogodkov postaja pomembnejša od stvarnosti (hiperrealnost medijev). Sprašuje se, ali podobo sodobne arhitekture ustvarjajo predvsem mediji ali arhitekti sami. “Sodobni mediji imajo povsem druge zakonitosti kot arhitektura. Mediji terjajo novosti, različnost in presenetljivost, ne glede na kvaliteto [...] Arhitektura pa je, nasprotno, zavezana materialnosti in stremi k trajnosti. Njena obstojnost se meri z desetletji in stoletji, včasih celo tisočletji. Medije zanimata predvsem trenutek in komercialni uspeh” (Vodopivec 2001, 6).

Za Vodopivca je “svet arhitekturnih medijev pravzaprav svet podob” (Vodopivec 2001, 6). Te velikokrat prikazujejo zgolj navidezno stvarnost: “Za večino današnjih arhitekturnih medijev so podobe pomembnejše kot resničnost grajenega. In tudi za mnoge arhitekta je predstavitev njihovega dela v medijih pomembnejša od stvarnega pomena in vloge zgrajene arhitekture v prostoru” (Vodopivec 2001, 6). Vodopivec navaja, da nekateri arhitekti v svojih objavah prirejajo stvarnost v namen samopromocije. “Tako postaja arhitektura sama sebi namen. Postaja medijski avanturizem, ki izgublja stik z resničnostjo. Medtem ko mediji prikazujejo razcvet naše stroke, je stanje v našem vsakdanjem okolju iz dneva v dan bolj brezupno. Resničnost grajenega okolja in arhitekture je daleč od medijskega blišča” (Vodopivec 2001, 6). Podobno meni Maja Ivanič: “Danes se veliko arhitektov ukvarja le s fasadnim ovojem, ker je ta najbolj prezenten na fotografijah v arhitekturnih revijah. Zgradil, fotografiral, objavil, odšel” (Grohar 2010). Tako tudi Koširjeva: “Mi pa, fascinirani zaradi medijskih bleščic, strmimo v ta ‘ogledala’ in se ne sprašujemo o referencah reprezentiranega niti o tisti realnosti, ki naj bi ji upovedani dogodki pripadali” (Košir 2003, 66).

Tudi Tina Gregorič problematizira golo estetizacijo posameznih projektov po podobah, saj se tako pozablja na uporabnika arhitekture. Problematične so fotomontaže – idejni renderji, s katerimi “dokazujemo, da je vse perfektno realizirano. Na renderju lahko

ljudi popolnoma nadzorujemo. Smo ultimativni režiserji vsakega predstavljenega kadra” (Gregorič 2003). Tudi pri fotografiranju novozgrajenih stavb nadzorujemo, kaj in kako je predstavljeno na sliki – navadno se na fotografijah pojavlja zgolj arhitektura brez uporabnikov.

Tako načrtovanje kot prezentacija arhitekture bi morala ponovno aktivno vključiti uporabnike prostora in s tem preseči formalno in materialno estetizacijo. Priznajmo si, tudi s fotografijami najnovejših objektov: tako danes živimo. Tako uporabniki reagirajo v naši najnovejši šoli, poslovni stavbi ali stanovanjskem bloku, tako jo uporabljajo in takšne odnose vzpostavljajo. [...] Uporabniki prostora naj postanejo aktivni in legitimni kritiki arhitekture, saj se prav od njih lahko arhitekti še največ naučimo. [...] Vzpostavljena interakcija med prostorom in njegovim uporabnikom daje arhitekturi smisel in jo dvigne nad nivo uporabnega skulpturalizma (Gregorič 2003).

Vodopivec vidi obsedenost arhitekture s podobo kot posledico družbe spektakla, kjer se celotno človeško in družbeno življenje meri z videzom. Sprašuje se, ali je videz sploh merilo kakovosti arhitekture in ali ni izzivalna podoba arhitekture le maska za odsotnost smisla in odgovornosti. Sodobno arhitekturo vidi kot kolektivno umetnost, kjer bi morali biti umetniki tudi danes vest družbe in njeno kritično zrcalo. Vendar je ključni problem, “ali bo arhitektura podrejena zgolj izzivalnosti svojih podob ali pa bodo nasprotno arhitekturne podobe refleksi arhitektove kritičnega odnosa do sveta” (Vodopivec 2008, 11).

Vodopivec ocenjuje, da je danes priljubljena egocentrična in socialno brezbrizna arhitektura, kar se posledično kaže z medijsko odmevnostjo takšnih projektov. Nekatera arhitektura lahko živi le v medijih (npr. Gehryjeva Eksperimentalna hiša glasbe v Seattlu, ki ima zunanjo formo stlačene kitare) (Frampton 2002, 9). “Ego arhitekta je postal na pragu tretjega tisočletja skupni imenovalci medijsko najbolj zaželenih podob arhitekture” (Vodopivec 2008, 6). Problematično je tudi to, da so zvezdniški arhitekti (*starchitects*) zgled mnogim arhitektom, ki bi radi hitro uspeli v stroki – “vsem tistim, ki jim je medijska pozornost merilo strokovnega uspeha” (Vodopivec 2008, 9). Lastniki

kapitala namreč kupujejo podobo arhitekture oziroma reprodukcijo podobe zaradi imen zvezdniških arhitektov, blagovnih znamk oziroma prodajnih izdelkov, pomembnejših od same arhitekture (gradnja in uporabnost stavbe sta daleč za podobo).

V današnjem zasičenem svetu podob se zdi nemogoče pripovedovati oziroma predstaviti prostor, arhitekturo, zgolj z besedo, brez vizualizacij. Pa vendar Stojan Pelko⁵ odpira misel, ali lahko prikažemo niz podob, brez da bi jih pokazali.⁶

---

⁵ Zavod za prostorsko kulturo Trajekt je jeseni 2008 organiziral delavnico *Učimo se razpravljati*, kjer je predaval tudi Stojan Pelko, filmski publicist in esejist, avtor knjige *Vrzeli filma in arhitekture*.

⁶ Pelko je na omenjen predavanju govoril o arhitekturi in prostoru brez vizualne predstavitve projektov. Osebno menim, da mu je uspelo prikazati niz arhitekturnih podob, ne da bi jih pokazal.

4 PISATI O ARHITEKTURI

Zapisek o neki arhitekturi presega meje prostora in časa: neko relativno anonimno arhitekturo, poznano le tistim, ki jo neposredno zaznavajo s svojimi čutili, ponese širšemu krogu prejemnikov. Hkrati ohranja védenje o stavbi tudi v prihodnosti, ko ta fizično več ne obstaja (Al-Asad 2005, 11).

Stavba ni cilj sam po sebi; ampak uokvirja, artikulira, strukturira, daje pomen, navezuje, omogoča in onemogoča. Zato ima osnovno arhitekturno doživetje obliko glagola in ne samostalnika. Pristno arhitekturno doživetje je potemtakem, na primer, zblížati se ali spoprijeti se s stavbo in ne formalna ocena fasade; dejanje vstopa in ne zgolj vizualna oblika vrat; gledati skozi okno v notranjost ali ven in ne okno samo kot materialni predmet; biti na toplem in ne kamin kot predmet vizualnega oblikovanja. Arhitekturni prostor je živi in ne fizični prostor in živi prostor vselej presega geometrijo in merljivost (Pallasmaa 2007, 107).

Pa vendar se porajajo vprašanja, zakaj sploh pisati o arhitekturi. Vodopivec pravi: "Obenem se zdi, da je celo nekaj narobe z arhitekturo, ki jo je potrebno z besedo pojasniti. Saj tudi ni običajno, da slikarji ali kiparji razlagajo svoja dela" (Vodopivec 1996, 1). Vendar Stanič meni, da "cilj oziroma bistvo vsakega pisanja o arhitekturi ne bi smelo biti zgolj pomoč pri utelešanju prostora ter gradnji, temveč tudi pomoč pri razumevanju in videnju prostora" (Stanič 2010, 12). "Tudi za arhitekturo velja: da bi jo lahko razumeli in ob njej uživali, potrebujemo predhodno izobrazbo" (Hrausky 1999, 120).

Zevi se sprašuje, ali med pisci o arhitekturi sploh še obstaja strast do arhitekture. "Naši kritiki manjka sproščenosti in poguma. Na pretek je kulturnih zgodovinarjev in poznavalcev, redki pa so kritiki in zato prevladujejo konformizem, pokorščina že izdelanim in avtoritativnim sodbam in hladna, izmikajoča se, nedolžna analiza, ki še zdaleč ne podoživlja zanosa ustvarjalne fantazije" (Zevi 1959, 143).

“Ko arhitektura vstopa v svet umetniškega trga, razkazovanja, potrošnje in objavljenih kritik, morajo tisti, ki so vpleteni v njeno produkcijo, publiciranje in difuzijo, kritično obravnavati njen spremenjen kulturni pomen” (Colomina 2002, 215). Colomina meni, da je bistveno vprašanje pri produkciji arhitekture – tako pri gradnji objekta kot pri distribuciji in potrošnji znotraj kanalov kulturne industrije (časopisi, periodične publikacije, strokovne revije, razstave in spremljajoči katalogi, radio, televizija, oglaševanje) – zastavil Walter Benjamin:⁷ [K]akšen je položaj dela znotraj odnosov produkcije” (Colomina 2002, 215)? Način, kako arhitekturo produciramo, tržimo, distribuiramo in konzumiramo, je del “institucije arhitekture” oziroma načina, kako družba dojema in definira vlogo arhitekture v dobi masovne (re)produkcije in kulturne industrije.

Arhitektura – za razliko od stavbe – je interpretativno, kritično delo. Njen lingvistični pogoj se razlikuje od stavbnega – praktičnega. Stavba je interpretirana, ko so razkriti retorični mehanizmi in principi (Colomina 2002, 207). Interpretacija se kaže na različne načine glede na oblike različnih tipov diskurza: teorijo, kritiko, zgodovino, manifest. Prisotna pa je tudi znotraj različnih načinov reprezentacijskega diskurza: risanje, pisanje, maketa ... Hkrati je interpretacija integralni del projektiranja (Colomina 2002, 207).

V današnji potrošniški družbi je arhitektura postala zanimiva tematika za gospodarstvo in posledično za oglaševalce. Tako se prepletanje oziroma prevladovanje umetniškega, tehniškega ali estetskega vidika arhitekture kaže tudi v načinu pisanja o arhitekturi. Novinarski prispevki nihajo med arhitekturno kritiko in prikritim oglaševanjem. Umetniška in estetska komponenta kličeta po kritičnih prispevkih, vendar teh danes v slovenskem prostoru skorajda ni. Vse večkrat pa v novinarskih prispevkih prevladuje samopromocija (zvezdniških) arhitektov in prikrito oglaševanje gospodarskega sektorja, povezanega z arhitekturo.

---

⁷ Walter Benjamin je izpostavil vprašanje v *The Author as Producer*. (Colomina 2002, 215).

4.1 KRITIKA ARHITEKTURE IN NJENA VLOGA

Kot bomo videli v poglavju *Primeri prakse iz tujine*, ima arhitekturna kritika v odnosu med arhitekturno stroko in uporabniki pomembno vlogo – tako izobraževalno kot povezovalno. Čeprav v slovenskem dnevnem časopisju ni prisotna v formalni obliki kot npr. glasbena recenzija, gledališka recenzija na kulturnih straneh, je pomembno, da v tej nalogi opredelimo tudi pojem arhitekturne kritike in upamo, da bo nekoč dobila svoje mesto v dnevnem tisku. Kot bomo videli v nadaljnji analizi, se v časopisu pojavljajo nekatera novinarska besedila, ki imajo v sebi tudi zametke arhitekturne kritike.

Kritika zavzema nikogaršnje področje med navdušenjem in dvomom, med poetično naklonjenostjo in analizo. Razen v redkih primerih njen namen ni niti hvaliti niti obsojati, niti ne more nikoli dojeti bistva dela, o katerem razpravlja. Poskušati mora priti za navidezno izvirnostjo dela in izpostaviti njegov ideološki okvir, brez da bi ga spremenila v golo tautologijo (Colquhoun 1978, 336).

Za Gusevicha kritika definira “arhitekturo” in jo tako loči od “stavbe”. Kritika je tista, ki naredi arhitekturo za kulturno institucijo. Kritika ustvarja virtualni svet, kjer posamezna arhitektura, ki je vanj uvrščena, zažari. Za Boddyja je arhitekturna kritika morda najtežja izmed vseh vrst kritik, ker poleg visoke sposobnosti pisanja in retorike zahteva širok spekter znanja; predvsem pa zaradi zelo pomembne vloge stavb in urbanih oblik, ki vplivajo na naše življenje. “Ker je javna kritika stavb tako težka, nevarna in povzroča dolg, je število poklicnih kritikov tako majhno” (Boddy 2005, 49). Boddy navaja, da bi se v Kanadi vsi tisti, ki se preživljajo s pisanjem o arhitekturi, lahko peljali skupaj v enem taksiju, CICA (*International Committee of Architectural Critics*) pa ima 120 članov.⁸

4.1.1 Zgodovinski vplivi na arhitekturno kritiko

Po Boddyju je arhitekturna kritika umetniška oblika/sestavek, ki jo je težko vzpostaviti – z izjemo v metropolah –, čeprav si vsi tega želimo. Popularnost arhitekturne kritike je začela naraščati skupaj z vse večjo popularnostjo časopisov v evropskih in v ameriških

---

⁸ 15. 10. 2010 ima CICA 130 članov (CICA Members 2010).

mestih. Za angleško govoreče ima zgodovina pisanja arhitekturne kritike svoje korenine v pisanju viktorijancev Williama Morrisa in Johna Ruskina (Boddy 2005, 46).

Iz Morrisovega pisanja o varovanju zgodovinskih stavb, kjer je pisec pozival k takojšnji akciji, izhaja ideja o arhitekturnem kritiku kot aktivistu. "Arhitekturna kritika urbanistke Jane Jacobs in nekdanje kritičarke pri časniku New York Times Ade Louise Huxtable je nadaljevanje Morrisove ideje žaljive proze, ki je ciljala na reševanje aktualnih zadev" (Boddy 2005, 46).

Knjigi⁹ Johna Ruskina sta vzpostavili vlogo arhitekturnega kritika kot moralista. Ruskinove ideje (kot npr. "resnica v strukturi" in "iskrenost v materialih"), ki izvirajo iz Ruskinove paradigme gotike (Ruskin meni, da je italijanska gotika Benetk in Milana najgloblja med vsemi stili), so postale temelj koncepta modernega gibanja v arhitekturi. "Ruskinova arhitekturna kritika združuje močne opise pasažev s spretno interpretacijo moralnih in celo duhovnih vplivov na arhitekturne odločitve" (Boddy 2005, 46).

Boddy navaja tudi tretji, nemški vpliv na arhitekturno pisanje. Vpliv teoretskih tekstov in liričnega pisanja nemških filzofov Kanta in Hegla (19. stoletje) ter Heideggerja in Wittgensteina (zgodnje 20. stoletje) je pomemben za današnja stališča interpretacije in ocenjevanja zgradb. Vzporedno je vplivala tudi nemška tradicija umetniške zgodovinske šole, ki se med drugim kaže v pisanju Gottfrieda Sempra (19. stoletje) in Rudolfa Wittkowerja (20. stoletje). "Stik teh tendenc je povzročil, da je arhitekturna kritika obravnavala arhitekturo kot intelektualno avtonomno disciplino, ki je v pisanju opustila moralistična in strateška zanimanja Morris-Ruskinove tradicije. V najboljšem pogledu je to pisanje konceptualno strogo in ni zavezano distrakcijam časa in prostora kreacije, v najslabšem pa je lahko domišljavo filozofsko ali pa je nesmiselna formalna analiza" (Boddy 2005, 47).

4.1.2 Problematika arhitekturne kritike

Košir pravi, da so kritike pogosto preveč poenostavljene. Avtorji iz celovite metode izpostavijo en vidik (npr. mersko analizo, kontinuiteto, identiteto, kolorit ...),

---

⁹ *The stones of Venice in The seven lamps of architecture*

posamičnost, namesto da bi ovrednotili arhitekturo kot celoto (Košir 2000, 8). Košir govori o tesni povezanosti teorije in kritike: arhitekturna teorija se namreč ukvarja tudi z merili in je tako blizu kritiki. Kritika pa postane, ko začne vrednotiti. “Toda kakor si lahko predstavljamo teorijo brez kritike, resne kritike brez teoretske osnove ni” (Košir 2000, 33).

Jasna merila in kriteriji, ki jih ni ali pa jih preprosto ni mogoče vzpostaviti, so osrednji problem vrednostnih sodb. Kritika je zato čedalje bolj subjektivna in podvržena logiki posameznih skupin, ki imajo podobne vrednostne kriterije – simili similibus gaudet. [...] Konstruktivne kritike oziroma pozitivne konfliktnosti, ki bi razreševala probleme in vprašanja, je žal malo, vse več pa je mimobežnosti. Kritiziranje arhitekturne estetike manj premožnih družbenih slojev je neetično; kritika vplivnih in oblastnih slojev je sicer zaželeno, vendar polna čeri in avtocenzure (Zupančič 2001, 103).

Toorn večino kritik vidi kot enodimenzionalnih, ki iščejo resnico ali pa historicizirajo. Zanj je pomembnejše “tvegati kot kritik in v praksi raziskovati, kaj je mogoče narediti, igrati igro kot kritik in pokazati, kje so meje” (Toorn 2001, 37). Nalogo kritike vidi tudi kot podporo arhitektom pri iskanju novih možnosti, perspektiv. “Če sem kritik, je moj cilj razumeti zapis, ilustracijo, opazovanje in zgodovino v luči sedanje situacije in možnosti, ki jih vsebuje naša druga modernost. Moja analiza izhaja iz namerno subjektivne pozicije. Nisem zgolj ilustrator; hočem tudi pomagati pri razmišljanju o rešitvah” (Toorn 2001, 37). Kritik mora biti po Toornu pripravljen na napake v svojem procesu kritiškega ustvarjanja, saj je njegova analiza prežeta z njegovimi idejami. “Razmišljati iz subjektivne perspektive pomeni, da razmišljamo iz občutka nepopolnosti in v duhu špekulacije. In natanko to je del arhitekturne prakse” (Toorn 2001, 37).

Za Framptona se mora kritika oblikovati glede na posamezno delo, saj ne obstaja neka univerzalna metoda, ki bi jo lahko aplicirali vsakič, brez da bi upoštevali subliminalne namene dela. “Resnično celovita kritika bi morala biti utemeljena na dveh postavkah: presoji namenov projekta v odnosu do družbenega konteksta in kritični analizi objekta samega v luči teh premis” (Saunders in Levinson 1999, 121). Frampton meni, da malo

kritik doseže takšen nivo. Delno je krivo to, da v splošnem uredniki ne želijo nameniti dovolj prostora za obsežno in izčrpno kritiko.¹⁰ Frampton opaža tudi, da uredniki zavračajo poskus kakršnega koli kanoničnega ocenjevanja, deloma zato, ker si želijo populističnega konsenza, ki ugaja vsem ljudem, deloma zaradi izogibanja, da bi favorizirali katero koli smer v arhitekturni kulturi (Saunders in Levinson 1999, 121).

Zupančič piše, da pri pisanju zaradi nepopolne informiranosti prihaja do objektivnih in subjektivnih napak. Zanj je pisanje zaradi svojega javnega značaja tudi razgaljanje, vendar se mu zdi pomembno “branje med vrsticami, branje tistega, česar kritik ni hotel ali mogel povedati” (Zupančič 2001, 103). Sprašuje se, ali je kritik “vsestransko profilirana in razgledana osebnost, ki pozna vse faze arhitekturnega dela, ali nekdo, ki ima distanco do predmeta občudovanja in zato bolje vidi” (Zupančič 2001, 103). “Kritika tistega, ki kritizira, je nujna, saj kritik ne sme biti imun in nad vsem, ampak odgovorna oseba, zavezana etičnosti in profesionalnosti. Kritik gleda s specifično optiko, z določenega družbenega položaja in znotraj posebne strokovne vpetosti. [...] Samokritika in humor na račun lastnih napak in slabosti sta lastnost velikih ustvarjalcev” (Zupančič 2001, 103).

4.1.3 Kritika in arhitekt

“Javna kritika je temelj arhitekturne kulture, vendar ima njena sedanja negotovost svoje korenine v tem, kako so usposobljeni arhitekti” (Boddy 2005, 48). Boddy trdi, da je javna kritika študentskih projektov integralni del izobraževanja arhitektov povsod po svetu. Vendar te šolske kritike pravzaprav niso arhitekturne kritike,¹¹ ampak besedne predstavitve, ki se navadno nanašajo na študentski projekt. Po Boddyju naj bi bilo na prezentacijah veliko nesmislov: razkazovanje ega, uporaba lažnega intelektualističnega aparata po zadnji modi, izposojenega iz literarne teorije in kulturnih študij, slengovska govorica arhitekturnih “gurujev”, prostožidarski besednjak, obujen za potrebe socializiranja v arhitekturni poklic (Boddy 2005, 48–49). “Sumim, da bi se veliko

---

¹⁰ Frampton se v intervjuju spominja, da so revije v petdesetih letih 20. stoletja pogosto posvetile celotno številko dokumentaciji in evalvaciji le ene stavbe (Saunders in Levinson 1999, 121).

¹¹ Boddy razume arhitekturno kritiko kot interpretacijo intelektualnih, tektonskih, tehničnih in socialnih vidikov oblikovanja stavb in mest (Boddy 2005, 48).

arhitektov bolje odzvalo na javno kritiko, če bi kot študentje prejeli bolj fokusiran kritični komentar na višjem nivoju” (Boddy 2005, 49).

Zupančič povzema po okrogli mizi *Arhitekturna kritika in teorija*, da so razmerja znotraj arhitekturne kritike neuskklajena in da je kritika prevečkrat bolj osredotočena na informiranje, promocijo arhitekta kot pa na podajanje vrednostne sodbe na osnovi kriterijev. Problem vidi tudi v tem, da so “vezi med kritiko(m) in arhitektom mnogotere” (Zupančič 2001, 103). Zanimivo je tudi dejstvo, da se v vsej množici novogradenj¹² v arhitekturnih revijah po navadi pojavlja ista zgradba, ki jo kasneje predstavijo tudi dnevni časopisi (Zupančič 2001, 103).

4.1.4 Dvanajst točk vrednotenja arhitekture po Aristotelovem Organonu

Dvanajst točk analitske metode vrednotenja arhitekture, ki jo je razvil prof. dr. Sekler po Aristotelovem *Organonu*:¹³

- prva intuitivna reakcija do prostora, arhitekture;
- odnos prostora, arhitekture do konteksta;
- zgodovinski pogoji, ki so vodili k sedanji obliki, vsebini, funkciji prostora, sedanja raba (kontinuiteta oziroma identiteta);
- (iz)raba prostora, medsebojni odnosi arhitekture in omejujočih gmot;
- temeljna geometrija, razmerja in proporcijski ključni;
- razčlenitev celote v značilne sekvence (vizure in koti pogledov);
- analiza osončenja;¹⁴
- analiza komunikacijskih trajektorij oziroma subjektivno merilo (odnos do opazovalca in njegovega gibanja);
- premislek o elementih, ki posredujejo merilo prostora;
- oris (arhi)tektonske vezave elementov v celoto;

---

¹² Zupančič navaja podatke enega izmed razpravljavcev: v Zagrebu se letno izda okrog 7000 gradbenih dovoljenj, v arhitekturnih revijah pa je objavljen manj kot odstotek teh stavb. Razmerje je podobno tudi v Franciji (Zupančič 2001, 103).

¹³ Navaja Košir.

¹⁴ Le Corbusier: “Arhitektura je temeljito premišljena in zaradi te pravilnosti prekrasna igra teles, umeščenih v svetlobo” (Košir 2000, 7).

- oris teksture in barve gradiv (kolorit) in rastlinstva kot povezovalnih, stimulativnih ali motečih faktorjev;
- označitev pomena prostora s (primerjalno) kritiko oziroma oceno (Košir 1988, 50 in Košir 2000, 7–8).

4.1.5 Šest kriterijev vrednotenja arhitekture po Saundersu

Saunders je na podlagi analize pisanja šestih arhitekturnih kritikov – Ade Louise Huxtable, Herberta Muschampa, Mika Davisa, Diane Ghirardo, Kennetha Framptona, Michaela Sorkina – oblikoval šest kriterijev, kakšna naj bi bila arhitektura.

Arhitektura bi morala:

- biti umetnost – skozi svojo izraznost, originalnost ter formalno moč in subtilnost bi morala zagotavljati poživljajočo, neizrekljivo čustveno izkušnjo;
- koristiti socialno in ekonomsko prikrajšanim ali vsaj izboljšati kvaliteto življenja vsakega uporabnika; kadar bi bilo potrebno, bi se morala upreti obstoječim zlorabam moči in zagotoviti alternativo;
- oživiti “najboljše” tradicije oblikovanja;
- biti dobro konstruirana in uporabiti kvalitetne materiale in strokovno izvedbo; realizirati tektonsko integriteto in “prezenco”;
- alegorično izraziti in/ali komentirati duha naše dobe in/ali stanje naše družbe in kulture;
- vključiti, raziskati in izraziti želje in energije “običajnih” ljudi in vernakularnih izrazov (Saunders 1999, 134).

4.1.6 Štiri točke kritike o arhitekturi po Koširju

Košir piše, da kreacija arhitekture navidezno ni vezana na človeško čustvo, ampak predvsem na razum, “toda pri njenem vrednotenju je prvi odziv vedno emocionalne narave” (Košir 1988, 26). Tako poenostavi dvanajst Seklerjevih točk po Aristotelovem *Organonu* v štiri točke, ki naj bi jih vsebovala kritika o arhitekturi:

- subjektivno izhodišče: prvi odnos do prostora; predmet obravnave;

- makrokarakteristike: prostor (lega v celoti, lega v kontekstu), čas (proces nastanka – identiteta), raba;
- mikrokarakteristike: kvantiteta (temeljna geometrija, orientacija, insolacija), kvaliteta (komunikacijske trajektorije, sekvence vizur – doživljanje ali doživetje gibanja, taktilnost strukture, kolorit);
- sinteza: označitev pomena (Košir 2000, 9).

Košir pravi, da obstajajo vsaj trije načini analize arhitekture: skrajno subjektivistični, navidezno objektivizirani in relativizirani (Košir 1988, 51).

Doživljanje in ocenjevanje arhitekture razdeli v štiri skupine:

- znani arhitekturni izraz v znani zazidalni strukturi po navadi sprejemamo brez zadržkov;
- znani arhitekturni izraz v novi zazidalni strukturi je redek pojav (spremljajo ga premiki v celotni družbeni strukturi) in je sprejemljiv;
- nov arhitekturni izraz v starejši strukturi lahko občutimo kot tujek (dokler se nanj ne navadimo), posledično ga (sprva) odklanjamo;
- nov arhitekturni izraz v novi zazidalni strukturi praviloma množično odklanjamo (Košir 1988, 51–52).

4.2 PRIKRITO OGLAŠEVANJE

Oglasi soustvarjajo medijsko realnost in se s svojimi pomeni vmešavajo v naša življenja. Časopisi se do polovice financirajo z reklamami, strokovna glasila (v naši raziskavi sta to prilogi *Delo in dom* ter *Moj dom*) pa celo do dveh tretjin ali več. Oglaševalci se zanimajo predvsem za medije, ki dosežejo nadpovprečno veliko občinstvo z ustrežno kupno močjo, sama kakovost vsebine, ki jo mediji posredujejo, pa jih ne zanima (Erjavec 1999, 89).

4.2.1 Problematika prikritega oglaševanja

Prikrita oglaševalska sporočila oglaševalska sporočila, ki so bralcu/gledalcu/poslušalcu predstavljena kot novinarski prispevki. Naslovnik jih jasno ne razpozna kot oglase. “Prikrita oglaševalska sporočila predstavljajo v tem trenutku enega izmed najbolj

očitnih problemov na medijskem trgu. Problematična je tako pogostost takih kršitev kot tudi njihova teža, saj gre za zavajanje potrošnika, ki je prepričan, da bere neodvisno novinarsko informacijo, ki pa je v resnici oglaševanje” (Zajc in Zavrl 1998, 652).

Pri prikitem oglaševanju je problematično predvsem to, da ob premajhni pozornosti ne vemo, da gre za prikrit oglas, zato se mu ne moremo izogniti. Sporno je, ker:

- se bralci ne zavedajo, da berejo oglaševalsko vsebino z izrazito prodajno naravnostjo;
- oglasi ne razkrijejo slabosti oglaševanega izdelka;
- prikitemu oglasu, ki ga povprečen bralec bere kot novinarsko besedilo, bralec verjame toliko, kolikor verjame celotnemu časopisu;
- medijem potrošnik zaupa, ker jih ima za zaupanja vredne vire – npr. ko se odloča za nakup, da prednost tisti znamki ali podjetju, ki ga favorizira medij;
- ker očitno medije vsaj delno obvladujejo oglaševalci (Goljevšček 1999, 21–22).

4.2.2 Prepoznavanje prikritih oglasov

Na prvi pogled med seboj težko ločimo novinarske prispevke in prispevke, ki so plod prikritega oglaševanja. Struktura in oblika je enaka: naslovje, vodilo, jedro in zaključek. Vsebinsko se navadno držijo obrnjene piramide (v vodilu predstavijo ključne informacije, v zaključku manj pomembne), navadno so prispevki tudi podpisani – z inicialkami ali s celim imenom pisca. Če podpisa ni, lahko to označimo kot enega izmed pokazateljev prikritega oglaševanja (Pavlin 2000, 24).

Avtorji prikritih oglasov so po navadi iz oglaševalske stroke: prispevek napišejo, se podpišejo, s čimer prikažejo sporočilo kot “objektivno”. Čeprav velja, da novinarji ne smejo pisati oglaševalsko naravnanih prispevkov, se pogosto zgodi, da “komercialna služba prosi za pomoč uredništvo, naj ji posodi novinarja, ki bo o kakšni firmi napisal plačano propagandno reportažo, ker je pač več pisanja. Uredništvo o tem noče nič vedeti, nikomur pa izrecno ne prepove, da napiše takšno reportažo, pod pogojem, da ne gre za področje, ki ga novinarstvo sicer pokriva, in da je tekst nepodpisan” (Predan v Pavlin 2000, 24).

Problem je predvsem v tem, da se povprečni bralci (poslušalci, gledalci) ob branju oglaševalskih prispevkov ne zavedajo, da berejo oglase. Tako ti dosežejo svoj namen: kažejo se kot kredibilne, verodostojne in resnične informacije. “V razmerah, kakršne vladajo danes (ko oglaševalski prispevki svoje identitete ne izražajo jasno), tako vlada nedopustno stanje. Nenazadnje so edini, ki lahko potrdijo, da je v posameznem primeru res šlo za oglaševanje, le oglaševalci sami in marketinško področje medija oziroma uredništvo. Bralci, gledalci in poslušalci resnici ne morejo priti do dna” (Pavlin 2000, 24–25).

4.2.3 Regulacija

Posredno ali neposredno se regulacije prikritega oglaševanja lotevajo različni zakoni in profesionalni kodeksi: Zakon o javnih glasilih, Slovenski oglaševalski kodeks, Kodeks novinarjev Slovenije, Zakon o varstvu konkurence, Zakon o varstvu potrošnikov, Kodeks mednarodnega združenja za odnose z javnostmi – IPRA, Evropski kodeks profesionalnega obnašanja v odnosih z javnostmi (Zajc in Zavrl 1998).

Kodeks novinarjev v svojem 25. členu poskuša regulirati konflikt interesov prikritega oglaševanja in novinarskega sporočanja: “Prepletanje ali združevanje novinarskih in oglaševalskih ali politično propagandnih besedil ni dopustno. Oglasna sporočila, plačane objave in oglasi morajo biti prepoznavno in nedvoumno ločeni od novinarskih besedil. Če obstaja kakršen koli dvom, mora biti nedvoumno označeno, da gre za oglas. Hibridi med oglaševalskimi ali političnopropagandnimi in novinarskimi vsebinami so nedopustni.”

4.3 PRIMERI PRAKSE IZ TUJINE

4.3.1 Arhitektura v nacionalnem tisku v Veliki Britaniji

Britanski arhitekti so si leta prizadevali dobiti medijsko pozornost, piše Rattenbury, vendar naj javnost enostavno ne bi razumela arhitekturne stroke. Od večje medijske pokritosti so si obetali boljšo javno podobo in javno debato. Na 150. obletnici Kraljevega instituta britanskih arhitektov (RIBA) je bil slavnostni gost princ Charles, ki je v svojem govoru napadel arhitekturno stroko. Prinčev govor je postal glavna novica britanskih medijev. Vendar je bila arhitektura prikazana v slabi luči: arhitekte so

predstavili kot arogantne, nedostopne, ki gradijo nepriljubljeno okolje. Arhitekti so se delno strinjali s kritiko in skušali zavrniti večino prinčevih opazk. Rattenbury meni, da se je tako začela razvijati javna debata o arhitekturi, ki je vplivala na javno mnenje in imela pomembno vlogo v procesu odločanja pri načrtovanju.

Lahko bi celo trdili, da je napad postavil arhitekturo na agendo in da je po prvem valu splošne sovražne pokritosti spodbudil strm porast zanimanja medijev in javnosti za arhitekturo in dizajn v 1990-ih, ki je dosegel svoj vrh v velikem valu oddaj o preobrazbi doma in raziskovanju vzponov in padcev gradbenih projektov – od samograditeljskih hiš v Brightonu do Tate Moderna (Rattenbury 2002, 137).

Medijskega buma v arhitekturi niso sprožili arhitekti, ki so si želeli samopromocije, ampak sta bila glavna novičarska faktorja princ kot slavna osebnost in spektakularnost dogodka – govora. Vseeno bi bilo, če bi princ v svojem govoru napadel odvetnike ali zobozdravnike. Rattenbury meni, da se je ob tem dogodku princ izkazal kot nacionalni arhitekturni kritik in hkrati glas javnega mnenja. Kljub številnim govorom, knjigi, televizijski oddaji in člankom je prinčev vpliv počasi padal. Prinčevo delo je bilo medijem zanimivo zaradi njegove novičarske vrednosti, počasi pa so temo sami reinterpreterali in mnogi so začeli bolj simpatizirati z arhitekturno stroko (Rattenbury 2002, 138). Tako Rattenbury pravi, da ima medijsko pokrivanje arhitekture v Veliki Britaniji rojstni dan 30. maja 1984 (Rattenbury 2002, 136).

V začetku in sredi osemdesetih let 20. stoletja večina angleških nacionalnih časopisov (niti nekateri izmed kvalitetnih časopisov) ni imela zaposlenega arhitekturnega dopisovalca. Arhitekturna recenzija se je pojavljala redkeje kot operna. Vendar se je arhitekturna tematika v medije vključevala pod različnimi imeni oziroma rubrikami: novice, nepremičnine, varstvo (*conservation*), življenski slog (*lifestyle*), razvoj (*development*). Prispevki so povzeli specifične, dobro definirane in konsistentne značilnosti rubrike, arhitekturno tematiko pa so pokrivali le delno – kot pove že samo ime (ni bilo npr. poudarka na socialnem vidiku arhitekture) (Rattenbury 2002, 139).

V osemdesetih se je peščica strokovnih arhitekturnih člankov pojavljala samo v kvalitetnih segmentih nacionalnega tiska, in sicer dosledno v rubriki umetnost (in ne npr. v rubriki družbena skrb (*social concern*)). Te članke je pisala peščica izrednih piscev, ki so se kot učenjaki pojavljali tudi na radiu in televiziji. Znotraj tega pičlega organiziranega pisanja o arhitekturi se je kot okvir za pisanje pojavljal konflikt med vprašanjem varstva in razvoja – konflikt kot novičarski faktor. “Estetika ali arhitekturna kvaliteta sta bili v medijskem mnenju vedno uporabljene kot odločujoči faktor. To je pripeljalo do zanimive slike: arhitekturna estetika kot jo nadzirajo in predstavljajo redki specialisti dopisniki in kot mediator v konkurenčnih oblikah visoko postavljenih in močnih interesov” (Rattenbury 2002, 140).

4.3.2 Kanada

Kanadski arhitekturni kritik Trevor Boddy piše, da ima Vancouver zanimivo in dinamično arhitekturno kulturo, vendar je glavni dnevni časopis nedavno prenehal objavljati arhitekturno kritiko, ki se je prej pojavljala enkrat mesečno. Podobno se je zgodilo tudi v Seattlu v ZDA, kjer so ukinili arhitekturno kritiko v obeh dnevnikih časopisih.¹⁵ Tako je severozahodni kvadrant Severne Amerike brez neodvisnega arhitekturnega komentarja v dnevnem časopisju.

Za vrednotenje ene izmed najbolj javnih umetnosti je vse manj prostora. Medtem ko se je zmanjšalo lokalno kritiško pisanje, vidimo vse več pokrivanja o čedalje manjšem številu svetovnih arhitektov; pisanje se je premaknilo od resnične kritike k novinarstvu slavnih (celebrity journalism). Pokrivanje slavnih (starchitects) in njihovih najnovejših skulptur je v večini mainstream periodike izpodrinilo kritiko in komentar stavb in mest (Boddy 2005, 49).

4.3.3 Finska

Finska velja za sodobno razvito deželo visoke tehnologije, kjer sta kultura bivanja in arhitekturna kultura visoko razviti (Čeferin 2003, 32). Finska arhitektura naj bi

---

¹⁵ “Ta izguba javnega foruma se je zgodila potem, ko je razvojna industrija začela kampanjo za odpravo dolgočasnih neodvisnih mnenj – gradbinci so želeli izključno svojo oglaševalsko pokrivanje znotraj sobotnih in nedeljskih izdaj časopisa. Zdi se, da niso samo naši dizajnerji želeli kontrolirati arhitekturne kritike” (Boddy 2005, 49).

mojstrsko uporabljala materiale – predvsem les, projektirala v harmoniji z naravo, posebno skrb naj bi namenjala uporabniku. V petdesetih letih 20. stoletja Finska ni bila znana kot dežela arhitekture: finska arhitektura ni bila uvrščena v zgodovino moderne arhitekture, v mednarodnih arhitekturnih krogih pa se ni vedelo, da obstaja.¹⁶ Finski arhitekti so veliko delali na svoji mednarodni prepoznavnosti. Od leta 1903 so izdajali arhitekturno revijo *Arkkitehti*, ki so jo distribuirali v tujino, od leta 1952 naprej pa delno prevajali v angleški, francoski in nemški jezik. V tistem času je bil njen glavni namen dokumentiranje in promoviranje finske arhitekture. Leta 1949 je Finska ustanovila Muzej finske arhitekture z namenom mednarodne promocije finske arhitekture. Projekt muzeja so bile arhitekturne razstave za tuje občinstvo, ki so bile izvedene kot reprezentacije najboljšega v finski arhitekturi.

Čeferinova meni, da je bila ustanovitev Muzeja finske arhitekture leta 1956 odločilna za formiranje mednarodnega ugleda finske arhitekture. Njegov primarni cilj je bil narediti finsko arhitekturo mednarodno prepoznavno, tako da je v prvih letih svojega delovanja organiziral fotografske razstave finske arhitekture kot ene celote. Razstave so bile pripravljene izključno za tujo javnost in poslane v tujino kot “že narejen produkt”. V prvih desetih letih je bila razstava postavljena v 25 evropskih mestih, v večjih mestih Južne Amerike, Tunisu, Tokiu, kasneje še v več mestih v Aziji, Avstraliji, Afriki, ZDA. Razstave so bile množično obiskane (v Moskvi je razstavo leta 1960 obiskalo 300 000 ljudi), veliko pozornost pa jim je namenil tudi mednarodni tisk (Čeferin 2003, 15–17).

Arhitekturne publikacije kot Architectural Review, Werk, L'Architecture d'Aujourd'hui in Bauwelt so objavile dolge kritike ali pa so finski arhitekturi posvetile celo posebne izdaje. [...] Veliko časopisov je objavilo iste fotografije finske arhitekture in citiralo iste izjave, kot so bile v objavah in razstavnih katalogih, ki jih je pripravil muzej. To pomeni, da so lokalni mediji ob vsaki razstavi nadaljevali z recikliranjem enakih prefabriciranih podob finske arhitekture (Čeferin 2003, 17).

---

¹⁶ Leta 1957 je bila v Londonu postavljena velika pregledna razstava finske arhitekture. Angleški kritik Roger Coleman je ob dogodku izjavil, da ni vedel, da poleg Alvarja Aalta obstajajo še drugi finski arhitekti (Čeferin 2003, 33).

Kot piše Čeferinova, arhitektura množično komunicira po tiskanih besedilih, razstavah, predavanjih, televiziji in internetu. Mediji ne prezentirajo zgolj identične refleksije zgrajene realnosti, ampak funkcionirajo kot nekakšen ekran med nami in stavbami, prek katerega prejemamo zunanjo realnost (Čeferin 2003, 9–10).

4.4 STANJE V SLOVENIJI

4.4.1 Pomanjkanje kriterijev vrednotenja arhitekture

Hrausky opaza, da je danes v slovenskem medijskem prostoru pomembna objava, ne pa njena vsebina, posledično je slika pomembnejša od teksta. Koželj problematizira, da se arhitektura afirmira večinoma skozi negativno konotacijo, ne pa skozi kriterij kvalitete. Slednje je posledica manjka stalnih meril ocenjevanja arhitekture, ki bi se dopolnjevala, ne pa ob vsakem zapisu postavljala na novo. “Kritično pisanje vedno vzpostavlja neke nove kriterije, katerih veljavnost sega le do naslednjega, še ekstremnejšega stališča. Udarnost pisanja predstavlja njegov učinek. To je bojišče arhitekture, gre za boj mnenj in protimnenj, za stalne boje. [...] Stvari se postavljajo v luč javnosti skozi ekstrem, škandal in ekces” (Dešman in drugi 2006, 4). Vodopivec ugotavlja, da “živimo v času, ko je normalnost na vseh področjih nezanimiva. [...] Problem je, ko se te glasne, arogantne arhitekture pričnejo prodajati kot vzor za vse druge” (Dešman in drugi 2006, 6).

Dešman in Lobnik pišeta o slovenski arhitekturni pomladi, ki s seboj prinaša zvezdniške arhitekta in velikokrat tudi ekscesne realizacije. Vendar opozarjata, da se arhitekturna kultura naroda meri predvsem po razširjeni splošni arhitekturi, ki zajema večino grajenega in stroke.

Nedvomno je sedaj pravi čas, da se vzpostavijo kriteriji vrednotenja nacionalne arhitekture, ki formirajo topi vrh kvalitetne arhitekturne scene v Sloveniji. Popularni mediji namreč zaradi svoje senzacionalistične narave predstavljajo samo dela, ki so novosti, ne pa izvirniki. Po drugi strani pa po isti logiki spregledajo mnoga kvalitetna in originalna arhitekturna dela, ki so v veliko primerih za družbo precej bolj pomembna, preprosto zato, ker nimajo kompleksnega kriterijskega aparata, s katerim bi širino slovenske arhitekture

lahko sploh zaznali, kaj šele vrednotili. Tako je cenjena spektakularna forma, normalnost pa ostaja na robu (Dešman in Lobnik 2006, 9).

Morda je pomanjkanje kritične besede na področju arhitekture v medijih tudi posledica pritiskov znotraj medijskega sveta. “Rezultat pritiskov upravnega in oglaševalskega dela medijev na urednike in novinarje so tudi zahteve po odstranitvi kritičnejših vsebin, vsebin, ki bi lahko užalile velike oglaševalce ali velike lastnike, tudi državo” (Milosavljevič 2004, 144).

4.4.2 Samopromocija

Dešman in Lobnik ugotavljata: “Diktat medijskega pojavljanja je povzročil tekmo za javno prepoznavnost, ki se v medijih pojavlja kot ‘prikrita’ reklama” (Dešman in Lobnik 2006, 10). Dešman in Lobnik opažata, da je v Sloveniji manjko preglednosti celotne arhitekturne produkcije, čeprav se v zadnjem času pojavljajo nove rubrike in priloge dnevnega časopisja, nove revije, ki obravnavajo arhitekturo kot življenjski slog oziroma so trendovsko naravnane, ter seveda spletne predstavitve. “Profilirana kritika pa v medijih¹⁷ nima prostora. Še več, arhitekturna kritika je pri nas ostala na samopromocijski ali ljubiteljski ravni. Tudi imenovanje arhitekta ob otvoritvi javnega objekta ostaja še zmeraj prepovedana tema za skoraj vse slovenske medije” (Dešman in Lobnik 2006, 11). Izboljšanje stanja vidita v etabliranju arhitekturne kritike kot samostojne discipline, ki bi potrebovala svojo katedro na Fakulteti za arhitekturo, k vzpostavljanju sistematične kritike pa naj bi prispeval tudi arhitekturni muzej (Dešman in Lobnik 2006, 11).

Z vsakim dnem in predvsem z vsako neuspelo zgradbo je manj prostora. [...] Gre za posebno odgovornost naše stroke, ki je povsem drugačna od odgovornosti slikarstva, glasbe ali literature. Prav zato ego arhitekta ne more biti izhodišče našega ustvarjanja. In v tem vidim nevarnost zvezdnitva v naši stroki. Pojav samopromocije lahko razumem le kot izraz vsesplošne komercializacije našega

---

¹⁷ Avtorja izpostavita *Večer* s tedensko četrtkovo rubriko Arhitekturna beseda ter *Delo* in *Dnevnik* z občasnim pisanjem o arhitekturi kot izjeme v slovenskem medijskem prostoru, kjer ima arhitektura (občasno) svoj prostor.

časa. *Medijska pozornost ni objektivno merilo kvalitete našega dela* (Vodopivec 2001, 14).

4.4.3 Kako približati arhitekturo uporabniku

Dešman, Hrausky, Kobe, Koželj in Vodopivec razpravljajo, kako približati arhitekturo uporabniku. Vodopivec se sprašuje, kateri mediji so učinkoviti na začetku tretjega tisočletja, in kot zgled večkrat navaja primer Voralberga, kjer so se arhitekti vsak večer pojavljali na televiziji in govorili o arhitekturi. Z vztrajnostjo so dosegli širšo sprejemljivost arhitekture. V Sloveniji so že bili različni poskusi približevanja,¹⁸ vendar Dešman pravi: “Vse akcije tipa približevanja arhitekture normalnemu človeku so naletele na odpor pri strokovnih reprezentantih, kot je zbornica”¹⁹ (Dešman in drugi 2006, 7). Izboljšanje stanja vidi v razvoju arhitekturne politike, ki bi obsegala: “[P]ojavljanje v medijih, izobraževanje otrok in odraslih, popularizacijo arhitekture, ustanovitev arhitekturnega centra, podporo arhitekturnim medijem, nagrajevanje, promocijo” (Dešman in drugi 2006, 7).

---

¹⁸ V intervjuju omenjajo svetovanje arhitekta Aleša Vodopivca v reviji *Hiše graditeljem hiš*. Arhitekt je moral zaključiti svetovanje zaradi pritožbe Zbornice za arhitekturo in prostor Slovenije (ZAPS). Arhitekt Janez Koželj je s kolegi organiziral akcijo ponudbe kvalitetnih tipskih hiš, s čimer so želeli izboljšati ponudbo na trgu, polnem anomalij. ZAPS mu je v pismu zagrozila z izključitvijo (Dešman in drugi 2006, 5–6).

¹⁹ Zbornica za arhitekturo in prostor.

5 ANALIZA ČASOPISOV DELO IN DNEVNIK

Z analizo dveh slovenskih dnevnikih časopisov, *Dela* in *Dnevnika*, bomo ugotovili, kje je mesto arhitekture kot tematike v slovenskem dnevnem tisku. Obe časopisni hiši imata na svojih spletnih straneh objavljene podatke o tiskani nakladi in dosegu bralcev v letu 2010. Vir podatkov pri obeh je Nacionalna raziskava branosti, ki se izvaja pod formalnim okriljem Slovenske oglaševalske zbornice, med drugimi jo financirata tudi Delo, d. d., in Dnevnik, d. d. Izvajalec raziskave je Valicon, d. o. o.

Delo: Časopis *Delo* doseže 129.000 ljudi (7,5 %), povprečna tiskana naklada je 59.404 izvodov oziroma 75.869 izvodov ob sobotah. Več kot polovica bralcev je višje ali visoko izobraženih, več kot četrtina ima nadpovprečno visoke dohodke, več kot polovica jih je starih med 25 in 55 let, *Delo* doseže 22 % vodstvenih ali vodilnih kadrov (*Delo* 2011a).

Delo in dom: sredina tedenska priloga časopisov *Delo* in *Slovenske novice* doseže 303.000 ljudi (17,8 %), povprečna tiskana naklada je 135.095 izvodov. Kot navaja *Delo*, dve tretjini bralcev prilogo shranjuje in večkrat poišče določene informacije, kar pomeni, da ima priloga podaljšan cikel branja (*Delo* 2011b).

Sobotna priloga: tedenska priloga časopisa *Delo* doseže 122.000 ljudi (7,1 %), povprečna tiskana naklada je 75.869 izvodov. Po Delovi raziskavi naj bi bili bralci *Sobotne priloge* “odločni, ustvarjalni in kritični bralci, ki vplivajo na javno mnenje” (*Delo* 2011c).

Dnevnik: splošnoinformativni časopis doseže 117.700 ljudi (6,9 %), povprečna tiskana naklada je 49.106 (*Dnevnik* 2011).

Moj dom: štirinajstdnevna priloga časopisov *Dnevnik*, *Nedeljski dnevnik* in *Vestnik*. Doseže 292.800 bralcev (17,2 %), povprečna tiskana naklada je 183.000 izvodov (*Dnevnik* 2011).

Dnevnikov objektiv: izhaja vsako soboto s časopisom *Dnevnik*. Doseže 56.100 bralcev (3,3 %), povprečna tiskana naklada pa je 60.000 izvodov (*Dnevnik* 2011).

5.1 PREDMET RAZISKAVE IN OBLIKOVANJE KATEGORIJ

Za potrebe raziskave sem pregledala dvanajst tednov v letu 2010, in sicer po tri zaporedne tedne v posameznih časovnih intervalih: 1.–20. marec 2010, 1.–21. junij 2010, 6.–25. september 2010, 1.–21. december 2010.

Skupaj sem tako pregledala 72 številčk časopisa *Delo* in 72 številčk časopisa *Dnevnik*. Med časopisnimi prilogami sem pregledala tiste, ki so povezane z našo tematiko in sovpadajo v izbrani časovni okvir izhajanja časopisa. Tako sem pregledala 12 *Sobotnih prilog (Delo)*, 12 *Dnevnikovih objektivov (Dnevnik)*, 12 tedenskih prilog *Delo in dom (Delo)* in 5 štirinajstdnevni prilog *Moj dom (Dnevnik)*. Kot lahko vidimo v Tabeli 5.1, je največje število člankov objavljenih spomladi in poleti, saj se v tem času največ gradi.

Tabela 5.1: Število člankov v Delu (s Sobotno prilogo) in Dnevniku (z Dnevnikovim objektivom)

	DELO	DNEVNIK
marec	111	63
junij	102	43
september	66	52
december	55	30
skupaj	334	188
skupaj vseh člankov	522	

Kategorizacija člankov o arhitekturi v dnevnem časopisju je zaradi široke oziroma odprte definicije arhitekture težka naloga. Kot smo ugotovili že v teoretskem delu naloge, je arhitektura “okolje, prizorišče, kjer se odvija naše življenje” (Zevi 1959, 38), zato se kot tematika prepleta z ostalimi temami dnevnega časopisja.

Kategorije smo oblikovali glede na vsebinski vidik, ki prevladuje v izbranih člankih. Ker raziskujemo, kje je mesto arhitekture v slovenskem dnevnem tisku, smo pri dveh kategorijah o novogradnji in prenovi uvedli dva vidika – tehničnega in arhitekturnega. Z

oznako “tehnični vidik” mislimo tiste članke, ki informirajo (redkeje interpretirajo) o samem dejstvu prenove oziroma novogradnje nekega objekta/projekta, v nekaj povedih opišejo, kaj je predmet prenove, predvsem pa pišejo o financiranju in gradbenem izvajalcu projekta. Članki z oznako “arhitekturni vidik” pa so tisti, ki informirajo in interpretirajo novogradnje in prenove skozi arhitekturni pogled. V kategorijo “arhitektura – splošni vidik” smo uvrstili vse članke o arhitekturi, ki jih ne moremo umestiti v druge vsebinske kategorije (npr. izid knjige, Slovenska cesta in njene hiše, ljubljanski mostovi, predstavitev biroja Sadar + Vuga ...). Kljub temu da smo v teoretskem delu arhitekturi ob bok postavili dizajn in urbanizem, bomo vseeno kot kategoriji uvedli še “dizajn in urbanizem”. V kategoriji ‘urbanizem’ so tisti članki, kjer “arhitekture ni mogoče obravnavati ločeno od mesta” (Vodopivec 1987, 25), v kategoriji “dizajn” pa tisti, kjer je tematika člankov notranja oprema.

Oblikovanje desetih kategorij glede na vsebinski vidik člankov:

- prenova – tehnični vidik,
- prenova – arhitekturni vidik,
- novogradnja – tehnični vidik,
- novogradnja – arhitekturni vidik,
- arhitektura – splošni vidik,
- osebni vidik,
- svetovalni vidik,
- znanstveni vidik,
- urbanizem,
- dizajn.

Pri oblikovanju žanrske klasifikacije novinarskih besedil smo se naslonili na teorijo novinarskih vrst po Manci Košir (1988). Članke smo razvrščali v naslednje skupine:

- informativna vestičarska besedila: kratka vest, razširjena vest, vest v nadaljevanju, naznanilo;
- informativna poročevalska besedila: običajno poročilo, komentatorsko poročilo, reportersko poročilo, nekrolog, prikaz;

- informativna reportažna besedila: klasična reportaža, reporterska zgodba, potopis;
- informativna pogovorna besedila: intervju, okrogla miza, izjava, anketa, dialogizirano poročilo;
- interpretativna komentatorska besedila: običajni komentar, uvodnik, glosa, kolumna;
- interpretativna člankarska besedila: informativni članek, članek z naslovne strani;
- interpretativna portretna besedila: portret;
- informativna neopredeljena besedila;
- interpretativna neopredeljena besedila;
- pisma bralcev;
- prikrita oglasna besedila.

5.2 REZULTATI ANALIZE DNEVNIKOV DELO IN DNEVNIK

5.2.1 Zastopanost kategorij

V 72 številkah *Dela* in *Sobotne priloge* se pojavi 334 člankov, povezanih z našo tematiko (glej Tabela 5.2).

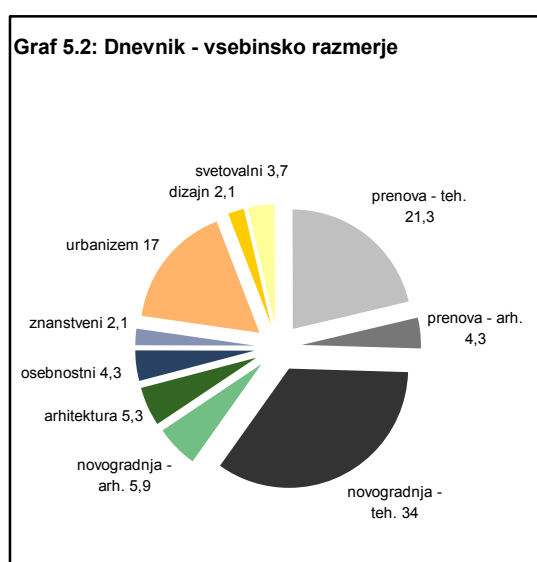
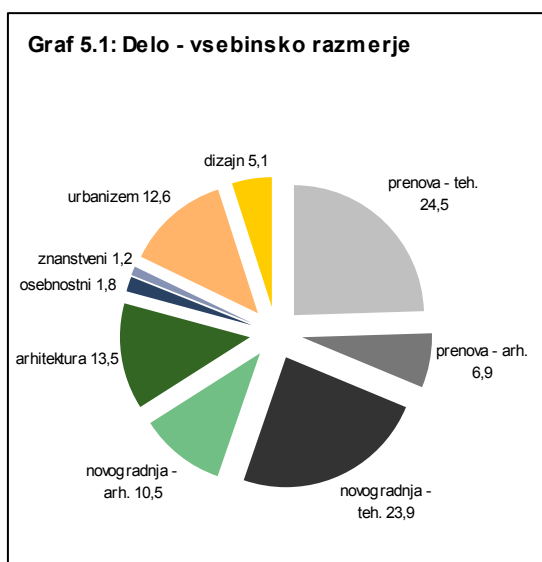
Tabela 5.2: Število člankov znotraj posameznih kategorij

	DELO	DNEVNIK
prenova – tehnični vidik	82	40
prenova – arhitekturni vidik	23	8
novogradnja – tehnični vidik	80	64
novogradnja – arhitekturni vidik	35	11
arhitektura – splošni vidik	45	10
osebnostni vidik	6	8
svetovalni vidik	0	7
znanstveni vidik	4	4
urbanistični vidik	42	32
dizajnerski vidik	17	4
skupaj	334	188

Če nas zanima, kje je arhitektura kot tematika zastopana v celotnem prispevku (lahko jih poimenujemo kot članke z “arhitekturno vsebino” v ospredju), upoštevamo zgolj naslednje kategorije: prenova – arhitekturni vidik, novogradnja – arhitekturni vidik,

arhitektura – splošni vidik, osebni vidik, svetovalni vidik, znanstveni vidik. Tako je število člankov precej manjše, in sicer 113. V prav tako 72 številkah *Dnevnika* in *Dnevnikovega objektivu* je vseh člankov z našo tematiko 188 (glej Tabelo 5.2). Pri upoštevanju zgolj zgoraj izpostavljenih šestih kategorij je število člankov 48.

Tudi Graf 5.1 in Graf 5.2 ponazarjata, da tako pri *Delu* kot *Dnevniku* prevladujeta kategoriji prenova – tehnični vidik in novogradnja – tehnični vidik (v *Delu* skupaj predstavljata 48,4 %, v *Dnevniku* pa kar 55,3 %). V *Delu* zavzemajo večji delež kategorije z ožjo arhitekturno tematiko (prenova – arhitekturni vidik, novogradnja – arhitekturni vidik, arhitektura – splošni vidik, osebni vidik), in sicer 32,7 %. V *Dnevniku* omenjene kategorije predstavljajo 19,8% delež, večji delež pa ima urbanizem – 17% (v *Delu* 12,6%).

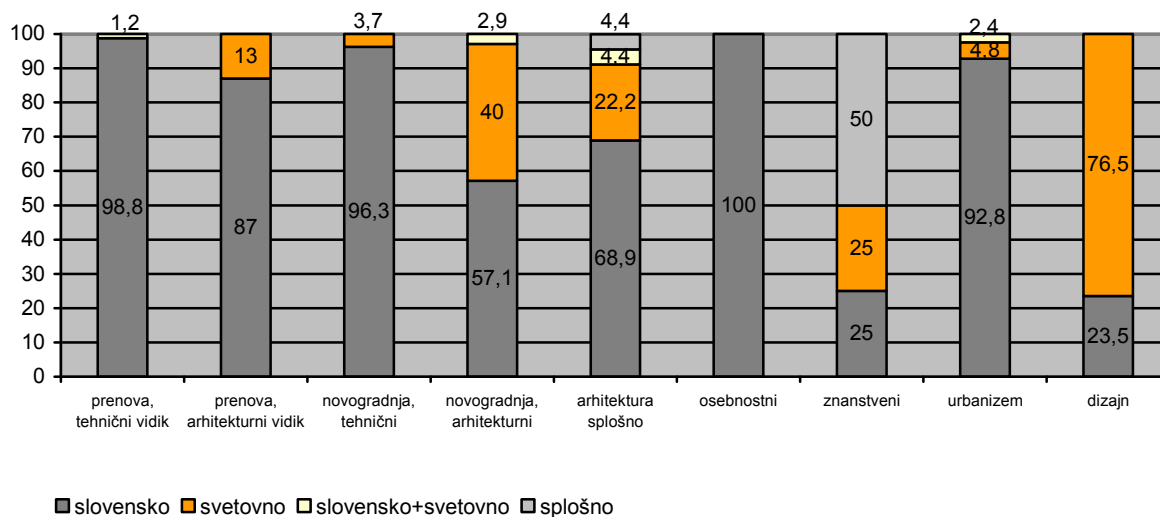

5.2.2 Razmerje med zastopanostjo slovenske in svetovne arhitekturne tematike

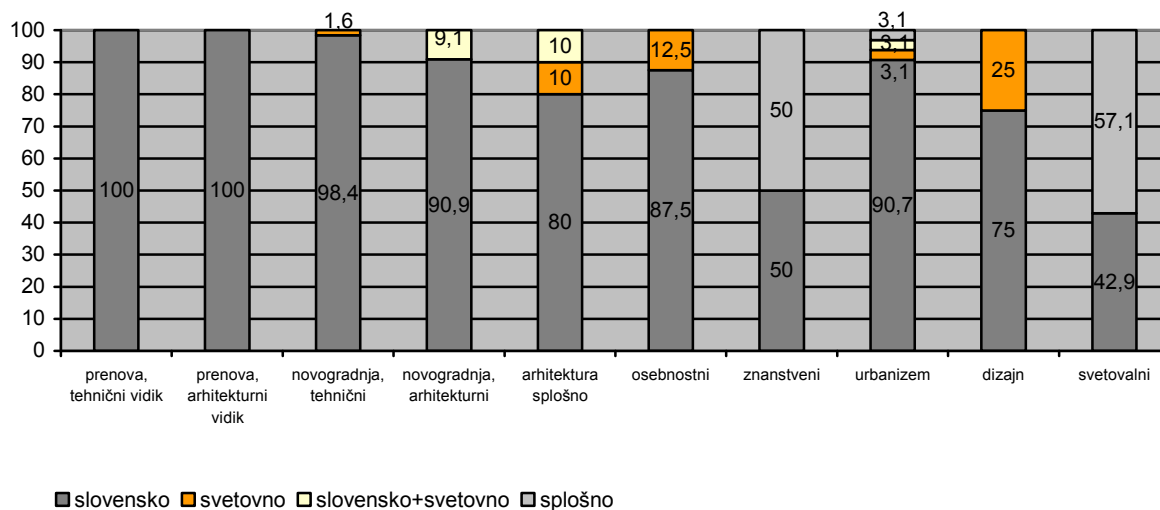
V obeh časopisih prevladuje pisanje o slovenskih arhitekturnih temah. Po Galtungu in Rugu lahko rečemo, da pisanje o domačih arhitekturnih temah ustreza novičarskemu kriteriju pomembnosti – kulturni bližini in ustreznosti. Zanimivo je, da imajo v *Delu* (glej Graf 5.3) svetovne arhitekturne teme visok delež v kategoriji novogradnja – arhitekturni vidik (40 %), v kategoriji dizajn pa celo prevladujejo (76,5 %). Članki iz teh dveh kategorij se pojavljajo predvsem v rubriki *Kult*, petkovi prilogi za dizajn, modo, potovanja, arhitekturo, knjige, kulinariko, sloge. V *Dnevniku* (glej Graf 5.4) ima

nekoliko večji delež svetovne tematike prav tako kategorija dizajn (25 %); članek se je pojavil v sobotni prilogi *Dnevnikov objektiv*.

Graf 5.3: Delo - razmerje slovenske in svetovne arhitekturne tematike

Graf 5.4: Dnevnik - razmerje slovenske in svetovne arhitekturne tematike

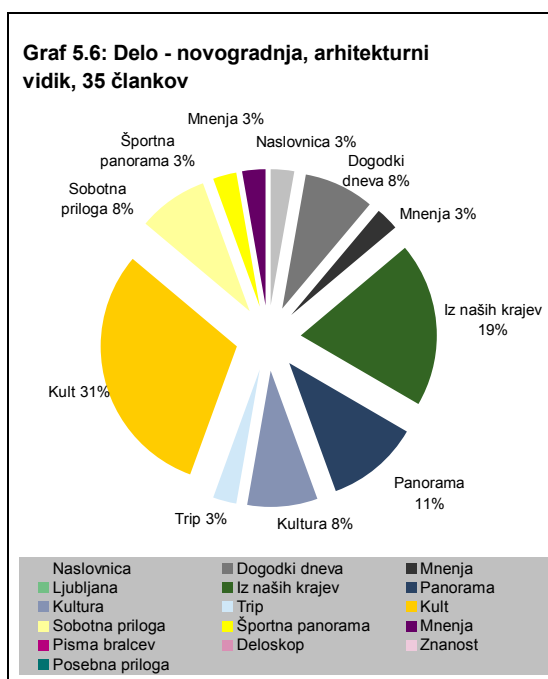
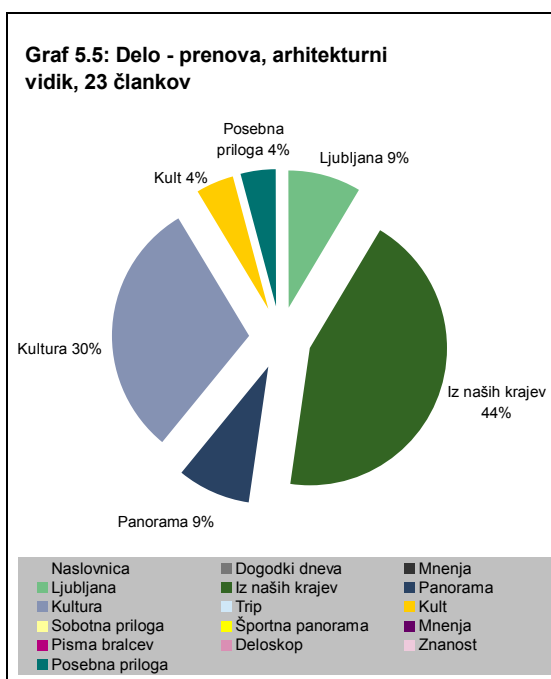
5.2.3 Rubrike z arhitekturno tematiko

Pri analizi, kje se pojavljajo članki z arhitekturno tematiko, opazimo, da so razpršeni po vseh časopisnih rubrikah. Tu nas predvsem zanimajo članki tistih kategorij, kjer je

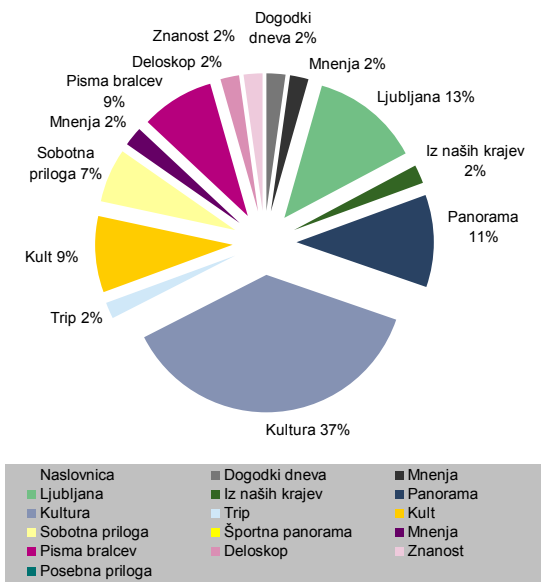
“arhitekturna vsebina” v ospredju, zato ne upoštevamo kategorij prenova – tehnični vidik, novogradnja – tehnični vidik, urbanizem, dizajn.

Kot kažejo analize *Dela*, je bilo naše predvidevanje, da se arhitektura kot tematika v dnevnem časopisju redko pojavlja v rubriki Kultura, prestroga. V Kulturi se pojavi kar 30 % vseh člankov iz kategorije prenova – arhitekturni vidik (glej Graf 5.5), 37 % iz arhitekture – splošni vidik (glej Graf 5.7), 33 % iz kategorije osebnostni vidik (glej Graf 5.8). Manjši 8% delež člankov ima na straneh Kulture kategorija novogradnja – arhitekturni vidik (glej Graf 5.6), kategorija znanstveni vidik (glej Graf 5.9) pa ga sploh nima. Na straneh Kulture je delež vseh člankov iz teh šestih kategorij 25,7%. V prilogi *Kult*, ki jo lahko označimo kot tedensko razširitev Kulture, se pojavijo članki iz vseh šestih kategorij, predstavljajo pa 17,7% delež vseh prispevkov.

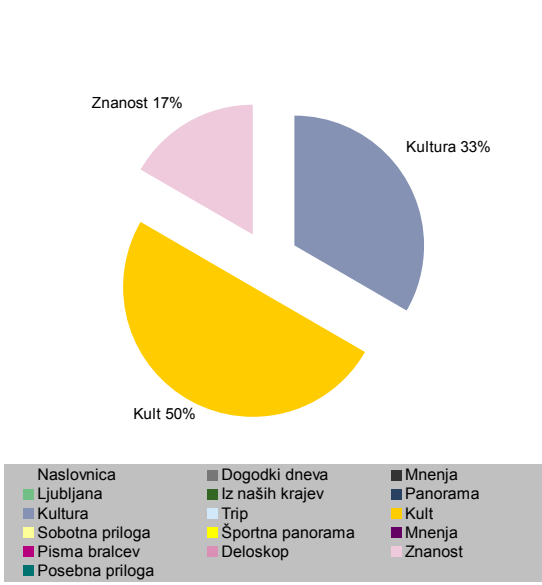
Kategoriji prenova – arhitekturni vidik (glej Graf 5.5) in novogradnja – arhitekturni vidik (glej Graf 5.6) imata visok delež člankov v rubriki Iz naših krajev: 44 % in 19 %. V tej rubriki prevladujejo namreč članki, ki po novičarskih faktorjih Galtunga in Ruga ustrezajo kriteriju pomembnosti in kulturne bližine ter kontinuitete dogodka, kar sama gradnja arhitekture je.

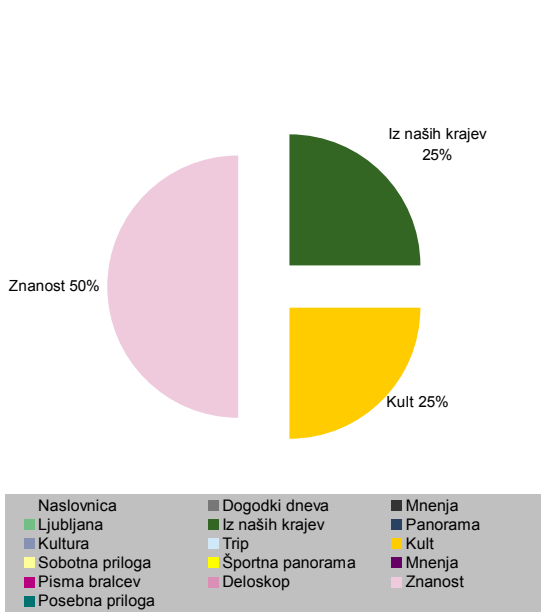
Graf 5.7: Delo - arhitektura, splošno, 45 člankov

Graf 5.8: Delo - osebni vidik, 6 člankov

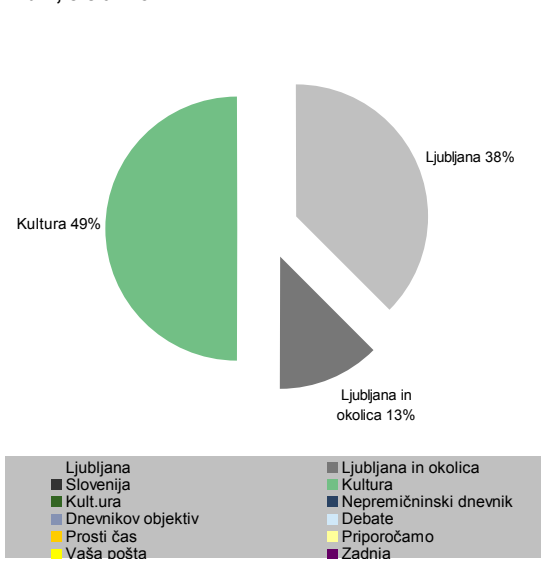
Graf 5.9: Delo - znanstveni vidik, 4 članki

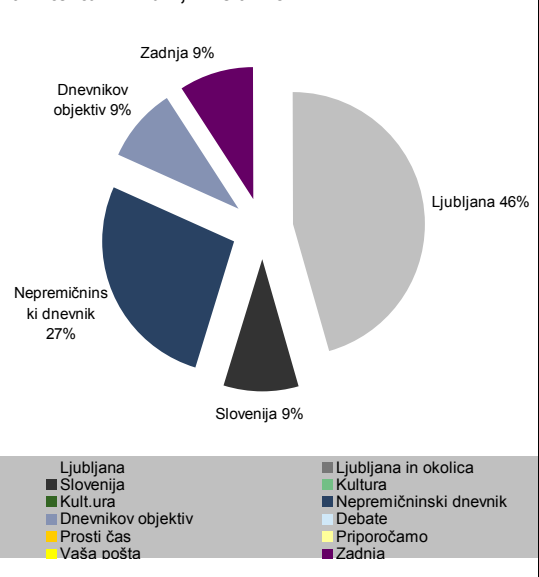
V analizi *Dnevnika* pa se pokaže, da je naše predvidevanje o redkem pojavljanju arhitekture kot tematike v rubriki Kultura pravilnejša. *Dnevnik* ima dve kulturni rubriki, in sicer Kultura ter Kult.ura. V obravnavanih šestih kategorijah z 48 članki se v rubriki Kultura pojavi 14,6 % vseh člankov, v rubriki Kult.ura pa 4,2 %, skupaj torej 18,8 %. Na Dnevnikovih straneh Kulture najdemo članke iz kategorij prenova – arhitekturni

vidik (49 %; glej Graf 5.10) in osebni vidik (37 %; glej Graf 5.13). Na straneh Kult.ure pa so članki iz kategorij arhitektura splošno (10 %; glej Graf 5.12) in osebni vidik (13 %; glej Graf 5.13). Velik delež člankov ima svoje mesto v rubrikah, ki po Galtungu in Rugu ustrezajo kriteriju pomembnosti in kulturne bližine ter kontinuitete dogodka: Ljubljana, Ljubljana in okolica, Slovenija. V teh rubrikah se pojavi več kot polovica vseh člankov iz kategorij prenova – arhitekturni vidik, novogradnja – arhitekturni vidik in znanstveni vidik (glej Graf 5.15). Večina člankov iz kategorije svetovalni vidik arhitekture se pojavi v rubriki Ekodnevnik (glej Graf 5.14).

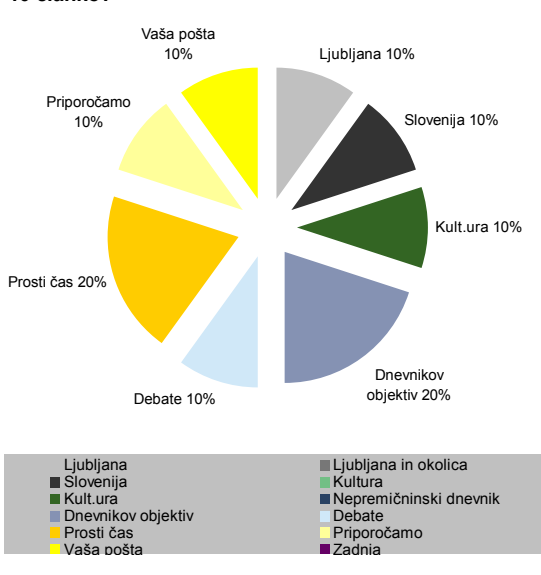
Graf 5.10: Dnevnik - prenova, arhitekturni vidik, 8 člankov

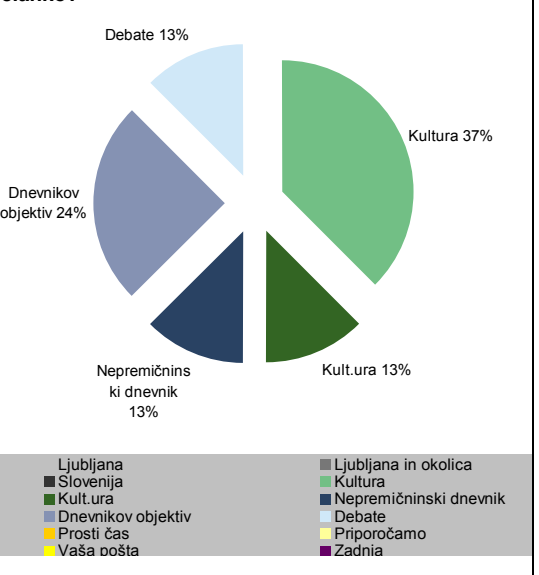
Graf 5.11: Dnevnik - novogradnja, arhitekturni vidik, 11 člankov

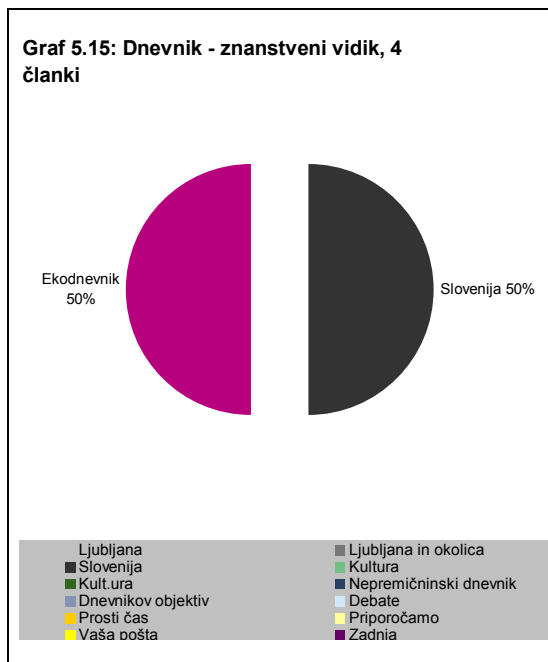
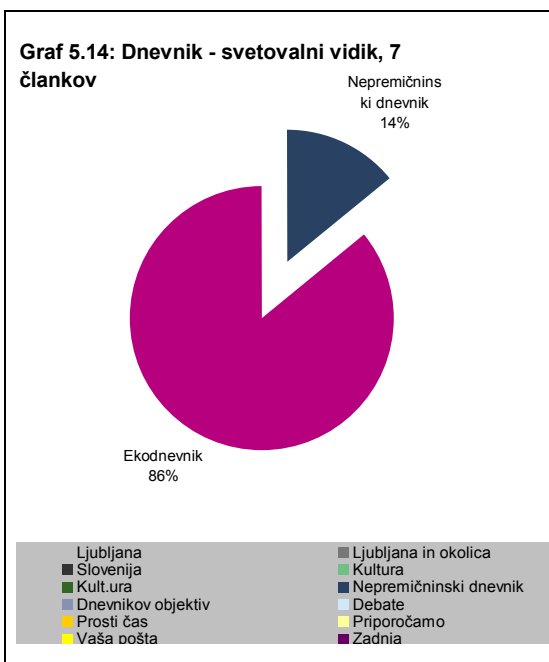

Graf 5.12: Dnevnik - arhitektura, splošno, 10 člankov

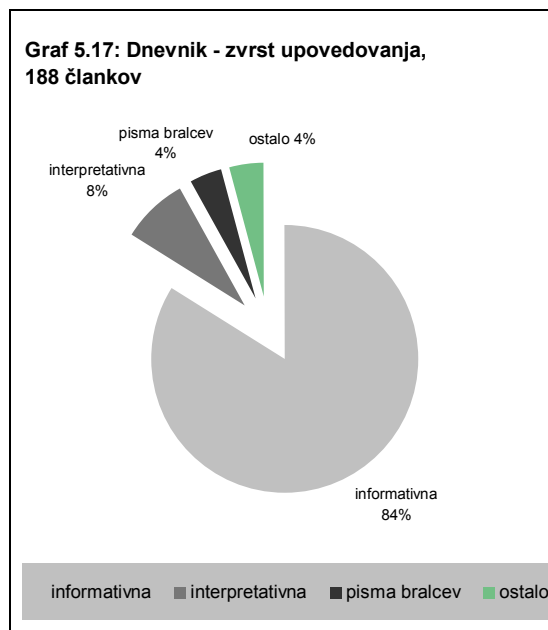
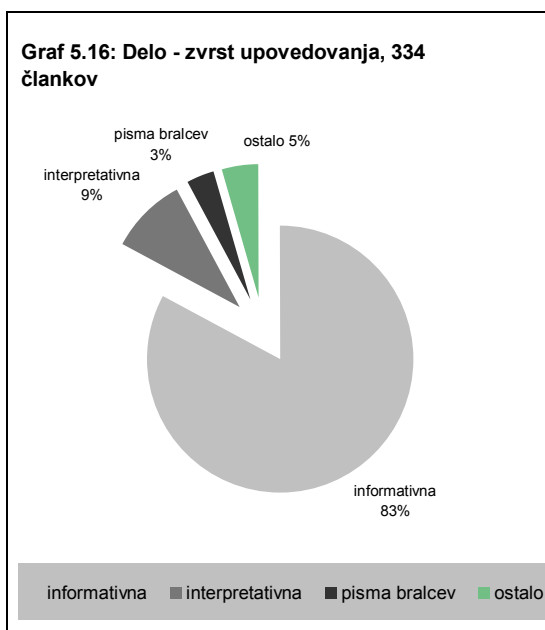
Graf 5.13: Dnevnik - osebni vidik, 8 člankov

5.3.4 Zvrst upovedovanja

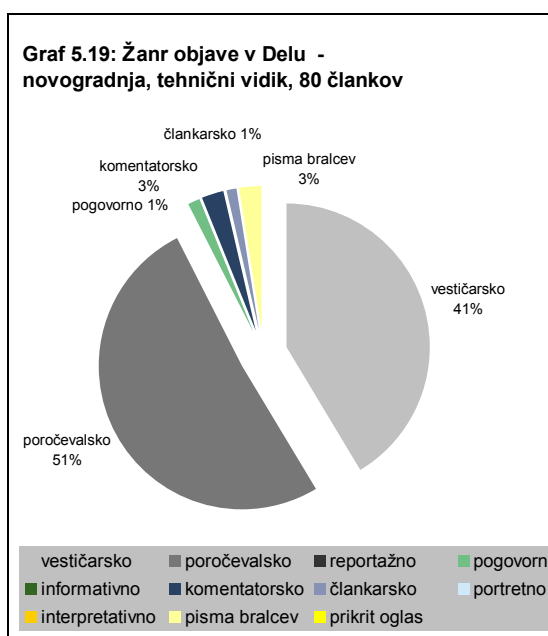
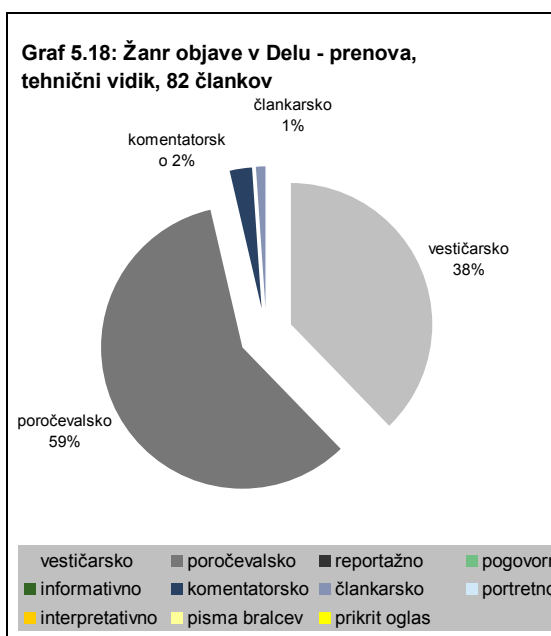
Zanimivo je opazovati zvrsti upovedovanja v *Delu* in *Dnevniku*. Čeprav ima *Delo* (334 člankov) skoraj enkrat več člankov z arhitekturno tematiko kot *Dnevnik* (188 člankov), je razmerje posameznih zvrsti upovedovanja skoraj enako. Pri obeh močno prevladuje informativna zvrst upovedovanja: v *Delu* predstavlja 83 % (glej Graf 5.16), v *Dnevniku* pa 84 % (glej Graf 5.17). Interpretativna zvrst ima v *Delu* 9 %, v *Dnevniku* 8 %, pisma bralcev pa 3 % (*Delo*) in 4 % (*Dnevnik*).

5.2.5 Žanri objave po kategorijah

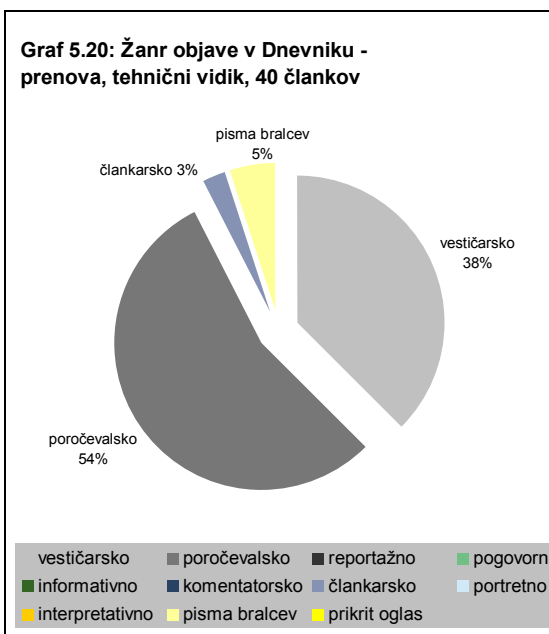
Kategoriji prenova in novogradnja – tehnični vidik

V *Delu* v kategorijah prenova – tehnični vidik in novogradnja – tehnični vidik prevladuje informativna zvrst upovedovanja, gre za vestičarska ter poročevalska besedila. V kategoriji prenova omenjeni zvrsti predstavljata kar 97 % vseh člankov, v novogradnji pa 92 % (glej Graf 5.18). Znotraj teh dveh žanrov objave sta najpogostejša razširjena vest in običajno poročilo. V obeh kategorijah imata majhen delež tudi interpretativni zvrsti – komentatorska in člankarska besedila. V kategoriji novogradnja – tehnični vidik pa so tudi pisma bralcev (3 %; glej Graf 5.19).

Tudi v *Dnevniku* v teh dveh kategorijah močno prevladujejo informativna vestičarska in poročevalska besedila: predstavljajo kar 92% delež vseh člankov v kategoriji prenova – tehnični vidik (glej Graf 5.20) in 87% v novogradnja – tehnični vidik (glej Graf 5.21). Znotraj poročevalskega žanra prevladuje običajno poročilo, v vestičarskem žanru pa sta vest in razširjena vest podobno zastopani. Precej manjši delež predstavljata interpretativna člankarska in komentatorska vrsta. V primerjavi z *Delom* pisma bralcev zavzemajo večji delež. Če pogledamo dejansko število pisem bralcev, sta bila v *Delu* objavljena dva, v *Dnevniku* pa v enakem časovnem obdobju štiri.

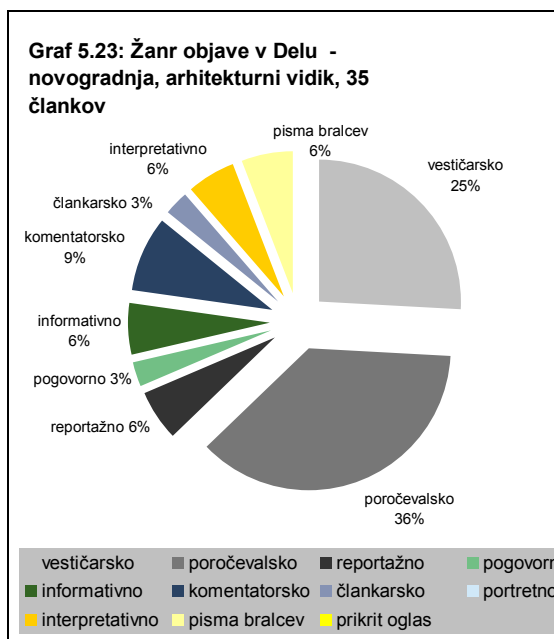
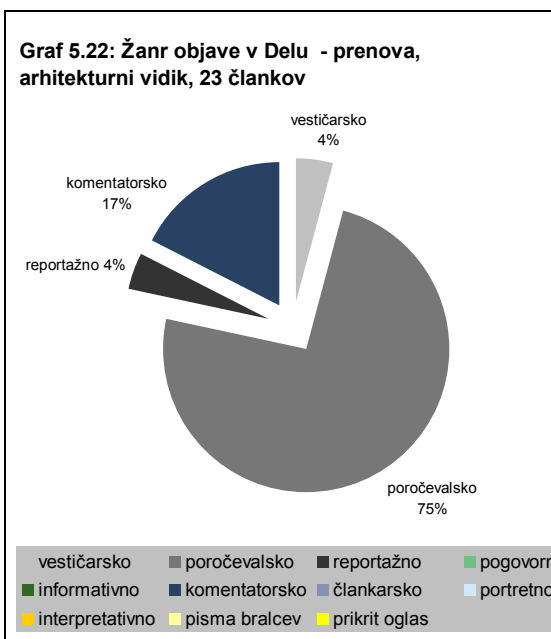

Kategoriji prenova in novogradnja – arhitekturni vidik

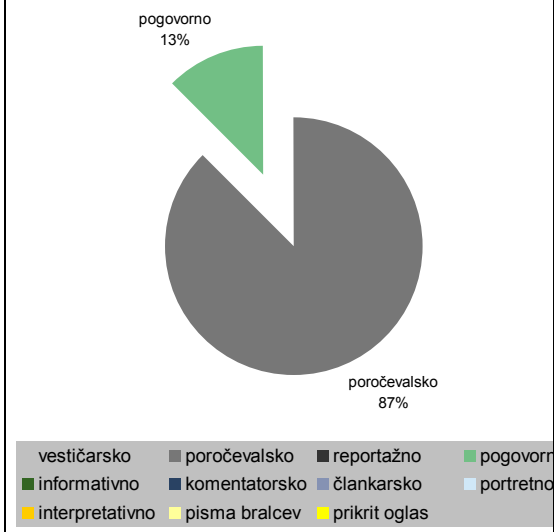
Razmerje med informativno in interpretativno zvrstjo upovedovanja se v kategoriji prenova – arhitekturni vidik (glej Graf 5.22) in novogradnja – arhitekturni vidik (glej Graf 5.23) spremeni. Še vedno sicer v obeh časopisih prevladujejo informativna poročevalska besedila (v *Delu* so v kategoriji novogradnja – arhitekturni vidik v večini skupaj z vestičarskim žanrom).

V *Delu* se znotraj poročevalskega žanra največkrat pojavi običajno poročilo, manjkrat prikaz, enkrat tudi komentatorsko poročilo. Znotraj interpretativne zvrsti upovedovanja je najpogostejša komentatorska vrsta (kolumna in običajni komentar). V rubriki Iz naših krajev imajo namreč različni novinarji, ki pokrivajo posamezne slovenske regije, svoje redne kolumne, kjer se pogosto dotaknejo arhitekturnega dogajanja v regiji. Komentar se pojavlja v rubrikah Kultura in Mnenje. O arhitekturnem vidiku novogradenj se v manjši meri piše v različnih zvrsteh: reportažnih, pogovornih, člankarskih, zastopana so tudi pisma bralcev. Pojavi pa se tudi kar nekaj besedil (več kot 10 %), ki jih ne moremo uvrstiti v nobeno kategorijo zvrsti pisanja po Koširjevi.

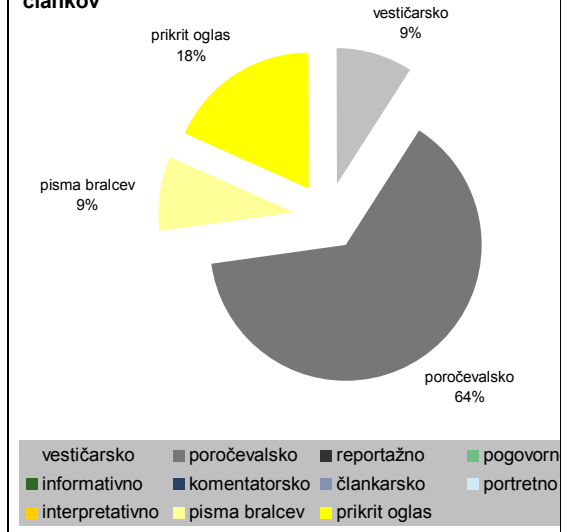

V *Dnevniku* imamo precej manj raznoliko žanrsko paleto. Razlog je verjetno v manjšem številu člankov v enakem časovnem obdobju: 19 člankov (Delo ima 58 besedil). V kategoriji prenova – arhitekturni vidik (glej Graf 5.24) sta prisotni le informativna poročevalska in pogovorna vrsta. V kategoriji novogradnja – arhitekturni vidik (glej Graf 5.25) pa so poleg informativne vestičarske in poročevalske vrste zastopana še pisma bralcev. Presenetljivo je, da je skoraj petina vseh člankov prikritih oglasov. Gre za dva članka, ki se pojavita v rubriki *Nepremičninski dnevnik – tematska priloga oglasnega trženja*. V rubriki se sicer večinoma pojavljajo običajni članki, ki niso prikriti oglasi. Vendar pa imata omenjena članka arhitekturne tematike o novih stanovanjskih soseskah (*Bodoča soseska Kostanjevi cvetovi v Dolu dobila prvo vzorčno stanovanje* in *Lepota novega standarda Dunajski mozaiki*) zgolj vlogo hvaljenja in predstavitve novih sosesk. Avtor članka je v obeh primerih “pm”, članka sta podkrepjena s fotografijami. Zanimivo je, da omenjenih prispevkov – prikritih oglasov ni mogoče najti v spletnem arhivu *Dnevnika*, kjer so sicer dostopni vsi članki.

Graf 5.24: Žanr objave v Dnevniku - prenova, arhitekturni vidik, 8 člankov

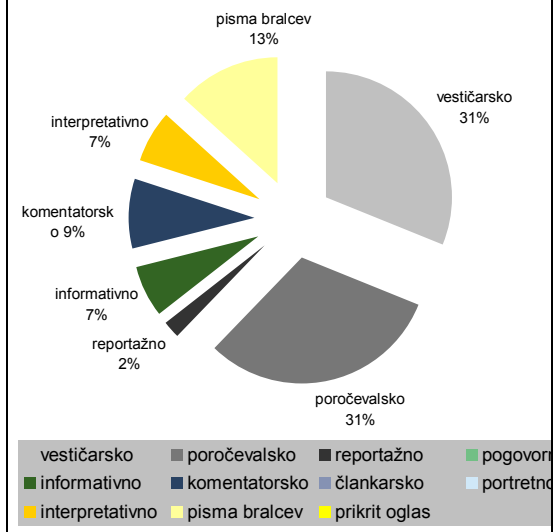
Graf 5.25: Žanr objave v Dnevniku - novogradnja, arhitekturni vidik, 11 člankov

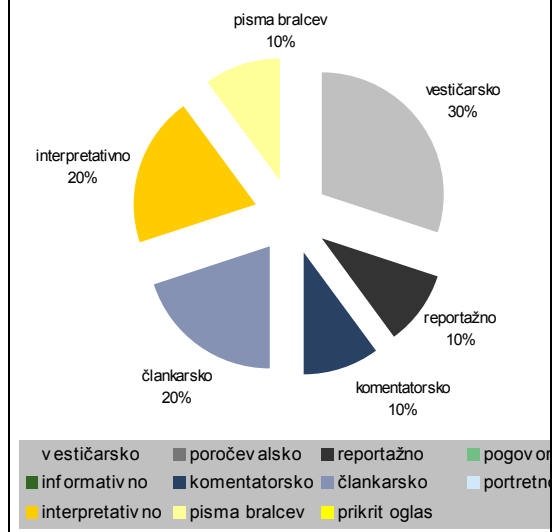
Kategorija arhitektura – splošni vidik

V *Delu* je v kategoriji arhitektura – splošni vidik (glej Graf 5.26) precej več člankov kot v *Dnevniku* (glej Graf 5.27). Tako so tudi žanrsko bolj pestri. Pri obeh pa predstavljajo slabo tretjino informativna vestičarska besedila; skoraj enak delež zavzemajo komentatorska besedila in pisma bralcev. Zanimivo je, da je v *Delu* tretjina besedil poročevalskih, kakršnih v *Dnevniku* ne najdemo. *Dnevnik* pa ima petino člankarskih besedil, ki jih ni v *Delu*. Poleg tega je v *Dnevniku* tudi precej več interpretativnih in reportažnih besedil.

Graf 5.26: Žanr objave v Delu - arhitektura, splošno 45 člankov

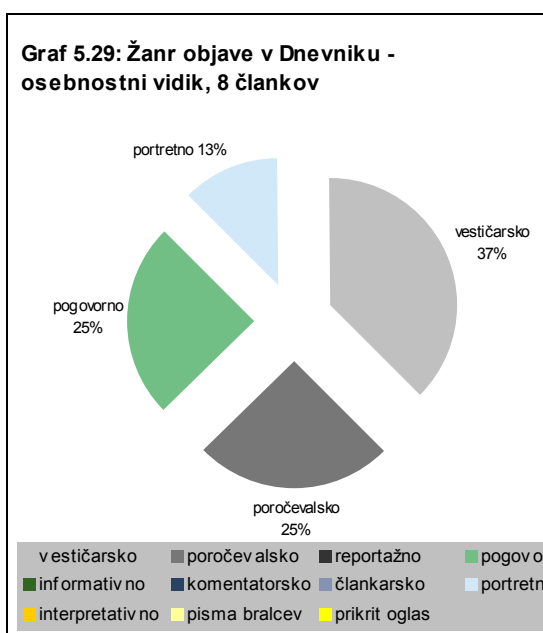
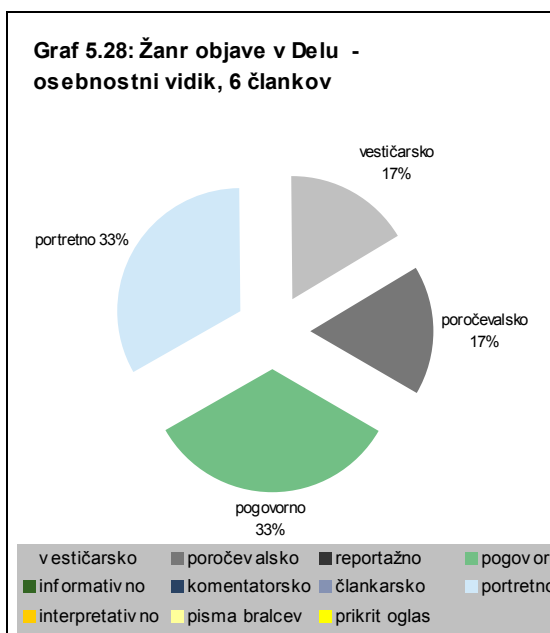

Graf 5.27: Žanr objave v Dnevniku - arhitektura, 10 člankov

Kategorija osebnostni vidik

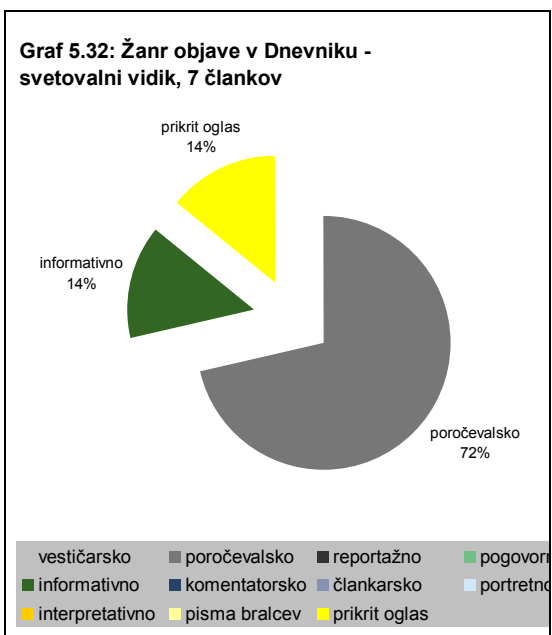
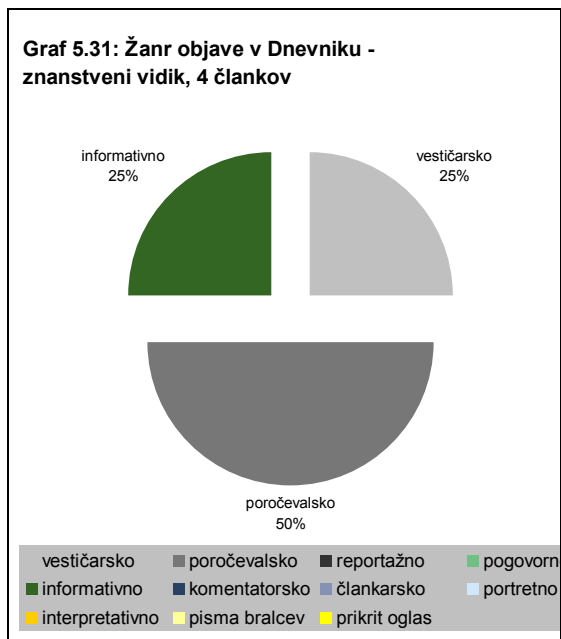
Tako v *Delu* kot v *Dnevniku* se v tej kategoriji pojavi malo člankov, v *Delu* nekoliko manj. Žanrska sestava je v obeh časopisih podobna, le da so deleži različni. V *Delu* (glej Graf 5.28) imata največji delež informativna pogovorna vrsta in interpretativna portretna vrsta, najmanjšega pa informativna vestičarska in poročevalska. Članki so v *Delu* prisotni večinoma v rubriki Kultura in prilogi *Kult.* V obravnavanem časovnem obdobju se niso nikoli pojavili v *Sobotni prilogi*. V *Dnevniku* (glej Graf 5.29) prevladuje informativna vestičarska vrsta, sledita ji poročevalska in pogovorna, najmanjši deleža pa ima interpretativna portretna. V *Dnevniku* se članki pojavljajo predvsem v Kulturi oziroma Kult.uri in v sobotnem *Dnevnikovem objektivu*.

Kategoriji znanstveni in svetovalni vidik

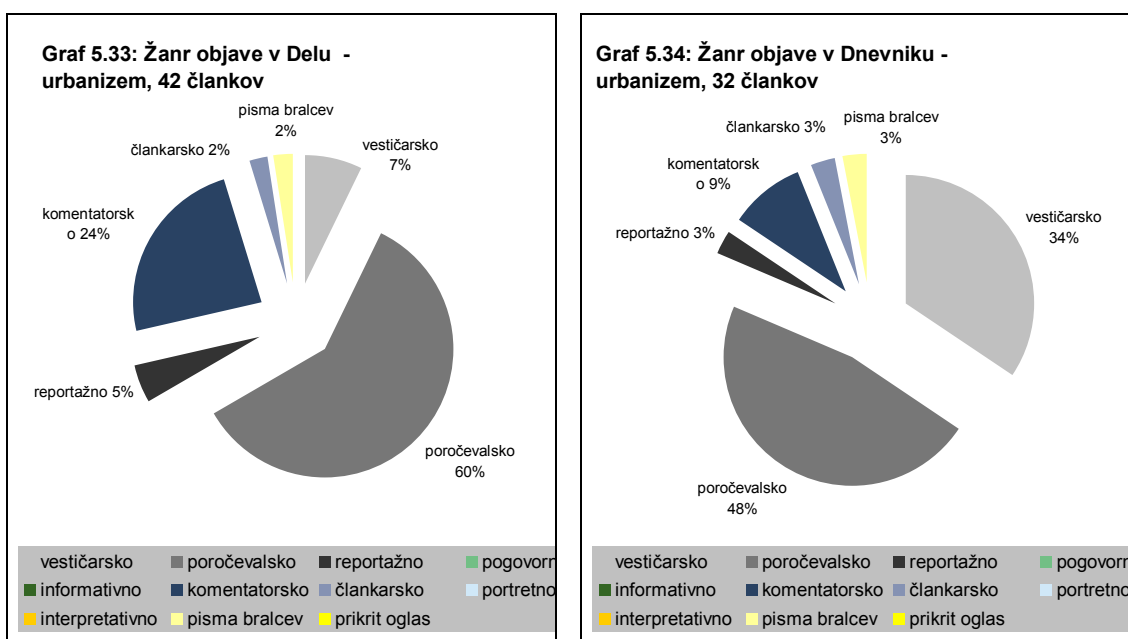
V obeh časopisih se v znanstveni kategoriji pojavi enako število člankov, ki jih je zelo malo. Vsi so informativne zvrsti, s tem da sta v *Delu* (glej Graf 5.30) prisotni vestičarska in pogovorna vrsta, v *Dnevniku* (glej Graf 5.31) pa vestičarska in poročevalska vrsta. V *Delu* se članki najpogosteje pojavijo v rubriki Znanost, v *Dnevniku* pa v rubrikah Slovenija in Ekodnevnik, tematski prilogi oglasnega trženja. Vendar članka, ki se pojavita v Ekodnevniku, nista prikrita oglasa kot tisti iz kategorije novogradnja – arhitekturni vidik iz Nepremičninskega dnevnika, tematske priloge oglasnega trženja.

Članki iz kategorije svetovalni vidik se pojavijo le v *Dnevniku* (glej Graf 5.32). Prevladuje informativna zvrst upovedovanja – poročevalska vrsta. Našli pa smo tudi prikrit oglas (*Toplota ni poceni – zadržimo jo v stanovanju*), ki se pojavi v Ekodnevniku, tematski prilogi oglasnega trženja. Zanimivo je, da je pri tem prikritem oglasu avtorica članka znana: Vlasta Tifengraber. Sicer se tudi večina ostalih člankov pojavi v tej rubriki, vendar gre žanrsko največkrat za prikaze.

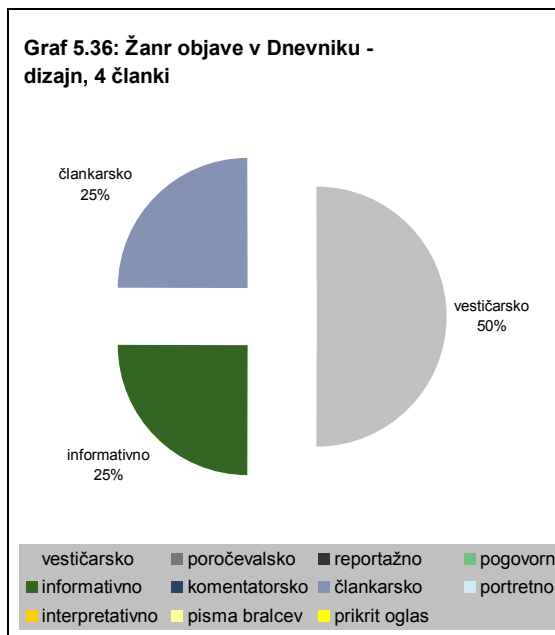
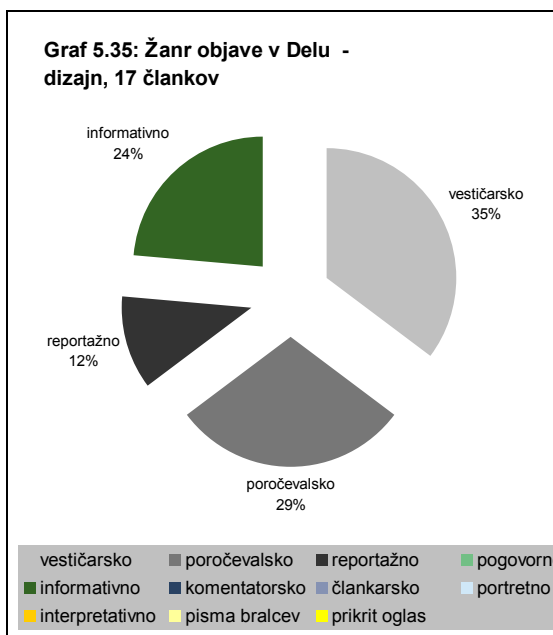
Kategorija urbanizem

Znotraj kategorije urbanizem je žanrska struktura podobna v obeh časopisih. V *Delu* (glej Graf 5.33) prevladujejo informativna poročevalska besedila, vestičarskih je malo. Slaba četrtina vseh člankov je komentatorske zvrsti, znotraj katere prevladuje kolumna, ki se pojavlja v rubriki Iz naših krajev, rubriki Kultura in Ljubljana pa vsebujeta običajni komentar. V *Dnevniku* (glej Graf 5.34) imajo velik delež tako vestičarska kot poročevalska besedila. Komentatorska vrsta je manj zastopana, pojavi se v obliki običajnega komentarja v rubrikah Slovenija, Poslovni dnevnik in V ospredju. Majhen delež tako v *Delu* kot v *Dnevniku* predstavljajo tudi reportažna vrsta, člankarska vrsta in pisma bralcev.

Kategorija dizajn

Dizajn je kategorija, ki je mnogo bolj zastopana v *Delu* (glej Graf 5.35), ki ima tedensko prilogo *Kult*, kjer se pojavi večina vseh člankov iz kategorije (ostalo v Panorami). Prevladujejo informativna vestičarska in poročevalska besedila, nekaj je reportažnih. Kar četrtino pa je člankov, ki jih ne moremo uvrstiti v nobeno žanrsko vrsto po Koširjevi, gre pa prav tako za informativna besedila. V *Dnevniku* (glej Graf 5.36) poleg prevladujoče informativne zvrsti najdemo tudi interpretativno člankarsko vrsto, in sicer gre za informativni članek. V *Dnevniku* se članki pojavljajo največ v sobotnem *Dnevnikovem objektivu*, pa tudi v rubrikah Kult.ura in Križišče.

5.2.6 Odsotnost/prisotnost arhitekturne kritike

Postavljena hipoteza, da je v slovenskem dnevnem časopisju arhitekturna kritika zelo redka, je pravilna. Čeprav je arhitekturna kritika tako za samo arhitekturno stroko kot za zavest uporabnikov izrednega pomena, lahko rečemo, da je v osrednjih dveh slovenskih dnevnikih ni, časopisni hiši seveda nimata zaposlenega rednega arhitekturnega kritika. Vendar smo ob pregledu časopisov našli nekaj kazalcev, ki kažejo željo oziroma potrebo po arhitekturni kritiki.

Najprej nas je presenetilo število pisem bralcev. Lahko rečemo, da nekateri bralci sami čutijo potrebo po tem, da bi se v osrednjih slovenskih dnevnikih razpravljalo o aktualnih arhitekturnih tematikah. V pregledanih dvanajstih tednih se je v *Delu* pojavilo enajst pisem bralcev, v *Dnevniku* sedem. V *Delu* so teme pisem bralcev: urbanizem Izole in novogradnja otoka, pomanjkljivosti v knjigi *Identiteta hiš na Koroškem*, (ne)primernost parkiranja na Trgu republike, novogradnja športnih objektov za EP v košarki, nova podoba ljubljanskega potniškega centra, ohranitev ljubljanske tržnice ... V *Dnevniku* pa pišejo o prenovi Plečnikovega stadiona, gradnji NUK II, o nujnosti novega gledališča v Mariboru ... Lahko si samo mislimo, kakšen bi bil odziv bralcev, če bi imela časopisa zaposlenega arhitekturnega kritika, ki bi redno pisal o aktualnih gradnjah oziroma prenovah.

Nato smo opazili, da se pojavljajo različna interpretativna besedila, ki so kritična do aktualnih arhitekturnih razmer. Čeprav ne moremo reči, da gre za arhitekturne kritike oziroma za arhitekturne recenzije, ta besedila vendar kažejo, da pisci v dnevnem tisku (tako arhitekti kot novinarji) želijo pisati o arhitekturi tudi na kritičen način. Tako se npr. v *Dnevnikovem objektivu* pojavi članek *Arhitekturi se ne morem izogniti. Naj se izselim?*, v katerem avtor Janez Suhadolc (arhitekt in profesor na FA) prikaže svoj pogled na moderno umetnost in arhitekturo, ter članek Stanka Kristla (arhitekt) *V kakšni Ljubljani želimo živeti*, v katerem avtor podaja svoje mnenje o strateškem prostorskem in izvedbenem načrtu Ljubljane. V rubriki Debate se pojavi kolumna Tanje Lesničar Pučko *Slovensko vojsko bomo približali civilizaciji*, v kateri se kolumnistka sprašuje o arhitekturi in urbanizmu Ljubljane.

V *Delu* imamo še več takšnih primerov. Prvi sklop kritiškega pisanja se pojavlja v okviru rubrike Iz naših krajev, kjer imajo novinarji iz različnih slovenskih regij svoje redne kolumne. V njih se večkrat dotaknejo aktualnih arhitekturnih tem: *Nepopravljivo Franca Milošiča o slabi in ponovni prenovi ptujskega gledališča*, *Sanje o hiški na robu mesta* Zdenke Lindič – Dragaš o gradnji blokov na Dolenjskem, *Ta veseli dan kulture*²⁰ Mateje Celin o prenovi kulturnega doma v Slovenj Gradcu. Kolumno Mateje Celin bi lahko označili kot glosa, saj na humoren in satiričen način opisuje svoj pogled na prizidek kulturnega doma v Slovenj Gradcu. Avtorica obravnava še nezgrajen prizidek, tako da njena kritika leti predvsem na vizualno podobo in na postopek oblikovanja razpisnih pogojev.

Interpretativna besedila se večkrat pojavijo tudi v rubriki Kultura, npr. *Papirnato mesto prihodnosti* o EPK in arhitekturi, *Tovarne umetnikom*²¹ o revitalizaciji tovarn in Tovarni umetnosti v Majšperku. Avtor obeh besedil je Peter Rak. V rubriki najdemo še članek Tanje Jaklič *Tujca v trdnjavi*, v katerem avtorica piše o arhitekturni in vsebinski prenovi opere v Ljubljani. V rubriki Mnenja se pojavita prispevka *Tržnica med včeraj in jutri*, v katerem Milan Vogel piše o razlogih za ohranitev ljubljanske tržnice, in *Zdaj gre menda zares*, v katerem Janez Petkovšek komentira projekt Emonike. *Kult* navadno prinaša prikaze informativne zvrsti, ki zgolj predstavljajo različne arhitekturne projekte.

---

²⁰ Besedilo članka glej v Prilogi B.

²¹ Besedilo članka glej v Prilogi B.

Zanimiv pa je kratek prispevek neznanega avtorja z naslovom *Gehryjevi možgani*²² v *Kultovi* rubriki Mozaik. Članek povzema negativno kritiko objekta, ki je bila izrečena s strani drugega kritika.

5.2.7 Navajanje arhitektov

Postavljeno hipotezo, da se v člankih z arhitekturno tematiko malokrat piše o arhitektih, lahko potrdimo. V *Delu* se imena arhitektov oziroma dizajnerjev pojavijo v manj kot tretjini vseh člankov (v 103 člankih od 334), v *Dnevniku* pa zgolj v slabi petini (v 36 člankih od 188). V obeh časopisih najpogosteje srečamo ime slovenskega arhitekta Jožeta Plečnika – v *Delu* kar v 15 člankih, v *Dnevniku* pa v 7.

V *Delu* (glej Tabelo 5.3) se kot tuji arhitekti najpogosteje pojavijo arhitekti zvezdniki (*stararchitects*) s Frankom Gehryjem v šestih člankih. Večkrat so omenjeni tudi Norman Foster, Renzo Piano, Zaha Hadid, Jean Nouvel. Tudi za večino slovenskih arhitektov, ki se pojavijo v več kot dveh člankih, lahko rečemo, da gre za slovenske zvezdniške arhitekta oziroma medijsko zelo znane osebnosti. To so: Boris Podrecca, Edvard Ravnikar, Janez Koželj, Fedja Košir, Jurij Kobe, Sadar Vuga arhitekti, Maks Fabiani, Boštjan Vuga, Peter Krečič, Bevk Perović arhitekti.

Tabela 5.3: Arhitekti oziroma biroji, ki se pojavijo v člankih v Delu

DELO		
	slovenski arhitekti, arhitekturni biroji	tuji arhitekti, arhitekturni biroji
v 15 člankih	Jože Plečnik	
v 8 člankih	Boris Podrecca, Edvard Ravnikar	
v 6 člankih		Frank Gehry
v 5 člankih	Janez Koželj, Fedja Košir	
v 4 člankih	Jurij Kobe, Sadar Vuga arhitekti	Norman Foster, Renzo Piano
v 3 člankih	Maks Fabiani, Boštjan Vuga, Peter Krečič, Bevk Perović arhitekti	Zaha Hadid, Jean Nouvel
v 2 člankih	Atelier arhitekti, Svetozar Križaj, Janko Rožič, Živa Deu, Vladimir Šubic, Miha Kajzelj, Damjan Prelovšek, Maruša Zorec, Vurnik, Niko Kralj	A. Aalto, C. Eames, Philippe Starck, Herzog & de Meuron, Biro Sanaa, Tamas Levaia, Agnes Joszaia, F. Sabatini, Deli, D'Andria, Console, Oliva, Belvedere, Burgos & Garrido, Santiago Calatrava, P. Urquiola, Le

²² Besedilo članka glej v Prilogi B.

		Courbusier
v 1 članku	Marko Lavrenčič, Borut Juvanec, Branko Uršič, Damjan Gale, Meta Hočevar, Rok Žnidaršič, Reichenberg arhitektura, Mitja Reichenberg, Stojan Skalicky, Majda Kregar, Projektivno podjetje Ambient, Savin Sever, Matevž Čelik, Aleš Vodopivec, Boris Leskovec, Andrej Mahovič, Jurij Sadar, Matjaž Garzarolli, Ivan Jager, E. Škabrouta, Api, Edo Mihevc, Dekleva Gregorič arhitekti, Skupina Štajn, Atelje Marko Mušič, Dunja Kinkela – AD Studio, Zlato Rudolf, Miha Jazbinšek, Atelje S, Branko Smolej, Denis Simčič, Bernard Kučej, Anja Planišček, Nena Gabrovec, Milan Mihelič, Andrej Černigoj, J. Grmek, D. Bevc, J. Kuzman, Genius Loci, PIA studio, Stanka Pustoslemšek Koren, Marjeta Zupančič, Luzinterruptus, Branka Arnautovič, Darja Matjašec, Miran Gajšek, Nejc Trošt, Kovač – Kerševan, Aleš Prinčič, Rok Benda, Robert Potokar, Vojteh Ravnikar, Marjan Starič, Petra Slukan, Ravnikar Potokar, Ofis arhitekti, Milan Kovač, Kocmut, Ivan Pengov, Bogo Zupančič, Roland Reiner, Marko Korošic, Jasna Hrovatin, Matjaž Deu, France Ivanšek, Janez Suhadolc, Janez Mesarič, Primož Antloga	Attila F. Kovacs, C. Pillet, Robin Day, Zsuzsa Megyesi, R. Razani, D. Westphal, Molteni, Dada Cucine, Aldo Rossi, Luca Meda, Coop, Himmelb(l)au, K. Franck, C. Latimer, H. Koskinen, Olaf Pira, Tapiovaro, Wagner, Semper, Starok, Kartell, P. Jouin, M. Wanders, Ricardo Bastida, Carlo Fontana, G. Porlanelli, Kieran Timberlake, Oscar Niemayer, Kazujo Sedžima, Rjue Nišizava, Magis, E. Perazza, Asobi, Jan Kaplicky, Daniel Libeskind, F. Hundertwasser, Peter Pelikan, Tojo Ito, Alber Speer & Partners, Gang, SOM, KPF, Tange, Woha in Tandem, R. Hassel, Wong Mun Summ, J. H. Kunstler, J. Slessor, Tadao Ando, I. M. Pei, M. de Lucchi, Kazimir Ostrogovč, Vera Grimmer, Šigeru Ban, A. Siza, P. Mangiarotti, F. Laviani, Bouroullec, T. Jošioka, R. Dordoni, Cerri, Scarpa, Wettstein, Putman, David, Gallizia, Levy, Bohucelli, J. de Gastines, P. Gumuchdjian, J. Kröger, Rogers, MVRDV, Zumthor, Nord architecture, M. Hopkins, Andrija Rusan, Loos, P. Jeanneret, C. Perrand, J. Prouve, F. Leger, T. Guild, R. Galpin, L. Perrier, Carlo Tietz, Jorn Utzon, Jan Utzon, Richard Johnson, J. Maneval, M. Suuronen, Manning, Walter Gropius, Bauhaus, F. L. Wright, A. Frey, L. Kocher

V *Dnevniku* (glej Tabela 5.4) sta med slovenskimi arhitekti poleg Plečnika v več kot dveh člankih omenjena še Janez Koželj in Savin Sever. Koželj je kot ljubljanski podžupan in mestni urbanist zelo znan in “aktualen”. Zanimivo je, da v *Dnevniku* Severja omenjajo kar trije članki, v *Delu* pa samo eden. Sever se pojavi v dveh člankih v rubriki Ljubljana in okolica, kjer se tematika dotika gradnje ljubljanskega cestnega obroča (Severjeve garaže), enkrat pa v članku arhitekta Stanka Kristla v *Dnevnikovem objektivu*, ki piše o strateškem in prostorskem načrtu za Ljubljano. Tuji arhitekti se v *Dnevniku* pojavijo zgolj v enem ali dveh člankih. Rema Koolhaasa in Kazujo Sedžima,

ki sta se pojavila v dveh člankih, lahko označimo za sodobna zvezdniška arhitekta, Le Courbusiera pa kot svetovno zelo znanega.

Tabela 5.4: Arhitekti oziroma biroji, ki se pojavijo v člankih v Dnevniku

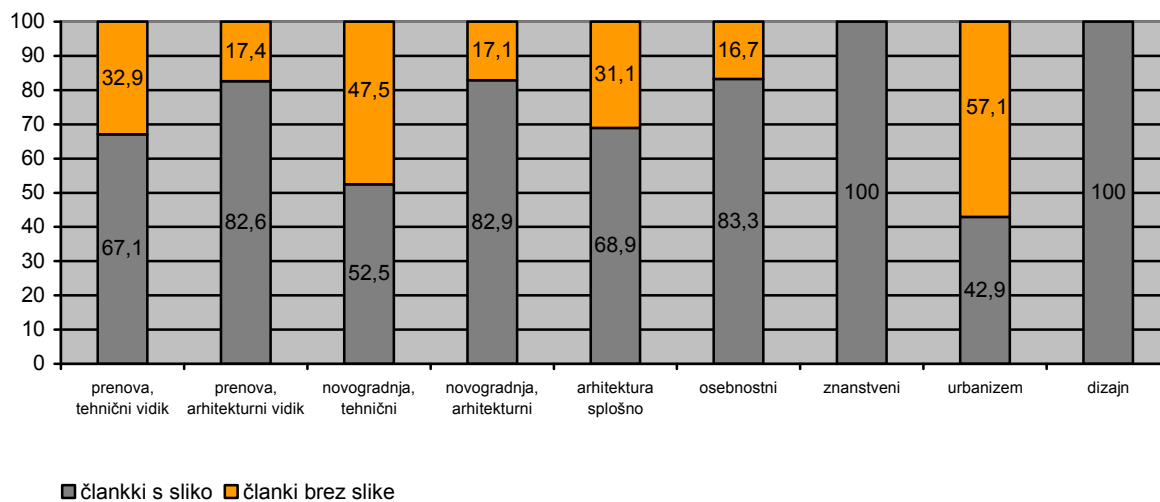
DNEVNIK		
	slovenski arhitekti, arhitekturni biroji	tuji arhitekti, arhitekturni biroji
v 7 člankih	Jože Plečnik	
v 4 člankih	Janez Koželj	
v 3 člankih	Savin Sever	
V 2 člankih	Primož Hočevar, Bevk Perović arhitekti, Ofis arhitekti, Dekleva Gregorič, Edo Mihevc, Maks Fabiani, Boris Podrecca	Rem Koolhaas, Kazujo Sedžima, Le Courbusier
V 1 članku	Atelier arhitekti, Emil Navinšek, Stanko Kristl, Maruša Zorec, Sadar Vuga arhitekti, Špela Videčnik, Tina Gregorič, Marko Dekleva, Peter Fister, Tadej Žugman, Vladimir Šubic, Jasna Kralj Pavlovec, Milan Kovač, Peter Kerševan, Ravnikar Potokar, Robert Potokar, Vojteh Ravnikar, Arhideja, Marko Mušič, Rok Klanjšek, Enota, Boris Volk, Peter Gabrijelčič, Aleš Vodopivec, Ilija Arnautovič, Jernejec, Sandi Pirš, Niko Kralj, AKKA, Ana Kučan, Skupina Kras, Matjaž Garzarolli, Egon Vatovec, Trajekt, Blaž Križnik Edvard Ravnikar, Fedja Košir, Matej Nikšič, Saša Hribernik, Gorenje Design Studio, Mojca Zavašnik, Plan B	MX_SI, Tange, Wright, Aalto, Leo Modrčin, Randić in Turato, Helena Paver Njirič, Studio UP, Hrvoje Hrabak, Tomislav Čurković, Zaha Hadid, Bauhaus, Alvaro Siza, Francesco dal Co, Peter Zumthor, David Chipperfield, Sferre Fhen, Henry Miller, Herman Miller, Margarete Schütte Lihotzky, Ernst May, Jeremy Myerson, Philip Ross, Alexi Marmot, Joanna Eley, Frank Gehry

5.2.8 Prisotnost fotografij oziroma podob

Prevladujejo fotografije novozgrajenih, prenovljenih oziroma propadajočih objektov. Večkrat pa se pojavijo tudi fotomontaže še nezgrajenih objektov. Slednje so lahko problematične, saj so nekatere tako realistično prikazane, da ne vemo, ali gre za že zgrajeni objekt v danem prostoru ali ne. Arhitekturni načrti – tlorisi, prerezi se pojavijo izjemoma. Prisotnost fotografij v *Delu* kaže Graf 5.37. Vidimo, da so fotografije v več

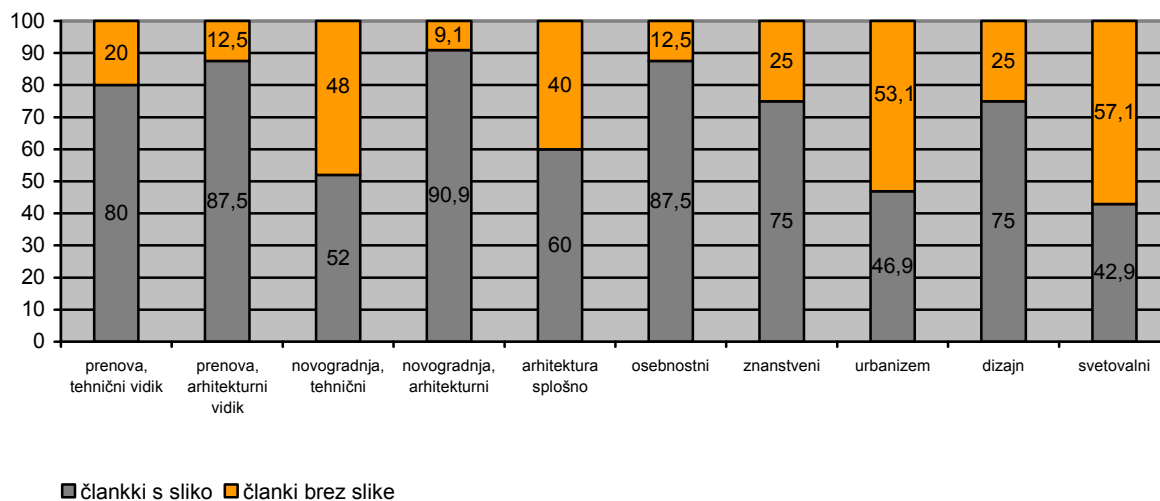
kot polovici prispevkov vključene le v kategorijo urbanizem, v kategorijo novogradnja, tehnični vidik pa v skoraj polovico člankov.

Graf 5.37: Delo - prisotnost fotografij (v %)

V *Dnevniku* (glej Graf 5.38) je več kot polovica člankov s fotografijami v kategorijah urbanizem in svetovalni vidik, s fotografijami pa je podkrepljena tudi skoraj polovica prispevkov v kategoriji novogradnja – tehnični in arhitektura – splošni vidik.

Graf 5.38: Dnevnik - prisotnost fotografij (v %)

Fotografije arhitekture oziroma gradnje se velikokrat pojavljajo tudi ob novinarskih besedilih z gradbeniško tematiko, in sicer gre po navadi za aktualna gradbišča

omenjenih podjetij v prispevku. Podnaslovljene so z informacijo o poteku gradnje projekta.

5.3 REZULTATI ANALIZE PRILOG DELO IN DOM TER MOJ DOM

5.3.1 Delova priloga Delo in dom

Delo in dom je tedenska priloga *Dela*, zato je obravnavanih števil 12, in sicer: 3. 3. 2010, 10. 3. 2010, 17. 3. 2010, 2. 6. 2010, 9. 6. 2010, 16. 6. 2010, 8. 9. 2010, 15. 9. 2010, 22. 9. 2010, 1. 12. 2010, 8. 12. 2010, 15. 12. 2010.

V prilogi *Delo in dom* je vsebinska struktura posameznih števil podobna. Tako smo članke, povezane z našo tematiko, razvrstili v tri sklope: svetovalni članki, predstavitveni oziroma izobraževalni članki različnih tematik, razno.

Svetovalni članki

V vsaki obravnavani številki priloge *Delo in dom* je rubrika Arhitekturni dialog, kjer študentje Fakultete za arhitekturo Univerze v Ljubljani svetujejo bralcem, kako urediti bivalne prostore. V septembrski številki (8. 9. 2010) se pojavita dva članka znotraj kategorije, sicer je vedno po eden. Junijska številka (2. 6. 2010) vsebuje svetovanje arhitekta o osvetlitvi stanovanja.

V decembrski prilogi najdemo tudi oglasno prilogo o opremi osrednjega bivalnega prostora. V njej je pet prispevkov, v katerih študentje, ki svetujejo v Arhitekturnem dialogu, izbirajo tudi dejansko pohištvo in ostale elemente, ki bi jih umestili v svojo rešitev. Imenovana so podjetja in njihovi produkti. Vendar pri tem ne moremo govoriti o prikitem oglaševanju, ker gre za oglasno prilogo. Kljub temu pa lahko rečemo, da opisano potrjuje, da je ena primarnih funkcij priloge *Delo in dom* tudi oglaševanje.

Predstavitveni oziroma izobraževalni članki različnih tematik

Rubrika Odprta vrata

V prilogi je stalna rubrika Odprta vrata. V njej se pojavljajo članki, ki predstavljajo hiše ali stanovanja na Slovenskem ali na tujem. V 12 številkah se pojavi trinajst člankov, od tega jih osem prikazuje slovenska bivališča, pet pa svetovna. Članki niso kritično

naravnani, ampak opisujejo bivališče s pomočjo besedila in fotografij. Avtorji nikoli ne dvomijo o rešitvah, ampak zgolj hvalijo oziroma predstavljajo objekt.

Pri predstavitvi slovenskih hiš ali stanovanj je v šestih člankih omenjen arhitekt zasnove, med tujimi trikrat (v člankih, kjer ni podatka o arhitektu, so po navadi stanovanje opremili lastniki sami). Avtorja slovenskih člankov sta največkrat Aleksandra Zorko in Tomaž Novljan, enkrat tudi Karina Cunder Reščič. Avtoji člankov o stanovanjih na tujem so Heather Heinze, Redcover.com, David Miles / Narratives, Liz Artindale / Narratives, Mia Pejcinovic / Narratives, Jacky Hobbs.

O nizkoenergijskih hišah

V izbranem obdobju se v prilogi pojavi osem člankov na temo nizkoenergijskih hiš v Sloveniji in na tujem. V marčevskih številkah je bila tema meseca posvečena nizkoenergijskim hišam, tako da je bila v vsaki številki predstavljena ena nizkoenergijska hiša v Sloveniji. Avtorica člankov Katarina Nemanič vedno imenuje arhitekta hiše, žanrsko bi lahko članek opredelili kot reportersko zgodbo, ki pripoveduje o hiši. Tako kot v rubriki Odprta vrata gre tudi tukaj za članke, ki hišo predstavijo in jo hvalijo. Predstavitve nizkoenergijskih hiš so tudi v septembrski številki in v decembrskih, avtorica je vedno Katarina Nemanič.

O (stavbnem) pohištvu

14 člankov se ukvarja z urejanjem posameznih delov hiše: od urejanja mansarde, dnevne sobe, kopalnic do izbire oken ali garažnih vrat. Navadno ima pisec v teh člankih več sogovornikov (v članku o novostih za dnevne sobe nastopa npr. kar 12 različnih podjetij). Dvakrat pa sta sogovornika le dve podjetji: v članku *Iz podstrešja v bivalni prostor* (podjetje Montaže Tomaž Novak, Velux) in v članku o strešnih oknih (Velux, AJM). Glede na to da je na omenjenem področju veliko več proizvajalcev, članka označimo kot prikrita oglasa. V junijski številki se pojavi posebna rubrika *Dosje: stavbno pohištvo*, ki temeljito obravnava okna. Šest člankov se posveča razvojnim mejnikom v tehnologiji oken, oblikovanju, toplotni prehodnosti, svetovanju pri izbiri – brez omembe proizvajalcev.

O energiji in ogrevanju

Deset člankov govori o rabi energije, ogrevanju, toplotni izolaciji. V septembrskih številkah je bila tema meseca ogrevanje, in sicer se v vsaki številki pojavita po dva članka o ogrevanju v večstanovanjskih hišah in ogrevanju v enodružinskih hišah. V juniju se pojavi članek o toplotni izolaciji fasade, ki svetuje in razlaga aktualni razpis Ekosklada. Tudi s tem priloga zgledno vzpostavlja stik med stroko in javnostjo.

Razno

Pojavi se 16 raznovrstnih prispevkov. V marcu, v času slovenskega gradbenega sejma Dom, je priložena priloga *Sejem Dom*, ki naznani dogajanje na sejmu, predstavi razstavljalce. V naslednji številki pa je poročilo o sejmu, in sicer je v petih člankih predstavljen izbor strokovnjakov in obiskovalcev. V štirih člankih gre za prikrito oglaševanje. V prvem *Odnos veliko šteje* novinarka Katarina Nemanič predstavi obiskovalca sejma, ki gradita hišo in izbirata podjetja za posamezne faze gradnje. Obiskovalca sta predstavljena s fotografijo (bralec se kar najlaže poistoveti z njima), opisujeta prijazen pristop podjetij ... V naslednjem prispevku *Na lovu za učinkovitostjo* mag. Bojan Jerman izbira stvari za gradnjo nizkoenergijske hiše. V članku so imenovana podjetja, ki prodajajo določene izdelke; izdelki so tudi cenovno opredeljeni. Avtorica članka je Katarina Nemanič. Tudi v njenem naslednjem prispevku strokovnjak Bojan Žnidaršič izbira izdelke s področja ogrevanja. Četrti prikrit oglas *Večina – neambiciozno* je prispevek Saše Bojc, kjer je predstavljen pogled na sejem skozi oči arhitekta Roberta Potokarja. Arhitekt poda tudi kritično oceno sejma oziroma razstavljalcev, izpostavi pa nekaj podjetij in jih s tem favorizira. Zadnji prispevek v sklopu poročila s sejma Dom pa je zgleden – govori namreč o toplotnih izolacijah *Črno, belo in rjavo*, vendar preveri več razstavljalcev z istega področja.

V dveh člankih se pojavi predstavitev dveh knjig: *Stanovati v Mariboru* in *Dvajset najlepših prenovljenih hiš*. Prva je predstavljena v intervjuju z avtorico, druga pa kot naznanilo izida, saj je nastala na podlagi prispevkov dr. Žive Deu, ki je v rubriki Odrpta vrata objavljala izbrane članke o prenovah slovenskih hiš.

Večkrat se pojavijo tudi običajna poročila z različnih dogodkov: seminarja Svetloba v arhitekturi, obiska oblikovalca Lovegrove v Ljubljani, posveta o gradnji z lesom. Enkrat je poročilo tudi naznanilo seminarja o gradnji z lesom.

V dveh številkah Iztok Ilich predstavlja slovensko kulturno dediščino: Kroflnov mlin, kraško hišo v Repnu. Članka se razlikujeta od tistih v rubriki Odprta vrata, saj prenovi dediščine predstavljata bolj z etnološkega kot z arhitekturnega vidika.

Zanimiv je prispevek o otroških igriščih, v katerem dva tuja strokovnjaka predstavljata in svetujeta pri snovanju igrišč. Avtorica prispevka je Saša Bojc.

5.3.2 Dnevnikova priloga Moj dom

Moj dom je štirinajstdnevna priloga *Dnevnika*. V izbranem časovnem okviru – v 12 tednih – je tako izšla petkrat. Sprva smo sicer zaradi boljših rezultatov analize želeli izbrati več števil – tudi izven izbranega časovnega okvira –, vendar se je med delom izkazalo, da pet števil povsem zadostuje za naše raziskovanje. Tako smo pregledali naslednje izvode:

Moj dom, 3. 3. 2010 (223), *Moj dom*, 17. 3. 2010 (224), *Moj dom*, 9. 6. 2010 (230), *Moj dom*, 15. 9. 2010 (236), *Moj dom*, 8. 12. 2010 (242).

Priloga *Moj dom* ima podobno splošno vsebinsko strukturo posameznih števil. Tako lahko oblikujemo štiri sklope: svetovalni članki, predstavitevni oziroma izobraževalni članki različnih tematik, prikrita oglasna predstavitev projekta v gradnji, razno.

Svetovalni članki

V prilogi *Moj dom* je v vsaki analizirani številki prisotnih več člankov s svetovalno tematiko, in sicer gre najpogosteje za arhitekturno svetovanje, včasih tudi za pravno svetovanje, povezano z arhitekturno tematiko. Navadno so kot avtorji arhitekturnega nasveta podpisani posamezni arhitekti oziroma strokovnjaki. Nekaj pa je tudi primerov, kjer so v vlogi svetovalcev različna podjetja, kar lahko označimo za prikrito oglaševanje (glej Tabela 5.5). Tako ima rubrika naslov *Akron svetuje* (dvakrat) ali *Alples svetuje* ali *Brest svetuje* (dvakrat).

Tabela 5.5: Razmerje med številom svetovalnih člankov in prikritih oglasov v prilogi Moj dom

	št. svetovalnih člankov	od tega prikrit oglas
3. 3. 2010	6	1
17. 3. 2010	5	2
9. 6. 2010	4	1
15. 9. 2010	4	1
8. 12. 2010	2	0
skupaj	21	5

Predstavitveni oziroma izobraževalni članki različnih arhitekturnih tematik

V vsaki številki priloge se pojavi nekaj člankov z različnimi arhitekturnimi tematikami, povezanih z življenjem v hiši. Ti članki so pogosto zelo sporni, saj gre v več primerih za prikrite oglase.

Moj dom, 3. 3. 2010: trije prispevki. Tema prvega so vodne postelje, vendar je v članku edina sogovornica iz podjetja Vitapur, poleg članka pa imamo v manjšem okviru tudi izjavo podjetja Maremico. Članek zaradi predstavitve zgolj ene oziroma dveh podjetjih lahko označimo kot prikrit oglas. Drugi prispevek govori o zavesah. Besedilo je po zunanjem izgledu identično ostalim novinarskim prispevkom, avtor prispevka je podjetje Pohištvo Žakelj, ob članku pa se pojavi še njihov oglas. Zadnji prispevek govori o varčni hiši, večkrat je omenjeno podjetje Ekoprodukt. Prispevek lahko označimo kot sporen, saj očitno favorizira zgolj enega ponudnika varčnih hiš.

Moj dom, 17. 3. 2010: dva tematska prispevka. Prvi govori o opremi majhnega prostora, spet omenja podjetje Pohištvo Žakelj in Pohištvo Komm.ing. Zaradi omembe zgolj dveh podjetjih gre za prikrito oglaševanje. Drugi članek pa je novinarsko besedilo, ki govori o novem pravilniku za gradnjo ničenergijskih hiš.

Ob tem bi radi opozorili tudi na oglasno sporočilo v prilogi. Oglas bralca namreč zavede, saj je oblikovan na enak način kot novinarski prispevek (tip pisave, fotografije ...).

Moj dom, 9. 6. 2010: štirje prispevki; v vseh prepoznamo prikrito oglaševanje. Prvo besedilo predstavlja tri pohištvene salone na Dolenjskem: Tom, Baims, Novoles. Prispevek je sporen, ker predstavi tri podjetja, ki ne ponujajo artiklov z istega področja. Naslednji prispevek govori o jedilnicah in omenja podjetji Slovenijales bivanje in Stilles. Spet opazimo favoriziranje določenih proizvajalcev. Tretji prispevek predstavlja pasivno hišo Mitje Petkovška, hkrati pa tudi proizvajalca Lumarja. V naslednjem prispevku Podjetje Vovko predstavlja protivlomna vrata.

Moj dom, 15. 9. 2010: en prispevek, povezan z arhitekturno tematiko. Govori o toplotni izolaciji in ni prikrit oglas.

Moj dom, 8. 12. 2010: trije tematski prispevki. Dva govorita o spalnicah in oknih v mansardi in nista prikrita oglasa. Eden pa je reportaža o gradnji Marlesove hiše, kjer gre za prikrito oglaševanje.

Prikrita oglasna predstavitev projekta v gradnji

V številki priloge *Moj dom* z datumom 17. 3. 2010 se pojavi prispevek o projektu Moj novi dom v Komendi, ki ga gradi podjetje Eko Gradvest. Članek z enako temo najdemo tudi v vseh kasnejših prilogah *Moj dom*, ki smo jih zajeli v raziskavo, kar pomeni, da se je pojavljal redno skozi vse leto. Gre za članek, ki redno spremlja potek gradnje novega naselja v Komendi, opisuje projekt in ga hvali. V vsakem uvodu sta navedena ime projekta in projektivno podjetje. Poleg članka se vedno pojavi tudi oglas za nakup nepremičnine v sklopu projekta Moj novi dom v Komendi.

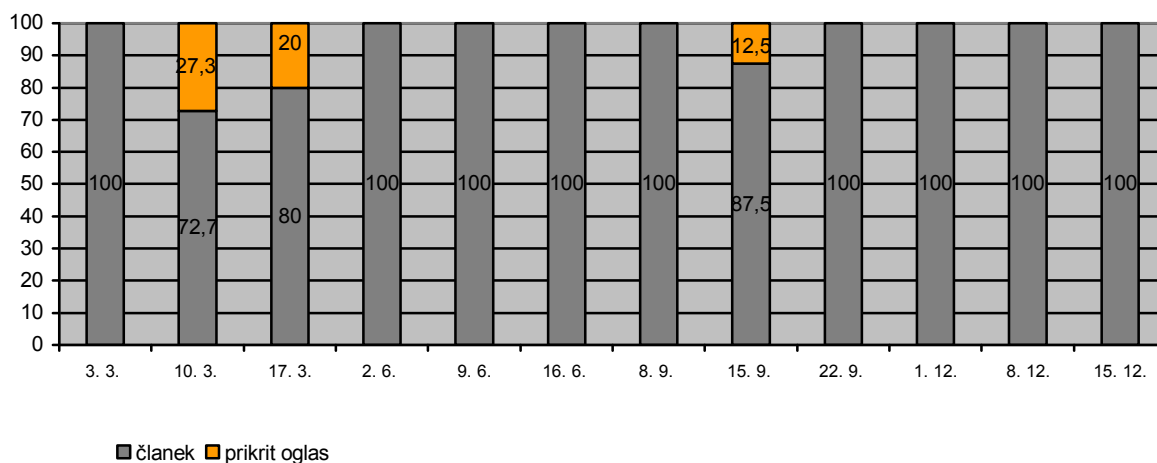
Razno

V prilogi se pojavljajo različni prispevki, povezani z arhitekturno tematiko. Marčevska številka prinaša gradbeni katalog, ki predstavlja ponudnike na sejmu Dom. V naslednji številki pa je objavljeno poročilo s sejma, ki promovira izdelke podjetja Horizont. Ponovno gre za nenovinarsko poročanje – prikrit oglas. Večkrat se pojavijo tudi intervjuji: z oblikovalkama in nagrajenkama podjetja Trimo, s slovensko inovatorko, s podjetjem Meltal o kovinski kritini (prevladuje oglaševalski vidik), z direktorjem podjetja Novoferm, z direktorico podjetja AJM.

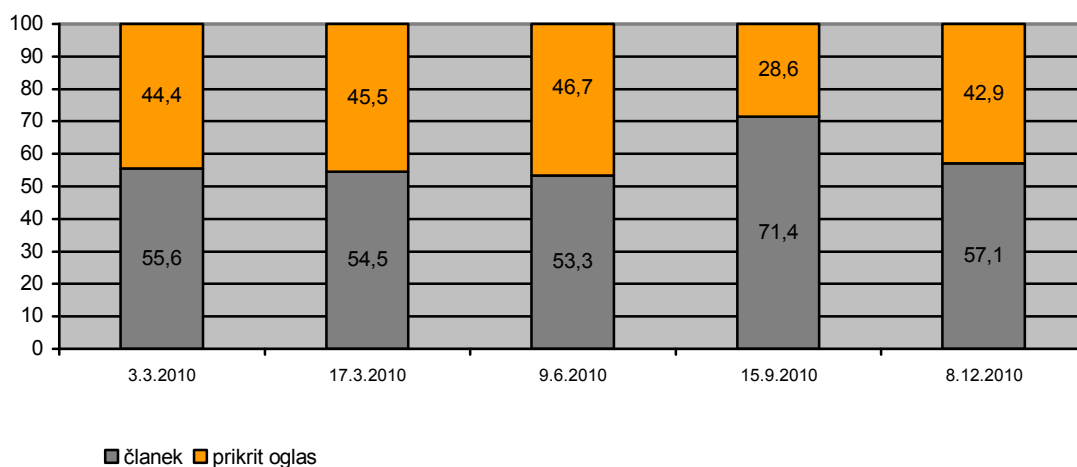
5.3.3 Prisotnost prikritih oglasov v prilogah Delo in dom ter Moj dom

Tiskana priloga *Moj dom* je na Dnevnikovi spletni strani opisana kot “zakladnica nasvetov za začetnike in izkušene mojstre ter bogat vir zamisli za mnoge, ki iščejo tehtne napotke in ustrezno strokovno pomoč; sodi med tiskane medije z največjim številom bralcev v državi” (*Dnevnik* 2006). Žal pa je resničnost drugačna. Priloga je polna oglasnih sporočil (glej Graf 5.40). Še več – v večini obravnavanih številkih predstavljajo novinarski prispevki arhitekturne tematike le dobro polovico, ostalo pa so prikriti oglasi arhitekturne tematike. V prilogi *Delo in dom* (glej Graf 5.39) je prisotnost prikritih oglasov precej manjša: pojavijo se v treh številkah.

Graf 5.39: Delo in dom - prisotnost prikritih oglasov (v %)

Graf 5.40: Dnevnik - prisotnost prikritih oglasov (v %)

6 SKLEP

V diplomski nalogi me je najbolj zanimalo vprašanje, kako je arhitekturna tematika prisotna v slovenskem dnevnem tisku. Izkazalo se je, da je s kvantitativnega vidika dobro zastopana, s kvalitativnega pa slabo. Poznamo različne poskuse, kako definirati arhitekturo, pri čemer verjetno najbolj drži, da je arhitektura arhitektura – ni zgolj umetnost, estetika ali tehnična veda. Je vse to in več. Tako je bilo pravzaprav težko oblikovati vsebinske kategorije in določiti meje med njimi. Zato so postavljene precej široko in skušajo zajeti vse, kar je povezano z arhitekturo. Izkazalo se je, da je v dnevnem časopisju arhitektura pravzaprav precej prisotna tematika, vendar prevladujejo članki, ki se je zgolj dotaknejo (novinarski prispevki o tehničnem vidiku prenove in novogradnje, urbanističnem in dizajnerskem vidiku arhitekture) – v *Delu* sta takšni dve tretjini vseh člankov, v *Dnevniku* pa kar večina (tri četrtine). Te članke sem želela vključiti v obravnavo, saj menim, da s svojo prisotnostjo dokazujejo vlogo arhitekture kot pomembne javne tematike, ki si zasluži svoje mesto v množičnih medijih. Hkrati pa nas opozorjajo, da zgolj mimobežno navajanje informacij o neki gradnji/prenovi in njeni finančni vrednosti ni dovolj.

Prvo hipotezo, da ima arhitektura kot pomembna kulturna in javna tematika svoje specifično mesto v slovenskem dnevnem tisku, lahko ovržemo, saj se pojavlja znotraj šestnajstih različnih rubrik *Dela* in dvanajstih rubrik *Dnevnika*. Pričakovali bi, da ima arhitektura svoje osrednje mesto v rubriki *Kultura*, vendar se v *Delu* na teh straneh pojavi četrtnina vseh člankov, v prilogi *Kult*, ki jo lahko označimo kot tedensko razširitev *Kulture*, pa slaba petina. Članki o prenovah in novogradnjah se pogosto pojavljajo v rubriki *Iz naših krajev*. V tej rubriki namreč prevladujejo novinarska besedila, ki po novičarskih faktorjih *Galtunga* in *Ruga* ustrezajo kriteriju pomembnosti in kulturne bližine ter kontinuitete dogodka, kar sama gradnja javnih objektov je. V *Dnevniku* se v kulturnih rubrikah *Kultura* in *Kult.ura* pojavi manj kot petina vseh člankov. Največkrat gre za članke o prenovah in o arhitekturnih osebnostnih. Velik delež člankov o prenovah, novogradnjah in znanstvenem vidiku ima svoje mesto v rubrikah *Ljubljana, Ljubljana in okolica, Slovenija*.

V obeh časopisih novinarski prispevki večinoma obravnavajo arhitekturne teme iz slovenskega prostora, izjema so članki v *Delu* o (arhitekturnem) dizajnu, kjer prevladuje svetovna tematika. V rubrikah *Iz naših krajev*, *Ljubljana*, *Slovenija* se pojavlja veliko člankov, ki informirajo o samem dejstvu prenove oziroma novogradnje, v nekaj povedih opišejo, kaj je predmet prenove, predvsem pa se posvečajo financiranju in gradbenemu izvajalcu projekta. Lahko bi jih označili kot novice, vesti o gradnji (čeprav gre novinarsko gledano navadno za običajna poročila), ki potrebujejo svoje nadaljevanje – komentar.

Arhitekturna kritika je zaradi kompleksnosti same tematike in pomanjkanja kriterijev vrednotenja ena izmed težjih oblik pisanja o arhitekturi. Pa vendar ima – kot lahko opazujemo tudi pri analizi prakse iz tujine – njena prisotnost v množičnih medijih velik vpliv tako na samo arhitekturno stroko kot na zavest uporabnikov. Kljub temu je arhitekturna kritika v osrednjih dveh slovenskih dnevnikih zelo redko prisotna, tako da lahko potrdim svojo drugo hipotezo. Še več, arhitekturne kritike oziroma recenzije v formalni obliki kot stalnega žanra na npr. kulturnih straneh ni. Časopisni hiši tako tudi nimata zaposlenega arhitekturnega kritika. V obeh dnevnikih močno prevladuje informativna zvrst upovedovanja (več kot štiri petine). Interpretativna zvrst predstavlja slabo desetino prispevkov, ostalo so pisma bralcev. Vendar sem našla nekaj kazalcev, ki kažejo željo po kritiško naravnanih prispevkih. Najprej so to pisma bralcev, ki se skoraj enkrat tedensko pojavijo v *Delu* in manjkrat v *Dnevniku*. V njih bralci pišejo o aktualnih arhitekturnih temah javnega pomena, o katerih bi lahko sledila javna razprava/obrazložitev v medijih. Dnevnik pa prinašata tudi interpretativna besedila in kolumne, v katerih novinarji in arhitekti na kritičen način pišejo o aktualnih arhitekturnih temah. Ta besedila se pojavijo v *Dnevnikovem objektivu*, v *Delovih* rubrikah *Iz naših krajev*, *Mnenja* in *Kultura*. Zanimivo je, da se v *Delovem Kultu*, prilogi za dizajn, modo, potovanja, arhitekturo, knjige, kulinariko, sloge, navadno pojavljajo prikazi, ki so informativne zvrsti in zgolj predstavljajo različne arhitekturne projekte ali osebnosti.

Morda je pomanjkanje kritične besede na področju arhitekture v medijih tudi posledica pritiskov znotraj medijskega sveta. “Rezultat pritiskov upravnega in oglaševalskega

dela medijev na urednike in novinarje so tudi zahteve po odstranitvi kritičnejših vsebin, vsebin, ki bi lahko užalile velike oglaševalce ali velike lastnike, tudi državo” (Milosavljević 2004, 144). Frampton za odsotnost kritike krivi dejstvo, da uredniki večinoma ne želijo nameniti dovolj prostora za obsežno in izčrpno kritiko. Poskus kakršnega koli kanoničnega ocenjevanja zavračajo deloma zato, ker si želijo populističnega konsenza, ki ugaja vsem ljudem, deloma zaradi izogibanja, da bi favorizirali katero koli smer v arhitekturni kulturi (Saunders in Levinson 1999).

Tretjo hipotezo, da se v člankih z arhitekturno tematiko malokrat piše o arhitektih, če se imena arhitektov pojavijo, pa so to arhitekti zvezdniki (*starchitects*), lahko delno potrdim. V *Delu* se imena arhitektov pojavijo v manj kot tretjini vseh člankov, v *Dnevniku* pa zgolj v slabi petini. Očitno drži, da “imenovanje arhitekta ob otvoritvi javnega objekta ostaja še zmeraj prepovedana tema za skoraj vse slovenske medije” (Dešman in Lobnik 2006, 11). Zanimivo pa je, da se po enkrat pojavi veliko znanih in manj znanih arhitektov oziroma arhitekturnih birojev. V obeh časopisih se najpogosteje pojavlja ime slovenskega arhitekta Jožeta Plečnika – v *Delu* kar v petnajstih člankih, v *Dnevniku* pa v sedmih. Med ostalimi arhitekti, ki so omenjeni v *Delu*, so večinoma medijsko znane osebnosti: Podrecca, Koželj, Košir, Kobe, Sadar Vuga, Bevk Perović, Krečič, Fabiani, Edvard Ravnikar. V *Dnevniku* sta večkrat omenjena zgolj Koželj in Sever. V *Delu* se kot tuji arhitekti najpogosteje pojavijo arhitekti zvezdniki (*starchitects*) s Frankom Gehryjem v šestih člankih, v *Dnevniku* pa so večkrat omenjeni Koolhaas, Sedžima in Le Courbusier.

Oba časopisa imata tudi strokovni tedenski oziroma štirinajstdnevni prilogi *Delo in dom* ter *Moj dom*. Prilogi bi lahko bili velik potencial za širjenje zavesti o (dobri) arhitekturi, vendar se bolj posvečata gradbeni stroki in marketingu. V *Delu in dom* se prepletajo svetovalni članki Arhitekturnega dialoga s predstavitvenimi oziroma izobraževalnimi članki. Ti se največkrat lotevajo gradbenih in energetskih tematik. V predstavitvenih člankih o zanimivih hišah/stanovanjih na Slovenskem in v tujini pa manjka kritiško stališče pisca člankov. Avtor namreč vedno hvali izbran projekt, ne spregovori pa o pomankljivostih ali priložnostih, ki jih projekt ima. V štirinajstdnevniku *Moj dom* vse svetovalne in predstavitvene oziroma izobraževalne članke preglasijo oglasi in prikriti

oglasi. V večini analiziranih števil predstavlja novinarski prispevki arhitekturne tematike zgolj dobro polovico, ostalo pa so prikriti oglasi arhitekturne tematike.

Verjetno nam nobeno pisanje o arhitekturi ne more nadomestiti popolnega prostorskega občutka, ki ga moramo sami doživeti ob neki arhitekturi. Pa vendar se mi zdi pomembno, da bi v slovenskem prostoru pisanje o arhitekturi v medijih našlo svoje stalno mesto. Tako ostaja prav arhitekturna kritika tista, ki kliče po nadaljnji obravnavi: kje so razlogi, da je ni, kako jo vključiti v dnevni tisk, kako vzpostaviti kriterije vrednotenja in – ne nazadnje –, kako jo prakticirati.

7 LITERATURA

- Al-Asad, Mohammad. 2005. Introduction. Predicaments of architectural criticism. V *Architectural criticism and journalism: global perspectives*, ur. Mohammad Al-Asad in Majd Musa, 11–13. Kuwait: Aga Khan Award for Architecture.
- Bizjak, Barbara. 2001. So novinarji podkupljivi? *Medijska preža* (zima). Dostopno prek: <http://mediawatch.mirovni-institut.si/bilten/seznam/10/prof/#5> (21. marec 2011).
- Boddy, Trevor. 2005. The conundrums of architectural criticism. V *Architectural criticism and journalism: global perspectives*, ur. Mohammad Al-Asad in Majd Musa, 46-51. Kuwait: Aga Khan Award for Architecture.
- Burger, Miha. 2008. Politični vidik pisanja kritike o urejanju prostora. *Trajekt*, 7. februar. Dostopno prek: <http://www.trajekt.org/arhiv/magazine/?rid=9&tid=30&id=90> (30. januar 2011).
- Celin, Mateja. 2010. Ta veseli dom kulture. *Delo*, 12 (8. december).
- CICA (Comité International des Critiques d'Architecture). 2008. *Members*. Dostopno prek: <http://cicarchitecture.org/members/members.htm> (15. oktober 2010).
- Colomina, Beatriz. 2002. Architectureproduction. V *This is not architecture*, ur. Kester Rattenbury, 207–221. London in New York: Routledge.
- Colquhoun, Alan. 1978. From bricolage to myth, or how to put humpty-dumpty together again. V *Architecture theory since 1968*, ur. Michael K. Hays, 336–346. London: The MIT Press.
- Čeferin, Petra. 2003. *Constructing a legend: the international exhibitions of Finnish architecture 1957-1967*. Helsinki: SKS.
- *Delo*. 2010. Gehryjevi možgani, 22 (17. december).
- --- 2011a. Oglaševanje Delo. Dostopno prek: <http://oglasidelo.si/index.php?pub=delo> (15. marec 2011).
- --- 2011b. Oglaševanje Delo in dom. Dostopno prek: <http://oglasidelo.si/index.php?pub=deloindom> (15. marec 2011).
- --- 2011c. Oglaševanje Sobotna priloga. Dostopno prek: <http://oglasidelo.si/index.php?pub=sobotna> (15. marec 2011).

- Dešman, Miha in Uroš Lobnik. 2006. Slovenska arhitekturna pomlad. *Arhitektov bilten* 36 (169/172): 8–11.
- Dešman, Miha, Andrej Hrausky, Jurij Kobe, Janez Koželj in Aleš Vodopivec. 2006. Stanje stvari, stanje duha. *Arhitektov bilten* 36 (169/172): 4–7.
- *Dnevnik*. 2006. Moj dom. Dostopno prek: http://druzba.dnevnik.si/edicije/moj_dom (15. marec 2011).
- --- 2011. Oglaševanje v tiskanih edicijah. Dostopno prek: http://oglasovanje.dnevnik.si/oglasovanje_v_tiskanih (15. marec 2011).
- Eisenman, Peter. 1992. Razvoj gledanja – arhitektura v dobi elektronskih medijev. V *Vrzeli filma in arhitekture*, ur. Stojan Pelko, 53–58. Ljubljana: Slovenska kinoteka.
- Erjavec, Karmen. 1999. Oglaševanje. V *Odraščanje z mediji: rezultati raziskave Mladi in mediji*, ur. Karmen Erjavec in Zala Volčič, 89–100. Ljubljana: Zveza prijateljev mladine.
- Fausch, Deborah. 1997. Ugly and ordinary: The representation of the everyday. V *Architecture of the Everyday*, ur. Steven Harris in Deborah Berke, 75–106. New York: Princeton architectural press.
- Forty, Adrian. 2000. *Words and buildings: a vocabulary of modern architecture*. London: Thames & Hudson.
- Frampton, Kenneth. 2002. *Labour, work and architecture. Collected essays on architecture and design*. London in New York: Phaidon Press.
- --- 2007. *Modern architecture: A critical history*. London: Thames & Hudson Ltd.
- Goljevšček, Katja. 1999. *Prikriti oglasi v novinarskih besedilih*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Gregorič, Tina. 2003. Brez ljudi. *Trajekt*, 2. april. Dostopno prek: <http://www.trajekt.org/arhiv/magazine/?rid=1&tid=1&id=5> (30. januar 2011).
- Grohar, Jure. 2010. Maja Ivanič. *Ambient*. Dostopno prek: <http://www.revijaambient.si/ljudje/pogovori/Maja-Ivanic.html> (30. januar 2011).
- Gusevich, Miriam. 1991. The architecture of criticism: a question of autonomy. V *Drawing/building/text: essays in architectural theory*, ur. Andrea Kahn, 8–24. New York: Princeton Architectural Press.
- Hrausky, Andrej. 1999. A. beseda. *Arhitektov bilten* 29 (143/144): 120.

- *Kodeks novinarjev Slovenije*. 2010. Dostopno prek: http://www.razsodisce.org/razsodisce/kodeks_ns.php (21. marec 2011).
- Komac, Urša in Matej Mljač. 2001. Pogovor: Aleš Vodopivec. *Oris* 3 (11): 11–25.
- Košir, Fedja. 1988. *Uvod v analizo arhitekturne teorije/interpretacije (in kritike)*. Ljubljana: Fakulteta za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo.
- --- 2000. *Izbrani članki 1992/1995*. Ljubljana: Fakulteta za arhitekturo.
- Košir, Manca. 1988. *Nastavki za teorijo novinarskih vrst*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- --- 2003. *Surovi čas medijev*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Lazarsfeld, F. Paul in Robert K. Merton. 1999. Množično sporočanje, popularni okus in organizirano družbeno delovanje. V *Komunikološka hrestomatija 2*, ur. Slavko Splichal, 23–40. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Lobe, Bojana. 2006. Združevanje kvalitativnih in kvantitativnih metod – stara praksa v novi preobleki? *Družboslovne razprave* 22 (53): 55–73.
- Merleau-Ponty, Maurice. 2000. *Vidno in nevidno*. Ljubljana: Nova revija.
- Milosavljevič, Marko. 2004. Primanjkljaj javnega delovanja: (ne)transparentnost novinarstva in množičnih medijev v Sloveniji. V *Poti slovenskega novinarstva - danes in jutri*, ur. Melita Poler Kovačič in Monika Kalin Golob, 139–155. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Pallasmaa, Juhani. 2007. *Oči kože: Arhitektura in čuti*. Ljubljana: Studia humanitatis.
- Pavčič, Vojko. 1999. A.beseda. *Arhitektov bilten* 29 (143/144): 120.
- Pavlin, Meta. 2000. *Prikrito oglaševanje*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Poler Kovačič, Melita. 2005. *Kriza novinarske odgovornosti*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Rak, Peter. 2010. Tovarne umetnikom. *Delo*, 14 (24. september).
- Rattenbury, Kester. 2002. Naturally biased: Architecture in the UK national press. V *This is not architecture*, ur. Kester Rattenbury, 136–156. London in New York: Routledge.
- Saunders, William S. 1999. From taste to judgement: Multiple criteria in the evaluation of architecture. V *Judging architectural value*, ur. William S. Saunders, 129–149. Minneapolis: University of Minnesota Press.

- Saunders, S. William in Nancy Levinson. 1999. Questions of Value: An interview with Kenneth Frampton. V *Judging Architectural Value*, ur. William S. Saunders, 116–123. Minneapolis in London: University of Minnesota Press.
- *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. 1998. Ljubljana: DZS.
- Stanič, Tomo. 2010. *Arhitekturni gledalec: problematika arhitekturne podobe*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za arhitekturo.
- Toorn, Roemer van. 2001. Sveži konservativizem. *Arhitektov bilten* 31 (153/154): 36–45.
- Vodopivec, Aleš. 1987. *Vprašanja umetnosti gradnje*. Ljubljana: Knjižnica revolucionarne teorije.
- --- 2001. Drugi obraz arhitekture novih medijev. *Arhitektov bilten* 31 (153/154): 4–9.
- --- 2008. Izzivalne podobe sobne arhitekture. *Oris* 10 (51): 6–15.
- Zajc, Borut in Franci Zavrl. 1998. Prikrito oglaševanje in odnosi z javnostmi. *Teorija in praksa* 35 (4): 647–659.
- Zevi, Bruno. 1959. *Pogledi na arhitekturo*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Zupančič, Bogo. 2001. 60 arhitekturnih revij v Evropi. *Arhitektov bilten* 31 (151/152): 103.

PRILOGI

PRILOGA A: REZULTATI OBRAVNAVANIH ŠTEVILK DELA IN DNEVNIKA

PRENOVA – tehnični vidik_Dnevnik, 1.–20. marec 2010							
rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
SLOVENIJA	11	razširjena vest	2	info		slo	
		običajno poročilo	9	info			1,1,1,1,1,1
POSLOVNI DNEVNIK	1	običajno poročilo	1	info		slo	1
LJUBLJANA IN OKOLICA	1	vest	1	info		slo	
ZADNJA	1	običajno poročilo	1	info		slo	1
LJUBLJANA	3	vest	1	info		slo	
		razširjena vest	1	info		slo	1
		običajno poročilo	1	info		slo	2
VAŠA POŠTA	2	pisma bralcev	2			slo	

PRENOVA – tehnični vidik_Dnevnik, 1.–21. junij 2010							
rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
NASLOVNA STRAN	1	vest	1	info		slo	
LJUBLJANA	4	vest	1	info		slo	
		razširjena vest	2	info		slo	2
		članek z naslovne str.	1	inter		slo	1
SLOVENIJA	5	vest	1	info		slo	
		običajno poročilo	4	info		slo	1,1,1,1

PRENOVA – tehnični vidik_Dnevnik, 6.–25. september 2010							
rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
SLOVENIJA	4	razširjena vest	2	info		slo	
		običajno poročilo	2	info		slo	1,3
KULTURA	1	običajno poročilo	1	info		slo	

PRENOVA – tehnični vidik_Dnevnik, 1.–21. december 2010							
rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
SLOVENIJA	3	vest	1	info		slo	
		običajno poročilo	2	info		slo	1,1
LJUBLJANA	2	vest	1	info		slo	1
		običajno poročilo	1	info		slo	1
KULTURA	1	vest	1	info	Atelier arhitekti	slo	

PRENOVA – arhitekturni vidik_Dnevnik, 1.-20. marec 2010							
rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
LJUBLJANA IN OKOLICA	1	običajno poročilo	1	info	E. Navinšek, S. Kristl, Primož Hočevar, Maruša Zorec	slo	1
KULTURA	1	običajno poročilo	1	info	Bevk Perović, Sadar Vuga, Ofis, Dekleva Gregorič	slo	1

PRENOVA – arhitekturni vidik_Dnevnik, 1.–21. junij 2010							
rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
KULTURA	1	običajno poročilo	1	info	Peter Fister, Tadej Žugman	slo	1
LJUBLJANA	1	običajno poročilo	1	info		slo	1

PRENOVA arhitekturni vidik_Dnevnik, 6.–25. september 2010							
rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
LJUBLJANA	1	običajno poročilo	1	info	Vladimir Šubic	slo	1

PRENOVA – arhitekturni vidik_Dnevnik, 1.–21. december 2010							
rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
LJUBLJANA	1	običajno poročilo	1	info	Edo Mihevc, Jasna Krajj Pavlovec	slo	1
KULTURA	2	prikaz	1	info		slo	1
		intervju	1	info	MX_SI (Barcelona)	slo	

NOVOGRADNJA – tehnični vidik_Dnevnik, 1.–20. marec 2010							
rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
LJUBLJANA IN OKOLICA	3	vest	1	info		slo	
		razširjena	1	info		slo	

		vest					
		običajno poročilo	1	info		slo	
LJUBLJANA	6	vest	1	info		slo	
		fotovest	1	info		slo	1
		razširjena vest	1	info		slo	
		običajno poročilo	1	info		slo	1,1
SLOVENIJA	5	vest	1	info		slo	
		razširjena vest	2	info		slo	
		običajno poročilo	2	info		slo	1
NASLOVNA STRAN+V OSPREDJU	1	članek z naslovne str.	1	inter		slo	1+1
NASLOVNA STRAN	1	vest	1	info		slo	1
KULTURA	1	običajno poročilo	1	info		slo	1
VAŠA POŠTA	1	pisma bralcev	1			slo	
POSLOVNI DNEVNIK	1	vest	1	info		slo	
PROSTI ČAS	1	vest	1	info		slo	

NOVOGRADNJA – tehnični vidik_Dnevnik, 1.–21. junij 2010

rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
LJUBLJANA IN OKOLICA	1	razširjena vest	1	info		slo	1
SLOVENIJA	9	razširjena vest	3	info		slo	1,1,1
		običajno poročilo	4	info		slo	1
		prikaz	1	info		slo	1
		informativni članek	1	inter		slo	1
LJUBLJANA	6	vest	1	info		slo	
		razširjena vest	1	info		slo	1
		običajno poročilo	1	info	Milan Kovač, Peter Kerševan	slo	1
		komentar	1	inter		slo	
NEPREMIČ. DNEVNIK	1	intervju	1	info		slo	1

NOVOGRADNJA – tehnični vidik_Dnevnik, 6.–25. september 2010

rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
SLOVENIJA	7	vest	1	info		slo	1
		običajno poročilo	6	info		slo	2,1,1,1,1,1
LJUBLJANA IN OKOLICA	2	vest	1	info		slo	
		običajno poročilo	1	info		slo	
VAŠA POŠTA	1	pisma bralcev	1			slo	
NEPREMIČ. DNEVNIK	1	vest	1	info		slo	2
KULTURA	2	vest	1	info		slo	
		običajno poročilo	1	info	J. Koželj, Plečnik	slo	
NASLOVNA STRAN	1	vest	1	info		slo	
V OSPREDJU	1	komentar	1	inter		slo	
LJUBLJANA	3	razširjena vest	2	info		slo	1
		običajno poročilo	1	info		slo	1
SVET	1	reportersko poročilo	1	info		svet	1

NOVOGRADNJA – tehnični vidik_Dnevnik, 1.–21. december 2010

rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
SLOVENIJA	4	običajno poročilo	4	info	Ravnikar Potokar	slo	1,1,1
LJUBLJANA IN OKOLICA	1	razširjena vest	1	info	J. Koželj	slo	
KULTURA	1	običajno poročilo	1	info		slo	
V OSPREDJU	1	komentar	1	inter		slo	
LJUBLJANA	2	razširjena vest	1	info		slo	
		običajno poročilo	1	info		slo	1

NOVOGRADNJA – arhitekturni vidik_Dnevnik, 1.–20. marec 2010

rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
LJUBLJANA	1	običajno poročilo	1	info	Primož Hočevar	slo	1
NEPREMIČ. DNEVNIK	2	prikrit oglas	2		Arhideja	slo	3,1
ODPRTA STRAN	1	pisma bralcev	1		Plečnik, M. Mušič	slo	

NOVOGRADNJA – arhitekturni vidik_Dnevnik, 1.–21. junij 2010							
rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
SLOVENIJA	1	običajno poročilo	1	info		slo	1
LJUBLJANA	2	običajno poročilo	2	info	J. Koželj, Robert Potokar, Rok Klanjšek	slo	1,2

NOVOGRADNJA – arhitekturni vidik_Dnevnik, 6.–25. september 2010							
rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
NEPREMIČ. DNEVNIK	1	razširjena vest	1	info	Enota	slo	1
ZADNJA	1	običajno poročilo	1	info		slo	1

NOVOGRADNJA – arhitekturni vidik_Dnevnik, 1.–21. december 2010							
rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
LJUBLJANA	2	običajno poročilo	2	info	Boris Volk, Peter Gabrijelčič, Aleš Vodopivec	slo	1,1

ARHITEKTURA – splošni vidik_Dnevnik, 1.–20. marec 2010							
rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
LJUBLJANA	1	razširjena vest	1	info		slo	
DEBATE	1	kolumen	1	inter		slo	

ARHITEKTURA – splošni vidik_Dnevnik, 1.–21. junij 2010							
rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
PROSTI ČAS	1	informativni članek	1	inter		slo	1
PRIPOROČAMO	1	vest	1	info		slo-svet	1
OBJEKTIV	2	interpretativno besedeilo	2	inter	Arnautovič, Jernejec, S. Sever, Bevk Perovič, Tange, Aalto, Koolhaas, Wright, Plečnik, Fabiani	slo	1,1

ARHITEKTURA – splošni vidik_Dnevnik, 6.–25. september 2010							
rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
KULT.URA	1	informativni članek	1	inter	Leo Modrcin, Sedžima, Randić in Turato, H. P. Njirič, Studio UP, H. Hrabak, T. Čurkovič	svet	1
VAŠA POŠTA	1	pisma bralcev	1			slo	

ARHITEKTURA – splošni vidik_Dnevnik, 1.–21. december 2010							
rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.

PROSTI ČAS	1	potopis	1	info	Plečnik	slo	3
SLOVENIJA	1	razširjena vest	1	info		slo	

OSEBNOSTNI vidik arhitekture_Dnevnik, 1.–20. marec 2010							
rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
KULTURA	1	vest	1	info	B. Podrecca	slo	1
NEPRENIČ. DNEVNIK	1	razširjena vest	1	info	B. Podrecca, Sandi Pirš	slo	1

OSEBNOSTNI vidik arhitekture_Dnevnik, 1.–21. junij 2010							
rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.

OSEBNOSTNI vidik arhitekture_Dnevnik, 6.–25. september 2010							
rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
KULTURA	2	vest	1	info	Vojteh Ravnikar	slo	
		portret	1	inter	Niko Kralj, E. Mihevc, Plečnik, Fabiani	slo	1
KULT.URA	1	reportersko poročilo	1	info	Zaha Hadid, Bauhaus, Le Courbusier	svet	1
OBJEKTIV	2	intervju	2	info	J. Koželj; K. Sedžima, AKKA, Ana Kučan	slo	3,1
DEBATE	1	nekrolog	1	info	skupina Kras, M. Dekleva, M. Garzarolli, E. Vatovec, A. Siza, F. dal Co, P. Zumthor, D. Chipperfield, S. Fhen	slo	1

OSEBNOSTNI vidik arhitekture_Dnevnik, 1.–20. marec 2010							
rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.

SVETOVALNI vidik arhitekture_Dnevnik, 1.–20. marec 2010							
rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
NEPREMIČ. DNEVNIK	1	prikaz	1	info		slo	1

SVETOVALNI vidik arhitekture_Dnevnik, 1.–21. junij 2010							
rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.

SVETOVALNI vidik arhitekture_Dnevnik, 6.–25. september 2010							
rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
EKO DNEVNIK	5	prikaz	4	info		slo 1 splošno 3	1
		informativno besedilo	1	info		splošno	

SVETOVALNI vidik arhitekture_Dnevnik, 1.–21. december 2010							
rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
EKO DNEVNIK	1	prikrit oglas	1			slo	1

ZNANSTVENI vidik arhitekture_Dnevnik, 1.–20. marec 2010							
rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
SLOVENIJA	1	običajno poročilo	1	info		slo	
EKO DNEVNIK	1	informativno besedilo	1	info		splošno	1

ZNANSTVENI vidik arhitekture_Dnevnik, 1.–21. junij 2010							
rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
SLOVENIJA	1	razširjena vest	1	info		slo	1

ZNANSTVENI vidik arhitekture_Dnevnik, 6.–25. september 2010							
rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
EKO DNEVNIK	1	prikaz	1	info		splošno	1

ZNANSTVENI vidik arhitekture_Dnevnik, 1.–21. december 2010							
rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.

URBANIZEM_Dnevnik, 1.–20. marec 2010							
rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
LJUBLJANA	1	običajno poročilo	1	info		slo	1
LJUBLJANA IN OKOLICA	4	vest	2	info	S. Sever	slo	
		razširjena vest	2	info	S. Sever	slo	2
SLOVENIJA	4	vest	1	info		slo	
		običajno poročilo	2	info		slo	1
		komentar	1	inter		slo	

POSLOVNI DNEVNIK	1	komentar	1	inter		splošno	
NEPREMIČ. DNEVNIK	1	običajno poročilo	1	info		slo	1

URBANIZEM_Dnevnik, 1.–21. junij 2010							
rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
LJUBLJANA	3	vest	1	info		slo	
		razširjena vest	1	info		slo	1
		običajno poročilo	1	info		slo	1
OBJEKTIV	1	reportaža	1	info		slo	4

URBANIZEM_Dnevnik, 6.–25. september 2010							
rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
SLOVENIJA	1	običajno poročilo	1	info		slo	1
NEPREMIČ. DNEVNIK	1	razširjena vest	1	info	Trajekt, Blaž Križnik	svet	1
LJUBLJANA	3	vest	2	info		slo	
		običajno poročilo	1	info		slo	1
LOKALNE VOLITVE	4	komentatorsko poročilo	4	info		slo	1
V OSPREDJU	1	komentar	1	inter		slo	
VAŠA POŠTA	1	pisma bralcev	1		Plečnik	slo	

URBANIZEM_Dnevnik, 1.–21. december 2010							
rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
LJUBLJANA	1	običajno poročilo	1	info		slo	1
SLOVENIJA	2	običajno poročilo	2	info		slo	1
OBJEKTIV	1	informativni članek	1	inter	Plečnik, Le Corbusier, Edvard Ravnikar, Fedja Košir, Matej Nikšič, H. Miller, R. Koolhaas	slo + svet	4
LJUBLJANA IN OKOLICA	1	vest	1	info		slo	
OBČINA JESENICE	1	prikaz	1	info		slo	5

DIZAJN_Dnevnik, 1.–20. marec 2010							
rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.

DIZAJN_Dnevnik, 1.–21. junij 2010							
rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
KULT.URA	1	vest	1	info		slo	
KRIZIŠČE	1	fotovest	1	info		slo	1

DIZAJN_Dnevnik, 6.–25. september 2010							
rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
OBJEKTIV	1	informativno besedilo	1	info	M. Schütte Lihotzky, Ernst May	svet	1

DIZAJN_Dnevnik, 1.–21. december 2010							
rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
OBJEKTIV	1	informativni članek	1	inter	J. Myerson, P. Ross, A. Marmot, J. Eley, S. Hribernik, Gorenje Design studio, M. Zavasnik, Plan B, Š. Videčnik, Ofis, T. Gregorič, Dekleva Gregorič, H. Miller, F. Gehry	slo	4

PRENOVA – tehnični vidik_Delo, 1.–20. marec 2010							
rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
DOGODKI DNEVA	5	razširjena vest	1	info		slo	
		običajno poročilo	4	info		slo	1,1,1
IZ NAŠIH KRAJEV	19	vest	3	info		slo	1,1,1
		razširjena vest	7	info		slo 6 slo+svet1	1,1,1
		običajno poročilo	9	info		slo	1,1,1,1,1,1,1
GOSPO-DARSTVO	2	vest	1	info		slo	
		razširjena vest	1	info		slo	
LJUBLJANA	2	razširjena vest	1	info		slo	
		običajno poročilo	1	info		slo	1
KULTURA	1	običajno poročilo	1	info		slo	

PRENOVA – tehnični vidik_Delo, 1.–21. junij 2010							
rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
DOGODKI DNEVA	2	običajno poročilo	2	info		slo	1,1
LJUBLJANA	4	vest	1	info		slo	1

		razširjena vest	1	info		slo	1
		običajno poročilo	1	info		slo	
		reportersko poročilo	1	info		slo	2
IZ NAŠIH KRAJEV	16	vest	1	info		slo	
		razširjena vest	5	info		slo	1,1,1
		običajno poročilo	9	info	B. Podrecca, M. Lavrenčič	slo	1,1,1,1,1,1,1,1,2
		informativni članek	1	inter		slo	2

PRENOVA – tehnični vidik_Delo, 6.–25. september 2010

rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
ŠPORT	1	običajno poročilo	1	info		slo	1
MNENJA	1	komentar	1	inter	Plečnik	slo	
IZ NAŠIH KRAJEV	11	vest	3	info		slo	
		razširjena vest	1	info		slo	1
		običajno poročilo	6	info		slo	1,1,1,1
		komentar	1	inter		slo	
DOGODKI DNEVA	3	običajno poročilo	3	info	J. Koželj, Meta Hočevnar	slo	1,1

PRENOVA – tehnični vidik_Delo, 1.–21. december 2010

rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
DOGODKI DNEVA	1	vest	1	info		slo	1
IZ NAŠIH KRAJEV	13	razširjena vest	3	info		slo	1,1
		običajno poročilo	10	info	Atelier, Reichenberg arhitektura	slo	2,1,1,1,2,1,1,1,1
GOSPO-DARSTVO	1	razširjena vest	1	info	J. Kobe	slo	1

PRENOVA arhitekturni vidik_Delo, 1.–20. marec 2010

rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
IZ NAŠIH KRAJEV	3	običajno poročilo	2	info	B. Podrecca	slo	2,1
		kolumen	1	inter	Svetozar Križaj, Podrecca	slo	
PANORAMA	1	reporterska zgodba	1	info	Edvard Ravnikar, Majda Kregar, Ambient, M. Čelik, A. Vodopivec, R. Žnidaršič	slo	3
KULTURA	1	običajno poročilo	1	info		slo	1

posebna priloga XXI. SVET. PRVENSTVO V SMUČARSKIH POLETIH	1	prikaz	1	info	B. Leskovec, A. Mahovič	slo	3
---	---	--------	---	------	-------------------------	-----	---

PRENOVA – arhitekturni vidik_Delo, 1.–21. junij 2010							
rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
LJUBLJANA	1	prikaz	1	info		slo	2
IZ NAŠIH KRAJEV	6	razširjena vest	1	info		slo	1
		običajno poročilo	4	info	M. Garzaroli, I. Jager, Plečnik, Fabiani	slo	1,1,2,1
		kolumen	1	inter		slo	
KULTURA	2	običajno poročilo	1	info		svet	1
		komentar	1	inter		slo	
KULT	1	prikaz	1	info	F. Gehry, P. Starck, R. Bastida, Hercoq&de Meuron	svet	5

PRENOVA – arhitekturni vidik_Delo, 6.–25. september 2010							
rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
LJUBLJANA	1	običajno poročilo	1	info	J. Koželj, J. Rožič, Plečnik	slo	
IZ NAŠIH KRAJEV	1	običajno poročilo	1	info		slo	1
KULTURA	3	običajno poročilo	2	info	J. Kobe; C. Fontana	slo; svet	2,1
		komentar	1	inter		slo	1

PRENOVA – arhitekturni vidik_Delo, 1.–21. december 2010							
rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
KULTURA	1	običajno poročilo	1	info	E. Škabrouta, Edvard Ravnikar, Sadar Vuga, Api	slo	2
PANORAMA	1	običajno poročilo	1	info	Ž. Deu, P. Krečič, F. Košir	slo	8

NOVOGRADNJA – tehnični vidik_Delo, 1.–20. marec 2010							
rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
DOGODKI DNEVA	6	običajno poročilo	6	info	Dekleva Gregorič; Štajn	slo	1,1,1
IZ NAŠIH KRAJEV	24	vest	8	info	G. Portanelli	slo; svet 1	1,1,1; 1
		razširjena vest	9	info	B. Podrecca	slo	1,1,2,1
		običajno poročilo	6	info	Bevk Perović	slo	1,1,1
		kolumen	1	inter		slo	

LJUBLJANA	4	vest	1	info		slo	
		običajno poročilo	3	info	Bevk Perović	slo	1,1
KULTURA	2	običajno poročilo	2	info	Atelje Marko Mušič	slo	1
GOSPO-DARSTVO	1	običajno poročilo	1	info		slo	1
PISMA BRALCEV	1	pisma bralcev	1			slo	

NOVOGRADNJA – tehnični vidik_Delo, 1.–21. junij 2010

rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
DOGODKI DNEVA	1	razširjena vest	1	info		slo	
IZ NAŠIH KRAJEV	8	vest	3	info		slo	1
		razširjena vest	1	info		slo	
		običajno poročilo	4	info		slo	1,1,1
LJUBLJANA	2	vest	1	info		slo	
		običajno poročilo	1	info		slo	1
PREJELI SMO	1	pisma bralcev	1			slo	
NASLOVNICA	2	vest	1	info		slo	
		komentar	1	inter		slo	1

NOVOGRADNJA – tehnični vidik_Delo, 6.–25. september 2010

rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
OZADJA	1	intervju	1	info		slo	
ZADNJA STRAN	1	običajno poročilo	1	info		svet	1
DOGODKI DNEVA	5	razširjena vest	3	info		slo	
		običajno poročilo	2	info		slo	1
IZ NAŠIH KRAJEV	12	razširjena vest	2	info		slo	1
		običajno poročilo	10	info	Dunja Kinkela – AD Studio	slo	1,1,1,1,1,1,1,1,1,1,1,1

NOVOGRADNJA – tehnični vidik_Delo, 1.–21. december 2010

rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
IZ NAŠIH KRAJEV	5	razširjena vest	1	info		slo	

		običajno poročilo	3	info		slo	1,1,1
		prikaz	1	info		slo	
DOGODKI DNEVA	2	razširjena vest	1	info		slo	
		običajno poročilo	1	info		slo	1
OZADJA	1	informativni članek	1	inter		slo	6
TRIP	1	vest	1	info		svet	1

NOVOGRADNJA – arhitekturni vidik_Delo, 1.–20. marec 2010

rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
PP POŠTNI PREDAL	1	pisma bralcev	1	inter	J. Koželj	slo	
KULT	3	vest	1	info	K. Timberlake	svet	1
		razširjena vest	1	info	O. Niemayer	svet	1
		komentatorsko poročilo	1	info	K. Sedžima, R. Nišizava, Sanaa	svet	5
IZ NAŠIH KRAJEV	4	razširjena vest	2	info		slo	1,1
		običajno poročilo	1	info		slo	1
		kolumen	1	inter		slo	
PANORAMA	3	reporterska zgodba	2	info		slo	5,6
		informativno besedilo	1	info	J. Kaplicky, f. Gehry, Z. Hadid, Sanaa, Z. Rudolf	slo+svet	3
DOGODKI DNEVA	1	razširjena vest	1	info	J. Kobe, Atelier	slo	1

NOVOGRADNJA – arhitekturni vidik_Delo, 1.–21. junij 2010

rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
NASLOVNICA	1	običajno poročilo	1	info		slo	1
KULTURA	2	običajno poročilo	1	info	Levai, Jozsai, Sabatini, Deli, D'Andria, Console, Oliva, Belvedere, Burgos&Garrido	slo	1
		prikaz	1	info	M. Jazbinšek, J. Kobe	slo	1
DOGODKI DNEVA	1	običajno poročilo	1	info		slo	1
PP POŠTNI PREDAL 29	1	pisma bralcev	1			slo	
KULT	3	razširjena vest	2	info	S. Calatrava; D. Libeskind	svet	1,1
		prikaz	1	info	F. Hunderwasser, P. Pelikan	svet	2
MNENJA	1	komentar	1	inter		slo	

NOVOGRADNJA – arhitekturni vidik_Delo, 6.–25. september 2010							
rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
PANORAMA	1	informativno besedilo	1	info	Atelje S, B. Smolej, D. Simčič, A. Černigoj, J. Grmek, D. Bevc, J. Kuzman, Genius Loci, V. Šubic, Edvard Ravnikar	slo	9
IZ NAŠIH KRAJEV	1	običajno poročilo	1	info	PIA studio, S. Pustoslemšek Koren	slo	1
KULT	2	razširjena vest	1	info	Tojo Ito	svet	1
		prikaz	1	info	J. Nouvel	svet	2

NOVOGRADNJA – arhitekturni vidik_Delo, 1.–21. december 2010							
rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
TRIP	1	prikaz	1	info		svet	2
ŠPORTNA PANORAMA	1	intervju	1	info	biro Albert Speer&Partners	svet	3
KULT	3	prikaz	1	info	biro Gang, biro SOM, biro KPF, biro Tange, biro Woha in Tandem, Foster+Partners, R. Hassel, Wong Mun Summ	svet	8
		interpretativno besedilo	2	inter	M. Kajzelj; F. Gehry, J. H. Kunstler	slo; svet	1 1
DOGODKI DNEVA	1	običajno poročilo	1	info	J. Slessor	svet	
KULTURA	1	prikaz	1	info	Sadar Vuga	slo	1
IZ NAŠIH KRAJEV	2	razširjena vest	1	info	M. Kajzelj	slo	1
		kolumen	1	inter		slo	
SOBOTNA PRILOGA	1	informativni članek	1	inter	Gehry, Nouvel, Foster, Ando, Z. Hadid, Pei, Herzog&de Meuron, R. Piano	svet	4

ARHITEKTRUA – splošni vidik_Delo, 1.–20. marec 2010							
rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
IZ NAŠIH KRAJEV	1	komentar	1	inter	Edvard Ravnikar	slo	
PISMA BRALCEV	1	pisma bralcev	1			slo	
TRIP	1	informativno besedilo	1	info		svet	3
KULTURA	1	komentar	1	inter	N. Foster	splošno	
DOGODKI DNEVA	1	običajno poročilo	1	info		slo	
LJUBLJANA	1	prikaz	1	info	K. Ostrogovič, V. Grimmer	svet	1

ARHITEKTRUA – splošni vidik_Delo, 1.–21. junij 2010							
rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
MNENJA	1	komentar	1	inter	Plečnik, D. Prelovšek	slo	
KULT	2	prikaz	2	info	Šigeru Ban, J. de Gastines, P. Gumuchdjan, J. Kröger, R. Piano, Rogers; MVRDV, Zumthor, biro Nord Architecture, M. Hopkins	svet	5,1
KULTURA	15	vest	1	info		slo	1
		razširjena vest	2	info	M. Zupančič, Luzinterruptus; Levai, Jozsai, Sabatini, Deli, D'Andria, Console, Oliva, Belvedere, Burgos&Garrido	slo	1,1
		fotovest	7	info		slo	1,1,1,1,1,1,1
		naznanilo	1	info	B. Arnautovič, D. Matjašec, M. Gajšek, B. Vuga, P. Krečič	slo	
		običajno poročilo	3	info	N. Trošt; P. Krečič, Plečnik, F. Košir; A. Rusan, Loos, Le Courbusier	svet 2 slo 1	1,1,1
		komentatorsko poročilo	1	info	R. Piano	svet	2
PP POŠTNI PREDAL 29	2	pisma bralcev	2		F. Košir, J. Rožič; Kovač - Kerševan	slo	
PANORAMA	2	reportesko poročilo	1	info	A. Prinčič, R. Benda, F. Gehry, R. Potokar, V. Ravnikar, M. Starič, P. Slukan, biroRavnikar Potokar, Sadar Vuga, Ofis, M. Zorec	slo	5
		informativno besedilo	1	info	M. Kovač	slo-svet	
ZNANOST	1	običajno poročilo	1	info		slo	1
PREJELI SMO	1	pisma bralcev	1		Plečnik, Ravnikar, Kocmut, Podrecca	slo	
DELOSKOP	1	naznanilo	1	info		slo-svet	1

ARHITEKTRUA – splošni vidik_Delo, 6.–25. september 2010							
rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
KULTURA	1	naznanilo	1	info	J. Sadar, B. Vuga	slo	
PISMA BRALCEV	1	pisma bralcev	1			slo	
PANORAMA	2	reporterska zgodba	1	info	B. Podrecca, J. Koželj, Plečnik, Calatrava, V. Šubic	slo	9
		informativno besedilo	1	info	Plečnik, I. Pengov, Vurnik	slo	4
LJUBLJANA	2	naznanilo	1	info	B. Zupančič, Plečnik	slo	
		prikaz	1	info	C. Tietz	slo	1

KULT	2	reportersko poročilo	1	info	Jorn Utzon, Jan Utzon, R. Johnson, F. Gehry	svet	1,2
		prikaz	1	info	J. Maneval, M. Suuronen, Manning, W. Gropius, Bauhaus, Wright, A. Frey, L. Kocher	svet	11

ARHITEKTURA – splošni vidik_Delo, 1.–21. december 2010							
rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
SOBOTNA PRILOGA	1	interpretativno besedilo	1	inter	B. Vuga	splošno	
PISMA BRALCEV	1	pisma bralcev	1			slo	
LJUBLJANA	3	komentar	1	inter		slo	
		interpretativno besedilo	2	inter	J. Koželj	slo	3,1
PANORAMA	1	prikaz	1	info		svet	3

OSEBNOSTNI vidik arhitekture_Delo, 1.-20. marec 2010							
rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
KULTURA	1	običajno poročilo	1	info	Podrecca, R. Reiner, Plečnik, D. Prelovšek, Fabiani, Wagner, Semper	slo (svet)	3
ZNANOST	1	vest	1	info	M. Korošič, F. Košir	slo	
KULT 5 stvari	1	intervju	1	info	B. Kučej	slo	6

OSEBNOSTNI vidik arhitekture_Delo, 1.-21. junij 2010							
rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
KULT	1	intervju	1	info	A. Planišček, N. Gabrovec	slo	1

OSEBNOSTNI vidik arhitekture_Delo, 6.–25. september 2010							
rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
KULT	1	portret	1	inter	Mihelič, Plečnik, Vurnik, Fabiani, Ravnikar, Sadar+Vuga	slo	12
KULTURA	1	portret	1	inter	N. Kralj, j. Hrovatin, M. Deu, F. Košir, E. Mihevc, O. Pira, Tapiovaro, F. Ivanšek, Ž. Deu, A. Aalto, C. Eames, J. Suhadolc, Plečnik, Ed. Ravnikar, B. Juvanc, B. Uršič, D. Gale, M. Zorec	slo	1

OSEBNOSTNI vidik arhitekture_Delo, 1.–21. december 2010							
rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.

ZNANSTVENI vidik arhitekture_Delo, 1.–20. marec 2010							
rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
IZ NAŠIH KRAJEV	1	vest	1	info		slo	1
KULT	1	razširjena vest	1	info	Coop, Himmelb(l)au	svet	1

ZNANSTVENI vidik arhitekture_Delo, 1.–21. junij 2010							
rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
ZNANOST	1	intervju	1	info		splošno, svet	4

ZNANSTVENI vidik arhitekture_Delo, 6.–25. september 2010							
rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.

ZNANSTVENI vidik arhitekture_Delo, 1.–21. december 2010							
rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
ZNANOST	1	informativno besedilo	1	info		svet, splošno	1

URBANIZEM_Delo, 1.–20. marec 2010							
rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
DOGODKI DNEVA	4	razširjena vest	2	info		slo	
		običajno poročilo	2	info	Svetozar Kržaj	slo	
IZ NAŠIH KRAJEV	7	običajno poročilo	4	info		slo	1
		kolumen	3	inter		slo	
LJUBLJANA	1	običajno poročilo	1	info		slo	2
PANORAMA	1	reporterska zgodba	1	info		svet	7

URBANIZEM_Delo, 1.–21. junij 2010							
rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
IZ NAŠIH KRAJEV	9	običajno poročilo	7	info		slo	1,1,1
		kolumen	2	inter		slo	
LJUBLJANA	2	običajno poročilo	2	info	Plečnik	slo	4
DOGODKI DNEVA	1	običajno poročilo	1	info		slo	

URBANIZEM_Delo, 6.–25. september 2010							
rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
IZ NAŠIH KRAJEV	1	običajno poročilo	1	info		slo	
DOGODKI DNEVA	1	običajno poročilo	1	info		slo	
LJUBLJANA	5	običajno poročilo	1	info	S. Sever, Bevk Perović	slo	1
		prikaz	2	info	Fabiani	slo	1,1
		komentar	2	inter	Plečnik, Podrecca	slo	1
KULTURA	1	komentar	1	inter		slo	1
PANORAMA	1	reporterska zgodba	1	info	Plečnik	slo	7

URBANIZEM_Delo, 1.–21. december 2010							
rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
IZ NAŠIH KRAJEV	3	običajno poročilo	2	info	M. Reichenberg, S. Skalicky	slo	1,1
		kolumen	1	inter		slo	
KULTURA	2	fotovest	1	info		svet	1
		komentar	1	inter		slo-svet	
ZNANOST	2	prikaz	1	info		slo	2
		informativni članek	1	inter		slo	5
PREJELI SMO	1	pisma bralcev	1			slo	

DIZAJN_Delo, 1.–20. marec 2010							
rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
KULT	2	reporterska zgodba	1	info	Z. Hadid, Magis, E. Perazza	svet	6
		vest	1	info		svet	1

DIZAJN_Delo, 1.–21. junij 2010							
rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
KULT	7	vest	1	info	J. Mesarič, Asobi	slo	1
		razširjena vest	1	info	R. Razani, D. Westphal	svet	1
		prikaz	3	info	Molteni, Dada Cucine, A. Rossi, L. Meda, R. Piano, M. de Lucchi, Nouvel, Foster, Siza, Mangiarotti, Laviani,	svet	3,8,6

					Urquiola, Dordoni, Cerri, Scarpa, Wettstein, Putman, David, Gallizia, Levy, Bohucelli; Starck; Starok, Kartell, Jouin, Wanders, Urquiola, Bouroullec, Jošioka		
		informativno besedilo	2	info		svet	1,3
PANORAMA	1	reporterska zgodba	1	info	P. Antloga	slo	3

DIZAJN_Delo, 6.–25. september 2010

rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
KULT	3	naznanilo	1	info	A. F. Kovacs, Z. Megyesi	svet	3
		informativno besedilo	2	info	Le Courbusier, p. Jeanneret, C. Perrand, J. Prouve, F. Leger; T. Guild, R. Galpin, L. Perries	svet	6,6

DIZAJN_Delo, 1.–21. december 2010

rubrika	št. člankov	žanr		info/inter	arhitekt	slo/svet	foto arh.
KULT	4	razširjena vest	2	info	N. Kraj; C. Pillet	slo svet	1 1
		nekrolog	1	info	R. Day, C. In R. Eames, C. Latimer	svet	5
		portret	1	inter	h. Koskinen, A. Aalto, K. Franck	svet	3

PRILOGA B: PRIMERI KRITIŠKO NARAVNANIH PRISPEVKOV

Sledeči trije članki predstavljajo redka kritiška besedila v *Delu*.

Gehryjevi možgani

Kult – Mozaik

Delo, 17. 12. 2010

V Las Vegasu so pred časom odprli novo kliniko za zdravljenje možganov (The Cleveland Clinic Lou Ruvo Center for Brain Health), ki jo je projektiral razvpiti ameriški arhitekt Frank Gehry. Klinika ima 6000 kvadratnih metrov površin, v njej pa niso samo operacijske dvorane, temveč tudi raziskovalni center za zdravljenje bolezni možganov, muzej duha in avditorij za različna srečanja. V njem bosta imeli svoje prostore tudi zvezi za alzheimerjevo in parkinsonovo bolezen. Gehryjeva arhitektura, ki je pogosta kritizirana kot preveč spektakularna, sicer pa neuporabna, je tudi tokrat naletela na kritike. Urbanist in arhitekturni kritik James Howard Kunstler je poslopje na svojem blogu poimenoval kurje oko meseca; z drugimi besedami, grd stvor, ki bi ga bilo treba odstraniti. Kunstler meni, da je zgradba neprimerna za namen, za katerega je bila zgrajena, saj pacientom, ki bodo prihajali v to sadistično zasnovano poslopje, ne more ponuditi nobenega upanja. Zgradba je v resnici podobna kupu zveržene pločevine, ki je ostala po hudi prometni nesreči, čeprav je imel Gehry verjetno v mislih predvsem razgibano, valovito in neskončno površino naših možganov. Kakorkoli, stavba je morebiti res grda, vendar pa nikogar, ki bo šel mimo, ne bo pustila hladnega. Vsi, katerih možgani so otopeli za najrazličnejše dražljaje, bodo tako ali drugače vznemirjeni. To pa je tudi nekaj.

Ta veseli dom kulture

Iz dežele kralja Matjaža

Delo, 8. 12. 2010

Slovenj Gradec je pred dnevi poskušal s svojimi dvorjani reči kakšno konkretno o Evropski prestolnici kulture 2012. Da dogodek ne bi dajal popolnoma bednega vtisa, se je kralj Matjaž odločil, da s pomočjo statistike nekoliko olepša sliko, saj številke ne lažejo. Torej: deset odstotkov poslušalstva je bilo častnih občanov MOSG, 47 odstotkov občinstva okrogle mize o EPK 2012 pa je bilo iz vrst zaposlenih v občinski upravi, v občinskih javnih zavodih ali članov mestnega sveta. Slabih 17 odstotkov je bilo ustvarjalcev programa ali vključenih v izvedbo investicij v EPK, prav toliko je bilo tudi sedme sile. Ste že impresionirani? Nikar. V dvorani za 230 ljudi jih je bilo le trideset.

Največji presežek večera je bila predstavitev projekta novega kulturnega doma. Kralju Matjažu se je spet zazdelo, da živi v kraljestvu slabega okusa in nepremišljene trme, ki skupaj uspešno rojevata projekte, od katerih bolijo oči in obupavajo možgani. Ničesar ne očita arhitektom, ki so projekt pripravili, to pa zato, ker ve, da jim je kar se da nemogoče pogoje narekovala Mestna občina. Tam so si namreč izmislili, da mora biti luksuzni, super moderni kulturni dom prizidek staremu kulturnemu domu iz leta 1936. Ta je kralju Matjažu zelo pri srcu, vsaj od zunaj, saj gre za eno redkih posrečenih stavb v mestu. Ko pa je videl, v kaj naj bi se ta hiša spremenila, mu je ušel krik groze. Zlitina

novega, starega in nujnega deluje tako usklajeno, naravno in logično, kot da bi osedlali kravo.

Predstavljajte si majhno leseno hišico z nageljni in lesenimi polknicami, ki ji nekdo za »prizidek« k eni steni prilepi steklen hipermarket, k drugi pa Nebotičnik. Tako približno je videti arhitekturni nestvor, ki naj bi bil bodoči hram kulture in bi zanj odšteli med 12 in 15 milijonov evrov. Ogromen »prizidek«, ves iz stekla, jekla in podobnih popularnih materialov ter hudobno ostrih oblik, je videti kot zlovešč vesoljec, ki je pogoltnil sedanjí kulturni dom, a se mu je hiška v grlu zataknila in zdaj kot nadležen tujek iz nekega povsem drugega sveta kvari moderno sliko. Da je stvar še bolj neokusna, iz vsega na silo skupaj nametanega in tako zelo očitno prisilno zlepljenega, na sredini štrli v zrak 22 (!!!) metrov visok betonski odrski stolp, ki mu nedaleč stran družbo dela še en nekoliko nižji. Občinski strokovnjaki so si najprej zamislili celo, da bi megalomanski nestvor pogoltnil še eno stavbo iz še enega drugačnega stila in obdobja – sedanjo policijsko upravo – in bi še to pač »vkomponirali« v novo tvorbo, ker bi bila potem še prostornejša. Kralj Matjaž je z olajšanjem ugotovil, da se vsaj to ni zgodilo, hkrati pa je prepričan, da je za to poskrbelo golo naključje, nikakor pa ne zdrava pamet.

Če Matjaža spomin ne vara, je šlo pri tej nadvse zgrešeni ideji o »prizidku« za finto s financiranjem, saj so upali, da bodo lažje dobili državni denar, če projekt prijavijo le kot širitev obstoječega kulturnega doma. A državno financiranje je malo verjetno. Če bo občina »širitev« naposled plačala sama, pa bi lahko tudi opustili neuspele finte s »prizidkom« in postavili nov kulturni dom, saj ga mesto nedvomno potrebuje, a na kakšnem primernejšem mestu in ne da bi pri tem ustvarili prisiljeno skropucalo, zaradi katerega bodo bolele oči še mnoge prihodnje generacije. Moderno, samostojno stavbo s primernim odrom in tehniko ter dovolj parkirnimi mesti. Po sedanjih načrtih bi imel kulturni dom namreč skupaj več kot 600 sedežev in 50 podzemnih parkirnih mest, torej trikrat toliko sedežev kot sedanji in enkrat manj parkirišč. A udar zdrave pameti in dobrega okusa je malo verjeten in se ga kralj Matjaž niti ne nadeja. Želja po izvedbi za vsako ceno je prevelika, tako da niti ni več pomembno, kaj bo nastalo, kako trapasto bo videti in kako (ne)uporabno bo za slovenjgraške razmere. Se bodo pa, če se takšen kulturni dom res zgodi, zagotovo našli tudi takšni, ki bodo v tem, da so kravi nabili sedlo na hrbet, videli (svoj) fantastičen prispevek k slovenjgraški kulturi.

Mateja Celin

Tovarne umetnikom

Kulturaža

Delo, 24. 9. 2010

Transformacija industrijskih objektov v kulturne je svetovni trend zadnjih dveh desetletij od Liverpoola in Bilbaa do Sankt Peterburga in Šanghaja, najbolj velikopotezno pa so takšne transformacije izpeljali v Porurju, ki je letos ob Peksu in Istanbulu Evropska prestolnica kulture. Nemci so za naložbe porabili okrog sedem milijard evrov, rezultat pa je fascinanten: na območju Dortmunda in Essna, ki z manjšimi mesti zajemata aglomeracijo okrog pet milijonov prebivalcev, so v kulturne ustanove spremenili kar približno tisoč nekdanjih tovarniških hal, pivovarn in rudnikov,

regija se zdaj ponaša s kar sto večjimi in manjšimi gledališči ter nekaj ducati koncertnih dvoran, nekdanj socialno, ekološko in ekonomsko devastirano območje pa je dobilo povsem nov značaj.

Pri nas prav tako, vsaj v večjih mestih, ne manjka tovrstnih zamisli, uresničitvev pa je sorazmerno malo. Še največji projekt se zdi tako imenovani Center uprizoritvenih umetnosti na Studencih v Mariboru, kjer naj bi na deset tisoč kvadratnih metrih nekdanje tekstilne tovarne Merinka za petdeset milijonov evrov uredili gledališče, galerijo in kinoteko. Kakšna bo usoda tega mega projekta, je za zdaj še prezgodaj napovedovati, očitno pa se da marsikaj narediti tudi z malo oziroma skoraj nič denarja. Lep primer je Tovarna umetnosti v Majšperku, kjer je v opuščeni tovarniški hali slikar Dušan Fišer s pomočjo podjetja Albin Promotion uredil razstavni prostor, ki je sicer surov in gol, vendar prav zaradi te prvinskosti in zgolj z manifestom deklarirane nove namembnosti ustvarja magično ozračje.

Seveda bi lahko prostor z nekaj osnovne galerijske infrastrukture in tehnologije funkcioniral bolj optimalno, vendar bi se s tem tudi prelevil v samo še en zdizajniran in snobovski sterilni inkubator, navidezni muzej, ki služi temu, da navidezno rešuje humanistično fikcijo kulture. V Tovarni umetnosti te nevarnosti ni, saj je vse zgrajeno na improvizaciji, arhitektura nima funkcije odvrčanja pozornosti, še boljše kot tradicionalna bela kocka služi zgolj kot zasilno zavetje umetninam. Obiskovalec je s tem razbremenjen vsakega strahospoštovanja, ki ga ponavadi vzbujajo tovrstne ustanove in ki lahko precej ohromi ali zamegli percepcijo, obisk ne predstavlja posebnega rituala, še manj – ne samo zaradi razstavne dvorane temveč tudi zaradi navidezno prozaičnega industrijskega miljeja –, deluje kot nekakšna estetizirana veleblagovnica kulture.

Zato pa Tovarna umetnosti razpolaga z zelo solidnimi dimenzijami, vanjo je mogoče umestiti tudi zelo velika platna ali instalacijske modele in razstava Arkhé Aleksija Kobala in Marka Jakšeta, ki tam trenutno gostuje, v njej funkcionira brežhibno. Pravzaprav ves fantastičen imaginarij in metarealna mitologija obeh avtorjev, ki sta zelo specifična na slovenski likovni sceni, spadata prav v takšno okolje, ki odstopa od ustaljenih shem. In – kar nikakor ni zanemarljivo – če si hočeš zadevo ogledati, je treba sesti v avto in prevoziti nekaj deset ali celo sto kilometrov po zavutih in luknjastih cestah, kar že v osnovi minimalizira nevarnost zgolj bežnega, formalnega ogleda ali celo zgolj modne salonske socializacije. To nikakor ni izjema, temveč pogosto pravilo našega preroguliranega kulturnega sistema.

Peter Rak